

ΜΟΥΣΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ : ΠΕΤΡΟΣ Ι. ΠΕΤΡΙΔΗΣ : 'Ελληνική μουσική. (Πρώτες πηγές.—Μελωδίες και ροθμοί.—'Αρμονία και πολυφωνία.—'Αισθητική και τεχνική.—'Η συμφωνική γλώσσα.—Τό ύφος.—Ραψωδία και δημοεργική σύνθεσις.—'Αρχιτεκτονική.—'Ανατολισμός και 'Ελληνισμός.—'Αιτονία και πολυτονία).—ΦΡΑΝΚ ΣΟΥΖΥ : 'Ο Ριχάρδος Βάγνερ και ή 'Ελληνική διανόησις.—ΚΩΝΣΤ. 'Α. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ : 'Η εκκλησιαστική μας μουσική.—ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΛΑΜΠΡΙΔΗΣ : 'Από ποῦ μας ἔρχονται τὰ Wiener sängerknaben—ή ἐποκάλυψις ἑνὸς ἀγνώστου μας κόσμου.—ΑΙΜΙΛΙΟΣ ΡΙΑΔΗΣ : Βλ. χεῖλμ Μπακχάουζ.—ΧΡΟΝΙΚΑ : Τὰ «Μουσικά Χρονικά».—Οἱ συνεργάται μας.—Τό περιχόμενον.—ΔΗΜ. ΔΕΜΟΣΤΟΥΦΗΣ : Μουσική ἐπισκόπησις. (Διήθη Κορυόκλη.—Σ. Φαρανᾶτος.—'Η συμφωνία τῶν ἀνδρῶν και καλῶν ἀνδρώπων).—ΣΟΦΙΑ ΚΕΝΤΑΥΡΟΥ-ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΟΥ : Μουσική κριτική.—Τό τραγῶδι. (Παιδική χορωδία Βιέννης.—'Ο κ. Θ. Συναδινός.—'Α. Μαύτα).—ΓΙΑΝΝΗΣ ΣΙΔΕΡΗΣ : Τό θέατρο. ('Ο φόρος.—'Η κ. Κοτοπούλη και τό 'Εθνικό θέατρο.—Στὸν κινηματογράφο ὁ «'Αγαπητικός τῆς Βοσκοπούλας»).—ΤΕΡΠΑΝΔΡΟΣ : Τό «Παναρμόνιον» τοῦ κ. Κ. Ψάχου.—Σ. ΛΥΚΟΥΡΗΣ : 'Η δραματική τοῦ 'Ωσειου Παιραεῶς.—Χ : Καλλιτεχνική κίνησις.—Σημειώσεις.—Βιβλιογραφία.—ΕΙΚΟΝΕΣ : 'Ο διάσημος πιανίστας Βλ. χεῖλμ Μπακχάουζ.—'Ο καθηγητῆς κ. Ψάχος και τό παναρμόνιον ('Οργκέλ).—ΜΙΧ. Α. ΡΟΔΑ : Θεατρικά Χρονικά 1931. ('Αναστολή τῆς λειτουργίας τοῦ 'Εθνικοῦ θεάτρου.—'Απάντησις ὑπουργοῦ και ἐπιτροπῆς.—Τί πρέπει νά γίνῃ διὰ νά μὴ ναυαγήσῃ το 'Εθνικό θέατρο.—'Επιστολαὶ τῶν κ. κ. Περατζόγλου-Λάσκάρη-Λεωρίκη-Πετρακοπούλου.—Οἱ ἠθοποιοί.—Τὰ ἀγκαίνια τῆς ἀνάστασις.—'Η προσφώνησις τοῦ διευθυντοῦ).

ΕΤΟΣ Δ' ΤΕΥΧΟΣ 1 (37)
ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 1932

“ΜΟΥΣΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ,,

ΜΗΝΙΑΙΑ ΚΑΛΑΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΦΕΡΗΣΙΣ
ΙΔΡΥΤΗΣ - ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

ΙΩΣΗΦ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

**ΑΘΗΝΑΙ ΓΡΑΦΕΙΑ ΟΔΟΣ ΑΧΑΡΝΩΝ 13Α
ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ :**

(*Απαραιτήτως προπληρωτέα).

Ἐτησία διὰ 12 τεύχη Δρχ. 100.—

Ἐξάμηνος » 6 » » 55.—

Τιμὴ ἐκάστου τεύχους » 10.—

ΑΓΓΕΛΙΑΙ : Δι' ἐλόκληρον σελίδα Δρχ. 500
καὶ κατ' ἀναλογίαν διὰ μικρο-
τέρους χώρους.

Ἐμβάσματα καὶ ἐπιστολαὶ ἐν γένει
δέου νὰ ἀποστέλλωνται πρὸς τὸν κ.

Ἰωσήφ Παπαδόπουλον, Γραμμα-
τοθυρίδα 230 ΑΘΗΝΑΣ.

(Διὰ τὰ ἀνυπόγραφα ἄρθρα εἰθόνηνται οἱ γράφοντες, διὰ κάθε ἀνυπόγραφο
ἄρθρο ἢ σημείωμα ἢ διὰβουνας. Τὰ χειρόγραφα δὲν ἐπιστρέφονται).

“ΜΟΥΣΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ,,

REVUE MENSUELLE D'ART
FONDATEUR - DIRECTEUR

JOSEPH PAPADOPOULOS

BUREAUX, RUE ACHARNON, N° 13A ATHÈNES
ABONNEMENT ANNUEL :

(Strictement payable d' avance)

GRECE Pour 12 volumes Dr. 100.

ETRANGER Dolar. 3.

Le Numéro Drs. 10.

ANNONCES : La page entière Dol. 10.
Demie, quart de page
etc. en proportion.

Toute la correspondance, remises
d' argent doivent être adressées à
Mr Joseph Papadopoulos - Boite
Postale No 230—ATHÈNES.

S O M M A I R E

PIERRE J. PÉTRIDÈS : La musique hellénique.

FRANK CHOISY : Richard Wagner et la pensée hellénique.

G. ΟΕΟΝΟΜΟΥ : La musique ecclésiastique.

G. LAMPRIDÈS : D'où viennent les Wiener Sänger knaben.

EMILE RIADES : Wilhelm Backhaus.

D. ΔΕΜΟΣΤΟΥΡΗΣ : La revue musicale.

SOPHIE KENTAVROU ΕΟΝΟΜΙΔΕΣ : La critique musical, le chant.

J. SIDÉRIS : Le théâtre.

TERPANDRE : Le panarmonium de M. Psachos.

S. LICOURIS : L'école dramatique du Conservatoire du Pirée.

LA CRONIQUE — L mouvement artistique — Les livres.

MICHEL L. RODAS : La chronique théatrale, 1931.

ΜΟΥΣΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

ΜΟΥΣΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΙΔΡΥΤΗΣ - ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ:

ΙΩΣΗΦ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

ΑΘΗΝΑΙ

ΤΟΜΟΣ Δ΄.
1932

ΜΟΥΣΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ

*Πρώτες πηγές.—Μελωδίες και ρυθμοί.—'Αρμονία και πολυφωνία.—
Αισθητική και τεχνική.—'Η συμφωνική γλώσσα.—Τὸ ὄφος.—Ραψωδία
και δημιουργική σύνθεσις.—'Αρχιτεκτονική.—'Ανατολισμὸς και 'Ελλη-
νισμὸς.—Διτονία και πολυτονία.*

γράφηκε και εἰπώθηκε πὸς ἡ πρώτες πηγὲς τῆς ἑλληνικῆς
μουσικῆς εἶνε ἡ δημοτικὲς μελωδίες. 'Ο ὄρος «μελωδίες»
πρέπει νὰ παρῆ στὴν εὐρύτερή του σημασία γιὰ νὰ συμ-
περιλάβη και τοὺς δημοτικὸς χοροὺς ποὺ πολὺ συχνά
εἶνε ἀναπόσπαστοι ἀπὸ τὴ μελωδικὴ γραμμὴ αὐτὴ καθεαυτή.

'Απὸ τὸ ἀξίωμα αὐτὸ ξεκινῶμε ὅλοι, μουσικογράφοι και συνθέτες,
δάσκαλοι και καλλιτέχνες, γιὰ νὰ ξεχωριστοῦμε ἀπὸ τὸ πρῶτο κ' ὄλας στά-
διο τῆς ἐργασίας μας και νὰ πάρη δρόμο ὁ καθένας ἀνάλογα μὲ τὴν ἰδιο-
συγκρασία του. Γιατὶ τὸ νὰ γίνη κανεὶς δάσκαλος παρὰ καλλιτέχνης, μου-
σικογράφος παρὰ συνθέτης εἶνε ζήτημα προκαθορισμένης ἰδιοσυγκρασίας,
κ' ὄχι θεληματικῆς ἐκλογῆς. Μιὰ τέτοια διάκρισι ἔχει τὴ σημασία τῆς στὸ
θέμα ποὺ θὰ ἐξετάσουμε σήμερα. 'Η ἑλληνικὴ μουσικὴ, ἐννοῶ τὴν ἐντεχνή
μουσικὴ, δὲν ἔχει παρελθόν. Τὸ παρόν τῆς εἶνε μᾶλλον πενιχρὸ και στραβο-
καθισμένο. Τὸ μέλλον μονάχα τῆς παρουσιάζεται φορτωμένο μὲ ἐλπίδες και
εὐχῆς.

Οἱ δάσκαλοι κ' οἱ μουσικογράφοι παρουσιάζονται ὡς στοιχεῖα διαφυ-
λακτικὰ τῶν ἄλλων ποὺ παραδίδει τὸ παρελθόν. Γι' αὐτοὺς οἱ δημοτικὲς
μελωδίες ἀποτελοῦν δεδομένα ἠθογραφικὰ, λαογραφικὰ, τὸ πολὺ ψυχολογικὰ
ἂν μερικοὶ ἀπὸ τοὺς κυρίους ἔχουν βλέψεις νὰ διεισδύσουν κάπως πειὸ
βαθυστοχάστα στὴν ἐσωτερικὴ ἔννοια τῶν δημοτικῶν μελωδιῶν. 'Η ἐργασία
των εἶνε πολύτιμη κ' ἐπιβάλλει τὸν σεβασμὸ και τὴν ὑποστήριξι ὄλων τῶν

φιλομοουσών. Ἄλλα λείπουν ἀπ' αὐτῆ δυὸ στοιχεῖα ξεχωριστῆς σημασίας: ἡ συγκριτικὴ ἐκλογή μέσα στὸν μεγάλον ἀριθμὸ τῶν δημοτικῶν μελωδιῶν καὶ ἡ προβολὴ στὸ μέλλον τῶν δημιουργικῶν πιθανοτήτων ποὺ ἐγκλειοῦν μέσα τους τὰ καλλιτέρα ἀπὸ τὰ λαϊκὰ αὐτὰ δημιουργήματα.

Ἐβνόητη ἡ σημεῖα τῆς ἐκλογῆς. Ἀφ' οὗτου γεννήθηκε ἡ νεώτερη ἐπισημὴ ποὺ πήρε τὸ τίτλο «φόλκλορ» παρατηρεῖται ἡ τάσις παντοῦ νὰ θεωροῦνται ὡς ἀπροσπέλαστα ἀριστουργήματα τέχνης ὅλα ἀδιαφόρως ὅσα ξεφεύγουν ἀπὸ τὸ λαοῦγγι τοῦ λαϊκοῦ τραγουδιστῆ. Συνέτεινε σ' αὐτὸ καὶ ἡ πατριωτικὴ ἔξαρσις τῶν τελευταίων δεκαετηρίδων. Δυστυχῶς ἡ ὀλοκλήρωσις καθιέρωσις τῶν δημοτικῶν μελῶν, ἐνδιαφέρουσα καὶ ἐπιβαλλομένη γιὰ τὸν μουσικογράφο, εἶνε ἀπαραδέκτη γιὰ τὸν καλλιτέχνη ποὺ βρίζεται κατ' ἀνάγκην ἐκλεκτικός. Ἀντικρῦζει αὐτὸς τῆς μελωδίας μὲ μάτι ποὺ ψάχνει ν' ἀρκαλίωσῃ ὁμορφιά καθάρια καὶ ποὺ ἀδιαφορεῖ γιὰ τῆς πατριωτικῆς ἢ ἄλλης προθέσεως (ἀξιοσέβαστες βέβαια) τοῦ ἀγνώστου λαικοῦ μουσοῦργου. Κι' οὔτε τοῦ ἐπιτρέπεται νὰ παραβλέψῃ τὸ λυπηρὸ γεγονός ὅτι, σ' ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου πατριωτικῆς ἔξαρσις, ἀποτυπώμενες σὲ ἔργα τέχνης, δὲν κατορθώνουν νὰ ξεφύγουν τὴν μετριότητα. (Βλέπε καὶ ἔθνικοὺς ὕμνους, ὅχι μόνον τὸ δικό μας). Ἐπιβάλλεται λοιπὸν ἡ ἐκλογή καὶ τὸ κλάδεμα αὐτὸ ὅχι μόνον δὲν εἶνε ἐπιζήμιον μὰ βγαίνει γόνιμο, ὅπως ἄλλα κλαδέματα συνδυαζόμενα μὲ μπόλιασμα ἔξενγενιστικόν.

Ἴδου ἡ μελωδία μας διαλεγμένης, λιγώτερες ἴσως μὰ ἀγνές καὶ διαμαντένιες. Κι' ἔχουν συστατικὰ στοιχεῖα τῆς μελωδικῆς γραμμῆς τους καὶ τὰ διάφορα ρυθμικὰ σχήματα. Ἀπ' αὐτὰ πρόκειται νὰ ἐκμαθεθοῦν ὅλοι οἱ ἀπέραντοι κόσμοι ποὺ περιέχονται στὸν κάθε ὑπότιτλο τῆς παρουσίης μελέτης.

Πῶς θὰ πηγάζῃ ἀπὸ κεῖ ἡ ἁρμονία καὶ πρὸ πάντων ἡ αἰκίνητη πολυφωνία, ἡ ἀληθινὴ πηγὴ κάθε ἀθάνατης μουσικῆς δημιουργίας; Ἴδου τὸ ἐπίφοβο πρόβλημα ποὺ εἶχαν νὰ ἀντιμετωπίσουν ὅλοι ἐκεῖνοι οἱ λαοί, ποὺ ἐπῆραν συνείδησιν τοῦ πολιτισμοῦ τῶν μετὰ τὴν μεγάλην ἀναγέννησιν στῆ δύσι, ἀναγέννησιν ἢ ὅποια ἐπροίτισε τοὺς καθευτὸ εὐρωπαϊκοὺς λαοὺς μὲ γλώσσα μουσικὴ ἀξιοθαύμαστα ὀργανωμένη. Κι' ὡς πρώτη λύσις στὸ ἐρώτημα αὐτὸ παρουσιάσθηκε μιὰ εὐκολὴ καὶ φαινομενικὰ τοῦλάχιστο λογικῆ ὑπεκφυγῆ: νὰ πάρουν οἱ ἀπόκληροι λαοὶ τὴ μουσικὴ γλώσσα τῶν τυχερῶν λαῶν καὶ μ' αὐτὴ νὰ γράψουν μουσικῆ. Μήπως, ἀντίθετα μὲ τὴν κολακτικὴν, γνωστὴν παροιμίαν, τὸ φῶς δὲν ἐρχεται τώρα ἀπὸ τὴ δύσι; Γενεὲς ὀλοκληρῆς ἔζησαν μέσα σ' αὐτὴν τὴν αὐταπάτη. Τὸ παράδειγμα τῆς Ρωσσίας εἶνε διδακτικὸ μέχρι κόρου. Σὲ χώρα ὅπου ἔδρασαν ἕνας Γλίνκα, ἕνας Μοσσόργκιου, ἕνας Μποροντίν, βγήκε ἕνας Τσαϊκόφσκου, διαφόρως γενεῶν, φλύαρος βιομήχανος ἀχαρακτήριστῆς μουσικῆς, ἀντιπροσωπευτικὸς τὸ πολὺ

της πύθ επιτολίας αισθηματολογίας του κοσμοπολιτισμού, ο Τουργένιεφ τῆ ρωσικῆς μουσικῆς κοντὰ στὸν γίγαντα Ντοστογιέφσκυ. Ὁ Τσαϊκόφσκυ ἦταν καλλιτέχνης μὲ μεγάλα προδόντα, μὰ ἀντὶ νὰ στραφῆ πρὸς τὸν δρόμο, ποὺ τιτανικὰ ἀνοιγέ τὸ δαιμόνιο τοῦ Μουσοσόργκσκυ, ἐπῆρε τὴν ἔτοιμη, τριμμένη γλώσσα ποὺ φαιμπικάζεται στὴ Λειψία, γιὰ ἐξαγωγή. Αὐτὴ ἐπῆραν, κάπως πύθ συγχρονισμένη, κι' ὁ Γλαζούνοφ, ἀπόγονος τῶν πέντε Ρώσων, καὶ τόσοι ἄλλοι μέτριοι μὰ πολὺλογοι Ρώσοι συνθέτες τύπου Ραχμάνινοφ, Λιαπούνοφ, κτλ. Χρειαζονται ἀκόμη ἐπιχειρήματα γιὰ νὰ καταφανῆ πὼς μὲ τὴ γλώσσα τῆς Λειψίας εἶνε ἀδύνατο νὰ δημιουργηθοῦν ἔθνικες μουσικὲς σχολὲς ποὺ νὰ βασίζονται στὸ δημοτικὸ μελωδικὸ καὶ ρυθμικὸ πλοῦτο, ὅπως ὁ πλάτανος κρατιέται πέρα καὶ πέρα βαθιὰ ἀπὸ τὶς δικὲς του ρίζες; Ἴδου μερικά.

Γλώσσα σημαίνει νοοτροπία, σημαίνει αισθηματικὴ καὶ διανοητικὴ ὀργάνωση, σημαίνει ἐπίσης ψυχικὴ προκατάληψη καὶ σύμφωνη μ' αὐτὴν τὴν τελευταία μελλοντικὴν ἐξέλιξι. Στὴν τέχνη, τέλος, ἡ γλώσσα ἐπιβάλλει καὶ τὴν τεχνικὴ τῆς, καὶ τὸ ὕφος τῆς, καὶ τὴν αισθηματικὴ τῆς. Μπορεῖ ἡ αἰσθηματικὲς διαχύσεις ἑνὸς ρωμιοῦ συνθέτου ν' ἀποκρυσταλλώνονται σὲ γλώσσα, σὲ ὕφος ποὺ νὰ μὴ διαφέρουν παρὰ στὴν ποιότητα, ἀπὸ τὴν γλώσσα, ἀπὸ τὸ ὕφος ἑνὸς Μπράμς, λόγου χάριν, ἢ ἑνὸς Μένδελσον; Αὐτοὶ εἶνε ὁ πρῶτος Γερμανός, ὁ δεῦτερος Γερμανοεβραῖος, κι' ἔχουνε ἄλλη νοοτροπία, ἄλλη αισθηματικὴ καὶ διανοητικὴ προκατάληψη μὲ ἀνάλογη μελλοντικὴν ἐξέλιξι.

Ὁ συλλογισμὸς αὐτὸς μᾶς φαίνεται ἀπόλυτος κι' ἐφαρμόσιμος σὲ κάθε περίπτωσι. Δὲν πιστεύω ἄλλως τε νὰ ὑπάρχη οἰοσδήποτε ποὺ νὰ ἀμφισβητῆ τὸ ἀξίωμα αὐτό. Συμπέρασμα: τίθεται τὸ πρόβλημα πὼς νὰ ἐπιτευχθῆ ἡ ἐπαφὴ καὶ ἡ ἀλληλοεἰσόδους μεταξὺ γλώσσης τῆς Λειψίας καὶ δημοτικῶν μελωδιῶν.

Κι' αὐτοῦ τοῦ προβλήματος ἡ πρώτη λύσις ὑπέκλυψε στὸν ἀπαίσιον νόμο τῆς ἐνκόλιας. Ζητεῖται ἑλληνικὴ μουσικὴ; Ἄς εἶνε καλὰ τὰ πέντε δέκα δημοτικὰ τραγούδια ποὺ τιχαίνουν γνώριμα τοῦ κοινοῦ αὐτιοῦ. Σὲ εἰκοσιτέσσαρες ὄρες ὁ δυστυχῆς Σαμάρας μεταβάλλεται σὲ Ἑλληνα συνθέτη καὶ μέσα στὴν συμφωνικὴ φάτση τῆς ἰταλικῆς τοῦ μουσικῆς ἀκούτε ἔξαφνα ἓνα δημοτικὸ τραγούδι ποὺ ἔρχεται καὶ φεύγει δὲν ἔχει κανεὶς ἀπὸ ποῦ καὶ γιὰ ποῦ, ποὺ μένει ξερό, ξένο κι' ἄσχετο μὲ τὸ περιβάλλον ὅπου μπάζεται. Ἡ τέτοια ἐπεξεργασία «ἑλληνικῆς» μουσικῆς δίνει τὴν ἐντύπωσιν μικρῆς χαλκομανίας εὐζώνου ἢ «χωτίσσης φροντωτῆς» κολημένης ἐπάνω σὲ κάποιον ἰταλικὸν πίνακα ζωγραφικῆς ἀνυπάρκτου σχεδίου πενιχροῦ χρωματισμοῦ.

Τὸ δεύτερον στάδιον τῆς δημιουργίας ἔθνικῶν μουσικῶν σχολῶν εἶναι τὸ ἀκόλουθον: τὸ περιβάλλον κάπως καλλιτερεύει, ἴσως, πλουτίζεται, ἀλλάζει ἔθνικότητα. Ἀπὸ ἰταλικὸν γίνεται γερμανικόν. Ἔχει πατρίδα τὴ Λευψία. Κι' ἰδοὺ ὁ Γλαζούνωφ μὲ τῆς ἑλληνικῆς του, τῆς σερβικῆς, τῆς ἰσπανικῆς (κι' ὅτι ἄλλο θέλετε) οὐβερτουρες, γραμμένες ἐπάνω σὲ ἑλληνικά, σερβικά, ἰσπανικά, κτλ. δημοτικὰ τραγούδια. Νόθα καὶ τραγελαφικὰ κατασκευάσματα ὅπου ἢ ἔμπνευσις (τὸ δημοτικὸν τραγούδι) εἶνε ἑλληνική, ὁ συνθέτης Ρώσος μὲ ρωσικὴ συνείδησι μᾶλλον ἐπιπόλαιη καὶ κοσμική, κι' ἢ τεχνοτροπία γερμανική καὶ μάλιστα ἀποκηρυγμένη καὶ στῆ Γερμανία χάρις στὸν Ριχάρδον Στράους ποὺ πατώντας γερά στὸν Μπερλιόζ ξεφορτώθηκε τὴν ἀπαισία αισθητικῆ ὀνομαζομένη «τῆς Λευψίας». Μοιραῖον ἦταν πίσω ἀπὸ τὴν εὐκολὴν κι' ἐφήμερην αἴγλη τοῦ Γλαζούνωφ νὰ τρέξουν καὶ συνθέτες ἄλλων χωρῶν. Θύματα αὐτὰ τῆς ἀδυναμίας καὶ τῆς μὴ ἐνημερότητός των μὲ τὴν σύγχρονη ζῦμοσι τῆς μουσικῆς.

Μέσα στὸ κάπως καλλίτερον αὐτὸ γερμανικὸ περιβάλλον σπρώχνονται τὰ δημοτικὰ τραγούδια μὲ τὸ στασιῶν σχεδὸν πάντοτε παραμορφούμενα. Μιὰ γενεά, ζῆ μ' αὐτὴ τὴ μέθοδο καὶ δημιουργεῖ ἔργα ἐνδιαφέροντα κάποτε, μὰ θνησιγενὴ καὶ στείρα. Ἐξαφνα ἐμπόδιον μοιραῖον κι' ἀνυπέβλητον σαματῶ τὸν τρόπον αὐτὸν ἐργασίας: ὁ περιορισμένος ἀριθμὸς τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν. Σὰν χρησιμοποιηθοῦν ὅλα γιὰ οὐβερτουρες καὶ τέτοια περσάματα, τί θὰ γίνῃ; Ὁ δρόμος αὐτὸς ὁδηγεῖ σὲ ἀδιέξοδο ἀπ' ὅπου πάρα πολλοὶ συνθέτες δὲν ἐγύρισαν ποτέ.

Φθάνομε στὸ τρίτο στάδιο δημιουργίας ἔθνικῶν μουσικῶν σχολῶν. Οἱ πρῶτοι ὄροι τοῦ νέου συλλογισμοῦ εἶνε: ἀφοῦ ἐξαντλοῦνται ἀριθμητικὰ τὰ γνωστὰ καὶ θελκτικὰ γιὰ τὸ κοινὸν δημοτικὰ τραγούδια δὲν ἔχομε παρὰ νὰ φκιάσουμε δημοτικοφανῆ μοτίβα κατ' ἀπομίμησιν τῶν γνησίων, εἴτε ἐξ ὀλοκλήρου, εἴτε σύμφωνα μὲ τὴν μελωδικὴν καὶ ρυθμικὴν τῶν διαστημάτων διαδοχὴν. Ἄλλ' ἐδῶ τὸ γερμανικὸ περιβάλλον (γλώσσα, αισθητικὴ, τεχνική, ὕφος) ἔρχεται σὲ ἄγρια σύγκρουσι μὲ τὰ δημιουργούμενα δημοτικοφανῆ μοτίβα. Ἡ σύγκρουσις γίνεται ἀγριώτερη σὰν βρεθῆ ὁ συνθέτης μπρὸς στὴν ἀνάγκη νὰ προβῆ σὲ κάποια ἀνάπτυξι στὸ ἔργο του, ἀνάπτυξι καθαρὰ συμφωνικὴ ἢ δραματικὴ ἢ προγραμματικὴ. Χωρὶς ἀνάπτυξι κάθε ἔργο μουσικῆς μένει στὸ ἐπίπεδο ραψωδικῆς προσπαθείας κι' ἂν ἔχη κάποιο μῆκος πολὺ συχνὰ κατατιγᾶ ἀσυνάρτητο κι' ἀνιαρό. Κάποια ἀρχιτεκτονικὴ σύνθεσις, εἶνε νόμος ἀπαραίτητος, χωρὶς τὸν ὁποῖον κάθε τι μένει σὲ κατάστασιν πρωτοπλασμική.

Μελετώντας τὰ αἰτία ποὺ ἐπιφέρουν τὴν σύγκρουσιν, ἀνακαλύπτουμε γεγονότα ὑψίστης σημασίας. Ἀφίνουμε σήμερα κατὰ μέρος τὴν διαστρέ-

βλωσιν τῶν διαστημάτων μελωδικῶν γραμμῶν ποῦ κατακραυγάζουν τὴν ξένη τους καταγωγή, διαστρέβλωσι καλόπιστη ἄλλως τε ποῦ ἔχει μόνον σκοπὸ νὰ ἀποκρύψῃ τὴν σύγκρουσι καὶ ἐπιφανειακὰ νὰ συμβιδίωσῃ τὰ ἀσυμβίβαστα. Ἡ ἰδέα ὅτι τὰ διαστήματα τρίτης, ἔκτης ἢ ἑννάτης σὺν μετατρέπονται ἀπὸ μείζονα σὲ μείονα γίνονται ἑλληνικώτερα εἶνε παιδικῇ καὶ δὲν σηκώνει οὔτε συζήτησι.

Κι' ὁμως θὰ ἐκπλήξω ἴσως πολλοὺς γράφοντας σήμερα ὅτι τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς ἑλληνικῆς μουσικῆς προκύπτει ἀπὸ τὴν βασικὴν αὐτὴ παρενόησιν, ἀπὸ τὸ θεμελιωδῶς ἀσυμβίβαστον μεταξὺ δημιουργουμένων μοτίβων καὶ τῆς μουσικῆς γλώσσας, μέσα στὴν ὁποία θὰ ἀφομοιωθοῦν αὐτὰ καὶ θὰ κυκλοφορήσουν ἐξελισσόμενα καὶ γιγαντούμενα, ὅπως κατὰλληλη τροφὴ ἀφομοιώνεται, κυκλοφορεῖ ἀπαλὰ κι' ἀνεμπόδιστα ἀκόμα καὶ στὰ πιδ λεπτεπίλεπτα τριχοειδῆ ἀγγεῖα τοῦ ὄργανισμοῦ καὶ τὸν γιγαντώνει.

Στὸν χημικὸ ὅπως καὶ στὸν ἠθικὸ κόσμῳ ἀφομοίωσις σημαίνει ἀλληλοεπίδρασιν, σημαίνει πὼς προϋπάρχουν στενὲς σχέσεις, ἀκαταμάχητες ἑλξεις μεταξὺ ἀφομοιούντος καὶ ἀφομοιουμένου. Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ στὸ μουσικὸ κόσμῳ. Ἡ διάφορος μουσικὴς κλίμακες, ἢ δικές μας καθὼς καὶ ἡ ἄλλες, ἀποτελοῦν ἢ κάθε μιὰ κι' ἕναν πολυσύνθετον κόσμον σχέσεων, τῶν ὁποίων ὁ βολικὸς συνδυασμὸς ἔχει τὸ προσὸν νὰ θέλῃ τὴν εὐαισθησία μας καὶ νὰ μᾶς ἀνακουφίῃ διανοητικὰ καὶ αἰσθηματικὰ.

Κάθε κλίμακα ἔχει δυὸ εἰδῶν σχέσεις: πρῶτα τῆς ἐσωτερικῆς, ἃς ποῦμε δηλαδὴ ἐκείνης ποῦ ἔχουν ἀναμεταξὺ τους οἱ ἑπτὰ φθόγγοι τῆς κλίμακος καὶ ὕστερα τῆς ἔξωτερικῆς, ἐκείνης ποῦ ἔχει ἢ μπορεῖ νὰ ἔχη κάθε κλίμακα μὲ κάθε ἄλλη κλίμακα.

Οἱ ἑπτὰ φθόγγοι ποῦ ἀποτελοῦν μιὰ κλίμακα δὲν ἔχουν ἀναμεταξὺ τους σχέσεις τυχαῖες ποῦ μπορεῖ κινεῖς κατὰ βούλησιν νὰ ἀντιστρέψῃ. Ὑπακούουν σὲ νόμους, τοὺς ὁποίους μπορεῖ ὁ συνθέτης φαινομενικὰ νὰ καταστρατηγήσῃ (κι' ἔτσι ἔγινε ἡ ἐξέλιξι ἀπὸ τὸν Μπάχ ὡς τις ἡμέρες μας) ἀλλ' ὄχι νὰ ὑπεκφύγῃ, ὅπως τὸ ἀεροπλάνο καταστρατηγεῖ τὸν νόμο τῆς ἑλξεως ἀλλὰ δὲν τὸν ξεφεύγει.

Ἀπ' ὅλες τις κλίμακες μιὰ μόνον, ἡ μείζων (μὲ τὴν ἀντιστροφή της τὴν μείονα) ἔχει τοὺς κανόνες της ὀργανωμένους. Ἐδέησαν δυὸ, ἴσως τρεῖς αἰῶνες γιὰ νὰ ἐπιτευχθῇ τὸ κατόρθωμα αὐτὸ καὶ τὸ γεγονός εἶχε συντελεσθῇ πρὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Μπάχ. Χάρις σ' αὐτὴ τὴν ὀργάνωσιν ἡ μείζων κλίμαξ ἔγινε προσιτὴ σὲ ἀντιστικτικῇ, πολυφωνικῇ κι' ἁρμονικῇ ἐργασία. Τὸ ἀποτέλεσμα ἦταν ἡ ἐπὶ αἰῶνας δημιουργία τῆς μεγάλης εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς.

Στὰ μέσα τοῦ 19ου αἰῶνος μῆχαν στὴ εὐρωπαϊκῇ μουσικῇ ζύμωσι ἔθνη, τῶν ὁποίων τὰ ὁμορφώτερα δημοτικὰ τραγοῦδια ἦταν ἀποκρυσταλ-

λωμένα σὲ ἄλλες κλίμακες. Ἴδου ὁ Μουσόργγκου θεμελιωμένος με ρωσικὰ δημοτικὰ τραγούδια καὶ με βυζαντινὴ μουσικὴ.

Ἐξ ἄλλου καὶ στὴ Γερμανία καὶ στὴ Γαλλία, ἰδίως μετὰ τὴν κολοσσιαία δημιουργία τοῦ Βάγνερ, ἄρχισε νὰ γίνεται αλοθητὴ ἡ μεγάλη ἐξάντλησις τῶν ἐκφραστικῶν μέσων ποὺ ἔκλεινε μέσα τῆς ἡ μεῖζων κλίμαξ. Οἱ μουσικοὶ δημιουργοὶ ὤρμησαν στὶς πλησιέστερες κλίμακες τῆς ἑλληνικῆς (μέσον τῶν Ρώσων) γιὰ νὰ βροῦν νέα καὶ πιὸ δροσερὰ μέσα ἐκφράσεως, γιὰ νὰ θέλξουν ἐκείνες τὶς νέες πτυχῆς τοῦ αλοθηματος καὶ τῆς εὐαισθησίας ποὺ ξεσκεποῦσε ἡ δόνησι τῆς νεώτερης ζωῆς.

Τέσσαρες κυρίως εἶναι οἱ συνθέτες ποὺ καταπιόστηκαν με τὸ νέο αὐτὸ ὄλικο με λαμπρὰ ἀποτελέσματα: ὁ Μουσόργγκου, Ντεμπνυσύ, Ραβέλ, Στραβίνσκου. Ἀπὸ τοὺς δασκάλους τῶν ἡ ἀπὸ τὰ φθεῖα τοὺς οἱ καλλιτέχνες αὐτοὶ ἀπεκόμισαν τὴν ἐπιστήμη, ποὺ πηγάζει ἀπὸ τὴν μεῖζονα κλίμακα καὶ ποὺ δὲν ἔχει πολλὰ σημεῖα ἐπαφῆς με τὶς νέες κλίμακες. Μόνος ὁδηγὸς ἦταν τὸ καλλιτεχνικὸ ἔνστικτο κι' ἡ κατ' ἀναλογία προσπάθεια. Σήμερα ἔχουμε στὰ χέρια μας τὰ θαυμασιὰ ἀποτελέσματα ἐξηγῆτα ἐτῶν ἐργασίας. Ὅχι μόνον ὡς μουσικοὶ, ἀλλὰ πρὸ πάντων ὡς Ἕλληνες μουσικοὶ πρέπει νὰ ἀφομοιώσουμε ὀλην αὐτὴν τὴν ἐργασία, πρέπει νὰ προσκολληθοῦμε σ' αὐτὴν, ὄχι γιὰ νὰ μιμηθοῦμε (μιμοῦνται κατὰ ἐκείνοι ποὺ δὲν εἶναι σὲ θέσι νὰ τὸ ἀφομοιώσουν) ἀλλὰ γιὰ νὰ μάθουμε ἀπ' αὐτὴ τοὺς κανόνες ποὺ διέπουν τῆς κλίμακες, ἡ ὁποῖος εἶναι «σὰρξ ἐκ τῆς σαρκὸς μας».

Θεωρητικὸ συμπέρασμα: σ' ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου ὅπου γράφεται ἔντεχνη μουσικὴ τὸ μουσικὸ σύστημα μεῖζον-μείον (ματζιόρε-μινόρε) βρῖσκεται ἐξηγῆτῆ καὶ σιγὰ-σιγὰ πέφτει σὲ ἀχρηστία. Σ' αὐτὸ τὸ σύστημα προστρέχουν μόνο οἱ πιὸ παλιοὶ ἀπὸ τοὺς συνθέτες ἐκείνοι, δηλαδή, ποὺ ὡς καλλιτέχνες ἔχουνε πρὸ πολλοῦ ἐκλείψη. Τῆ θέσι τοῦ ἐξηγῆτῆ αὐτοῦ συστήματος παίρνει γοργὰ ἕνα νέο σύστημα ἁρμονίας καὶ πολυφωνίας, τοῦ ὁποίου δὲν κρατοῦμε στὰ χέρια παρὰ στοιχειώδη δεδομένα, ἐκεῖνα ἀκριβῶς ποὺ κληρονομοῦμε ἀπὸ τὴν ἐργασία ἐξηγῆτα περίπου χρόνων τῶν ὡς ἄνω τεσσάρων συνθετῶν. Μετὰ τὰ στοιχεῖα αὐτὰ μπορεῖ σήμερα κάθε νέος καλλιτέχνης νὰ ἀρχίσῃ τὴ δική του μουσικὴ γλώσσα. Στὴν ξεχωριστὴ περίπτωσι τῶν Ἑλλήνων συνθετῶν ἡ δημιουργία τῆς νέας αὐτῆς γλώσσας παρουσιάζεται κι' ὡς πιὸ ἐνδεδειγμένη κι' ὡς πιὸ εὐκόλη γιὰ τὸν ἀπλούστατο αὐτὸ λόγο ὅτι τὸ νέο αὐτὸ σύστημα ἁρμονίας καὶ πολυφωνίας πηγάζει ἀπ' εὐθείας καὶ κατὰ μέγα μέρος ἀπὸ τὴν ἐκμετάλλεσι τῶν ζωντανῶν ἑλληνικῶν κλιμάκων. Φῶς φανερό, ἐπομένως, ὅτι τὸ νὰ ἐξακολουθοῦν Ἕλληνες συνθέτες νὰ γράφουν τὴ μουσικὴ τοὺς σὲ ἐξηγῆτῆ σύστημα ματζιόρε-μινόρε (ποὺ ἄλλως τε δὲν εἶχε ποτὲ τὴν ἐλάχιστη ἐπαφὴ με τὴν πιὸ ἀγνή ἑλλη-

ληνική δημοτική μουσική) αποτελεί βασικό σφάλμα αισθητικό ἀμετάκλητα καταδικασμένο.

Πρακτικό συμπέρασμα: τὰ καλλίτερα καὶ τὰ πῶ χαρακτηριστικὰ ἔργα τῶν Ἑλλήνων συνθετῶν ἐπιβεβαιοῦν μέχρι κεραίας τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν ἀσφάλειαν τῶν ὡς ἄνω θεωρητικῶν δοξασιῶν. Προσεγῆς εὐκαιρία θὰ μᾶς ἐπιτρέψη νὰ μελετήσουμε ἀπὸ κοντὰ καὶ νὰ ἀποδείξουμε καὶ μὲ συγκριτικὰ μουσικὰ παραδείγματα τὴν ἀναπόφευκτὴν ἀνάγκη νὰ ἐπιβάλλεται νὰ εἰσαγάγουμε τὸ νέο σύστημα στὴ μουσικὴ μας ζωὴ τόσο στὴ δημιουργία ὄσο καὶ στὴ διδασκαλία. Τελειώνοντας θὰ θῆξω σήμερα μία ἄλλη πηγὴ τῆς ἑλληνικῆς μουσικῆς: τὸν ἀνατολισμό.

Στὴ σκέψι πάρα πολλῶν μουσικῶν καὶ μουσοφίλων ἑλληνικὴ καὶ ἀνατολικὴ μουσικὴ εἶναι ἓνα καὶ τὸ ἴδιο πρῶγμα. Κατ' αὐτοὺς ὅταν γράφη κανεὶς στὴν γνωστὴ, χρωματικὴ ἀνατολικὴ κλίμακα, γράφει ἑλληνικὴ μουσικὴ. Ἴδου ἄλλη ἀπάτη εὐεξήγητη μὰ καὶ ἀστεία πέρα πέρα. Ὑπάρχει βέβαια, ὀρισμένη δόσις ἀνατολισμοῦ καὶ στὰ δημοτικὰ τραγούδια καὶ στὴν ἑλληνικὴ εὐαισθησία. Ἀλλὰ τὸ νὰ πάρουν οἱ Ἕλληνες συνθέτες τὴν μικρὴ αὐτὴ δόσι καὶ νὰ τὴν τεντώσουν σὲ σημεῖο νὰ καλύψη ὅλες τῆς ἄλλες, ὁμορφότερες κατὰ πολὺ καὶ πῶ ἀντρίκιες πτυχῆς τῆς ἑλληνικῆς ψυχῆς, εἶναι ἀνυπόφορο καὶ ἀνθελληνικὸ συνάμα. Αὐτὸ μολαταῦτα γίνεται ἀφότου γράφεται ἔντεχνη ἑλληνικὴ μουσικὴ. Τὸ λιγόθυμο διάστημα τῆς δεύτερης ἐπινηξιμένης ὀργάνῃς μέχρις ἀηδίας σ' ὅλα τὰ νεοελληνικὰ μουσικὰ δημιουργήματα. Τὸ διάστημα αὐτὸ παρουσιάζεται σὰν ἄγκυρα σωτηρίας γιὰ κάθε συνθέτη μὲ κουρασμένη ἔμπνευσι. Εἶνε ἀνάγκη νὰ τονίσουμε ὅτι ἡ ἀνατολικὴ κλίμακα δὲν εἶναι ἑλληνικὴ, ὅτι ὅλοι οἱ λαοὶ τὴν χρησιμοποιοῦν, ὅτι ἔργα γραμμένα σ' αὐτὴν τὴν κλίμακα δὲν ἀποκτοῦν ἑλληνικότητα μόνον καὶ μόνον ἐπειδὴ περιελίξουν ὑπεράριθμα διαστήματα δεύτερης ἐπινηξιμένης. Πολλὰ γνωστὰ «ἑλληνικὰ» ἔργα δὲν διαφέρουν στὸ ποιὸν καὶ στὴν καταγωγὴ τοῦ ἀνατολισμοῦ τῶν ἀπὸ τὸν «Λεμπλεμπιτζή Χόρ-Χόρ Ἄγα» τοῦ εὐφροῦς Τσοχαδζιάν.

Ἡ καταφορὰ ἐναντίον τῆς ἀνατολικῆς, χρωματικῆς γκάμμας δὲν σημαίνει ὅτι πρέπει νὰ ἐκδιώχθῃ αὐτὴ ἀπὸ τὴν οἰκογένεια τῶν ἑλληνικῶν κλιμάκων. Ἀπ' ἐναντίας, πρέπει νὰ πολιτογραφηθῇ ὕστερα ἀπὸ γενναία κάθαρσι, ἀπὸ ριζικὴ ἀναδιοργάνωσι (ποῦ εἶναι σήμερα γεγονὸς τετελεσμένον) μὲ τὴν ἐπέμβασι τῆς νεώτερης μουσικῆς γλώσσας καὶ τεχντροπίας. Τότε ἡ γκάμμα αὐτὰ θὰ γίνῃ πηγὴ μεγάλου πλοῦτου, θὰ γίνῃ ὁ μοχλὸς ποῦ θὰ μᾶς ἐπιτρέψη νὰ φέρουμε σ' ἐπικοινωνία ἀναμεταξύ τους τῆς ἄλλης ἑλληνικῆς κλιμάκας, οἱ ὁποῖες ὡς τώρα ἔμεναν ὀλότελα ἀτίθασσες σὲ κάθε

ἀρμονική και ἀντιστιχτική ἐπεξεργασία. Καὶ θαῦμα τελευταῖο: ἡ ἀνατολικὴ γκάμμα μὲ τις παραλλαγὴς τῆς φαίνεται ὡς νὰ μᾶς προσφέρῃ τὸ κλειδί στὴ διτονία καὶ στὴν πολυτονία, σὲ κόσμους, δηλαδὴ, ποὺ μὲ φόβο μαζὶ καὶ μὲ γιγάντειες ἐλπίδες ἐξερευνοῦμε σήμερα.

Τὴ σύντομη αὐτὴ μελέτη δὲν μπορῶ νὰ κλείσω μὲ καλλίτερο συμπέρασμα ἀπὸ τὸ ἐξῆς: Οἱ Ἕλληνες συνθέται χρησιμοποιοῦν σχεδὸν ἀποκλειστικὰ τὴν ἀνατολικὴν κλίμακα, ὅταν θέλουν νὰ δώσουν ἑλληνικὸ χαρακτῆρα στὴν τέχνη τους. Κι' ὀφείλεται αὐτὸ στὸ γεγονός ὅτι ἡ γκάμμα αὐτὴ ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸ μαντζιόρε καὶ τὸ μινόρε συνδυασμένα. Οἱ κανόνες, ἐπομένως, τοῦ τελευταίου αὐτοῦ συστήματος ἐφαρμόζονται τελειότατα στὴν ἀνατολικὴν κλίμακα μὲ τοῦτο τὸ ἐπιπρόσθετο μὰ ἀπαίσιον πλεονέκτημα ὅτι ἡ μελωδικὴ γραμμὴ ξεπλώνεται πολὺ πιὸ εὔκολα καὶ σχεδὸν ἀφ' ἑαυτῆς (ἐξ οὗ καὶ ὁ ἀσπόνδυλος ἀμανές). Εἶναι ἀναμφισβήτητο ὅτι οἱ ἴδιοι Ἕλληνες συνθέτες αἰσθάνονται τὴν ἐπιτακτικὴν ἀνάγκη νὰ χρησιμοποιήσουν καὶ τῆς ἄλλης, τῆς καθαρῶς ἑλληνικῆς κλίμακας, τὴν ὑποδώριο, λ. χ. στὴν ὁποία ἡ λαϊκὴ μουσα ἐχάραξε τὸν ἀριστουργηματικὸν «χορὸ τοῦ Ζαλόγγου». Δὲν κατέχουν ὅμως ἔστω καὶ τὴν στοιχειώδη τεχνικὴν, ἡ ὁποία νὰ τοὺς ὀπλίξῃ γιὰ νὰ πλησιάζουν χάριν ἐπεξεργασίας τὴ δύστροπη μὰ τόσο λεβέντικη κλίμακα. Ὅπως ἔγραφα παραπάνω, ἡ τεχνικὴ αὐτὴ ἔχει ἤδη δημιουργηθῆ κάπως στὴν Εὐρώπῃ. Μποροῦν νὰ τὴν ἀποκτήσουν ἐκεῖνοι ποὺ μὲ ὑπομονὴ καὶ μὲ πνεῦμα καλλιτεχνικὸ συνάμα κι' ἐπιστημονικὸ μελετοῦν τὰ νεώτερα ἔργα τῆς μουσικῆς. Τότε μονάχα θὰ μπορέσουν, ἂν ἔχουν καὶ τὸ δημιουργικὸ δαιμόνιο νὰ γράψουν μουσικὴ ποὺ νὰ εἶναι κι' ἑλληνικὴ καὶ μεγάλη γιὰ ὅλους τοὺς λαούς.

ΠΕΤΡΟΣ Ι. ΠΕΤΡΙΔΗΣ

Ο ΡΙΧΑΡΔΟΣ ΒΑΓΝΕΡ ΚΑΙ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΙΑΝΟΗΣΙΣ

πορεί κανείς πώς μέσα στην ογκώδη βιβλιογραφία τῆ σχετικῆ με τὸ βαγνέριο δράμα δὲν ὑπάρχουν συγγράμματα ἀφιερωμένα στὴν πνευματικὴ διάπλασι τοῦ μεγάλου καλλιτέχνη. Ἡ τοῦλάχιστον ἀπορεῖ πὼς δὲν ἀποδίδεται ἢ πρέπουσα σημασία στὸν οὐσιωδέστερο ρόλο ποῦ ἔπαιξε ἡ ἑλληνικὴ διανόησις στὴ διαμόρφωσι ἑνὸς ποιητοῦ καὶ ἑνὸς ἔργου ποῦ ἐλάμπρυνε τὸν ἐκπνέοντα ρωμαντισμὸ μετὰ τὰ πυρὰ ἐνὸς δύνουτος ἡλίου.

Παράδοξο φαίνεται νὰ ἰσχυρισθοῦμε πὼς ἡ πρώτη δουλειὰ τοῦ λυρικοῦ ρωμαντισμοῦ τοῦ τελευταίου αἰῶνα ἦταν ν' ἀπαλλαγῆ ἀπ' τὴν ἀρχαιότητα, γιὰ νὰ τερματίσῃ τὴν ἀνοδὸ του τιμῶντας πάλι τὴν πηγὴ τοῦ κάθε ὠραίου τὴν ἀθάνατη Ἑλλάδα.

Κι' ὅμως ἂν ἐξετάσουμε τὴ δραματικὴ σύλληψι τοῦ Βάγνερ, τὰ προσωπικά του γούστα, τὴν πραγματοποιήσι τοῦ θεάτρου τῆς Μπαυρόυτ, δὲ θὰ μπορέσουμε ν' ἀποσπασθοῦμε ἀπὸ τὴν ἀνάμνησι τοῦ Πλάτωνα, τῶν Ὀλυμπιακῶν τελετῶν, τοῦ ἀθηναϊκοῦ θεάτρου.

Ὁ ρωμαντισμὸς ἐν μέρει μόνον ἐλευθερώθηκε ἀπὸ τὰ ἑλληνικὰ δεσμά, γιὰ νὰ ὑποκύψῃ πάλι μετὰ τὸν Βάγνερ, στὴν ἀγαθοποιὸ πειθαρχία, ποῦ εἶχε δημιουργήσει τὴν ἰσχυρότερη εἰκόνα τοῦ μεγαλείου, τοῦ κάλους καὶ τῆς συγκινήσεως ἀπ' ὅσες συναντήσαμε στοὺς τελευταίους εἰκοσιπέντε αἰῶνες.

Ὁ Βάγνερ διηγεῖται μόνος του πὼς ἑλληνικὲς ἐντυπώσεις ἐρρῶθιμυσαν τὰ πρῶτα του βήματα, πὼς, μόλις ἔμαθε νὰ διαβάσῃ ἡ ψυχὴ του ἀνοίχθηκε στὰ μεγάλα τῆς ἱστορίας γεγονότα. Καὶ τοῦτο οὔτε παροδικὴ προκατάληψις ἦταν, οὔτε ἰδιοτροπία καλλιτέχνου. Ἀπεναντίας ἡ ἐξέλιξις τῆς σκέψεώς του ἀνέρχεται συνοδευομένη ἀπὸ τὸ ἑλληνικὸν ἰδεῶδες.

Ἐνάβασις μυθική πρὸς τοὺς νεώτερους ἐκείνους δῆμιπους πού τοὺς θεωροῦσανε γιὰ πάντα πεθαμένους, τὸν Σατωβριάν, τὸν Λεζόντ ντε Λίλ, τὸν Οὐγγό. Καί ἰδοὺ ὅτι ἐκεῖνο πού ἐπέγραφετο νὰ ξαναδέσῃ τὸν ἰδανικὸν δεσμὸν μὲ τὴν ἑλληνικὴν ἀρχαιότητα, ἀπεκάλυφθη πλέον δόλυμπος ἀπὸ τὶς γαλλικὰς ἐκεῖνῃς δόξας.

Ἡ γενικὴ αὐτὴ ἐντύπωσις, ἡ συνολικὴ αὐτὴ ἀποψις ἀποτελεῖ τὴν ψυχικὴν καὶ ἐσωτερικὴν πλευρὰν τοῦ ἔργου τοῦ Βάγνερ, τὴν ὁποῖαν ἐπιθυμοῦμε νὰ διατρέξωμεν. Οἱ βιογράφοι καὶ οἱ ἱστορικοὶ ἐσχολίασαν διὰ μακρῶν τὸ βαγνέριο θέατρο· ἀλλὰ δὲν γνωρίζομε πολλοὺς πού νὰ ἐσφυγμομέτρησαν τὴν εὐαισθησία, τὶς πηγὰς τῶν συγκινήσεων, πού νὰ ἐπεδόθησαν στὴν ψυχανάλυσιν αὐτὴν, ἀποκαλύπτοντας τὰ μυστικὰ κίνητρα πού κατεύθυναν τὸ καταπληκτικὸν αὐτὸ πνεῦμα πρὸς στίς ὑψηλότερες κορυφὰς τῆς τέχνης καὶ τοῦ ὥραίου.

Στὴν αὐτοβιογραφίαν του «*ἡ Ζωὴ μου*» ὁ Βάγνερ δίνει πολὺ πολὺτιμους πληροφορίας γιὰ τὴ διαμόρφωσιν τῆς καλλιτεχνικῆς του ψυχῆς. Δὲν μποροῦμε νὰ τὶς παραμερίσουμε, ἀν θέλομε νὰ συλλάβωμε δλοκληρωτικὰ τὸ παράλληλον τῆς βαγνερικῆς καὶ τῆς ἑλληνικῆς σκέψεως. Ὁ Βάγνερ διεκήρυξε τὸν ἑαυτό του ποιητὴ πρὶν νὰ ἰσχυρισθῇ πὼς εἶναι μουσικός. Ἀπὸ τὸ σχολεῖο ἀκόμη, μᾶς λέγει, τὸ μόνο πρᾶγμα πού τὸν προσεῖλκε ἦταν ἡ ἑλληνικὴ ἱστορία, ὁ Μαραθῶν, ἡ Σαλαμίς, αἱ Θερμοπύλαι· ἀλλ' ἦτανε τῆς μοίρας θέλησις νὰ γνωρίσῃ ἡ νεαρὰ φαντασία του καὶ τ' ἀριστουργήματα ἐκεῖνα, πού ξεκινῶντας ἀπ' τὸν Ὅμηρον φτάναν ὡς τὸν Πανσανία περνῶντας ἀπὸ τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν.

Ὁ Βάγνερ ἦταν ἀκόμα δώδεκα ἐτῶν ὅταν ἡ πρόωρη κλίσι του γιὰ τὴν φιλολογία καὶ τὸ πραγματικὸν του τάλαντο γιὰ τὴν ἀπαγγελίαν ἐτράβηξαν τὴν προσοχὴ ἐνὸς διδασκάλου τοῦ σχολείου του. Ποτέ του δὲν ἐξέχασε τὸ μάθημα ἐκεῖνο, εἰς τὸ ὁποῖον ἐπανέλαβε τοὺς ἀποχαιρετισμοὺς τοῦ Ἐκτορος στὴν Ἰλιάδα, οὔτε τοὺς ἑλληνικοὺς ἐκείνους στίχους τοὺς ἀφιερωμένους στὴ μνήμην νεκροῦ φίλου. Τὸ νεκρικὸ αὐτὸ ποίημα ἀρχίζει ὡς ἐξῆς:

Κι' ἂν τῆς ἡμέρας τὸ ἄστρο, γερασμένο, ἐμαύριζε κι' ἀπὸ ψηλὰ ἀπ' τὸν οὐρανὸ, βροχὴ φωτιᾶς πέφταν στὴ γῆ τ' ἀστέριαι...

Ὅσο μέτρια κι' ἂν ἦταν ἡ πρώτη αὐτὴ παραγωγή τοῦ ἥρωός μας, ἔγινε ἀφορμὴ τῆς γενικῆς ἐκτιμῆσεως τῶν συμμαθητῶν του καὶ τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας του. Ὅλοι ἐδήλωσαν ὅτι δὲν ἐπετρέπετο κάμμι ἀμφιβολία πὼς ἦταν ποιητής. Ὁ δάσκαλός του τὸν προέτρεψε νὰ γράψῃ ἀμέσως ἓνα μεγάλο ἐπικὸ ποίημα καὶ τοῦ ὑπέδειξε ὡς θέμα «*Τὸν πόλεμον*

τοῦ Παργασσοῦ» κατὰ τὸν Πausανία. Ἄς ἀφήσουμε τὸν Βάγνερ νὰ μᾶς διηγηθῇ τὴν περιπέτεια αὐτή.

«Τὴν ἐκλογὴν αὐτὴ τοῦ τὴν ὑπέβαλε (τοῦ διδασκάλου του) δίχως ἄλλο ὁ θρόνος ποὺ διηγείται ὁ Pausanias, δι, δηλαδή, αἱ Μοῦσαι κατεβῆκαν ἀπ' τὸν Παργασσό, γιὰ νὰ ὑπερασπίσουν τοὺς Ἕλληνας ἐναντίον τῶν Γαλατῶν, κατὰ τὸν δεύτερο π. Χ. αἰῶνα, καὶ προκάλεσαν τὸν πανικὸ στοὺς ἐχθροὺς των. Ἄρχισα πρᾶγματι ἕνα ποίημα σὲ ἑξαμέτρους, ἀλλὰ δὲν κατώρθωνα νὰ πάω πὺδ πέρα ἀπὸ πρῶτο ἄσμα. Οἱ σπουδὲς μου δὲν ἦταν τόσο προχωρημένες ὥστε νὰ μοῦ ἐπιτρέπουν νὰ διαβάζω τὶς ἑλληνικὲς τραγωδίαι σὲ πρωτότυπο, ἐμελετοῦσα τὶς ἑξυπνὲς ἀπομνημῆσεις τοῦ Ἀδούστου Ἀπελ, καὶ μεταξὺ ἄλλων τὸν περιφήμο «Πολυῖδη» του καὶ τοὺς «Αἰτωλοὺς» του. Μοῦ ἤρθε λοιπὸν ἡ ἐπιθυμία νὰ γράφω καὶ γὼ μὲ τραγωδίαι, κατὰ τὸ ἑλληνικὸν ὑπόδειγμα, σύμφωνα μὲ τοὺς κανόνας καὶ τὶς μορφὲς ποὺ ἐξεθείαζε ὁ Ἀπελ. Διάλεξα ὡς θέμα τὸ θάνατο τοῦ Ὀδυσσεύς, κατὰ τινὰ μῦθον τοῦ Ὑγίνου, ὅπου ὁ ἥρωας φονεῖται ἀπὸ τὸν νιὸ ποὺ ἀπέκτησε μὲ τὴν Καλυψὺ. Τὸ δονίμιο αὐτὸ ἔμεινε σὴν ἀρχὴ του. Ὡστε τὸ πνεῦμα μου δὲν κατώρθωσε νὰ ὑποταχθῇ σὲ καθ' αὐτὸ κλασσικὲς σπουδὲς. Τὸ μόνον ποὺ μὲ τραβοῦσε ἦταν ἡ μυθολογία καὶ ἡ ἱστορία».

Σὲ ἡλικία ποὺ τὸ πνεῦμα κινεῖται μετὰ δισταγμοῦ, ὁ Βάγνερ παρουσίασε χαρακτηριστικὰ πρωτόλεια τῆς ἀνεξαρτησίας ἐκείνης τῶν ἀπόψεων, τὴν ὁποίαν οὐδέποτε ἐγκατέλειψε. Τοῦτο ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος λόγος ποὺ τὸν ἔκαμε νὰ σπάσῃ σὲ λίγο τοὺς δεσμοὺς τῆς θρησκείας, γιὰ νὰ ἐγκαταστήσῃ τὰ ὄνειρά του σὲ μιὰ σοφίτα, ὅπου συχνὰ τὸ πάθος του νὰ γράφῃ στίχους ἀντικαθιστοῦσε τὴν τροφή, ἴσαμε τὴν ἡμέρα ποὺ τὸν βρῖσκουμε, δέκα-πέντε ἐτῶν, στὴ Λειψία, καταγινόμενον μὲ τὴν σύνθεσι ἐνὸς μεγάλου δράματος — τὰ δράματά του ὑπῆρξαν πάντα μεγάλα — Leubald und Adelaide, τὸ ὁποῖον τοῦ εἶχαν ἐμπνεύσει ὁ Σαίξπηρ καὶ ὁ Γκαίτε. Καθὼς βλέπουμε ὁ Βάγνερ διάλεγε πρότυπα τοῦ ἀναστήματός του.

Γιὰ μουσικὴ κανεὶς δὲν γίνεται λόγος. Πολὺ ἀργότερα γνωρίστηκε μὲ τὸν Βέμπερ, τοῦ ὁποῖου τὸ ρομαντικὸ μελόδραμα Freischütz τοῦ ἀπεκάλυψε τὰ μυστήρια τῆς τέχνης τοῦ ἤχου. Ἄλλωστε δὲν θὰ παρακολουθήσουμε τὸν μουσικὸ, ἀλλὰ τὸν ποιητὴ, ἀφοῦ ἐπανειλημμένως ἐδήλωσε δι «δὲν ἦτο μουσικοσυνθέτης ἀλλὰ μόνον ποιητής». Πράγματι, γιὰ τὸν Βάγνερ, ἡ μουσικὴ δὲν εἶχε νόημα χωρὶς τὴν ποίησι· ἐβρίσκετο σὲ δευτερεύουσα μοῖρα. Ἡ φανταστικὴ ζωὴ, ἡ ὑπαρξὶς ἔξω τῶν κοινωνικῶν συμβάσεων, ὅπως τὸν ἀντιλαμβάνονται οἱ ποιηταί, ἐλημμύριζε τὴ νεανικὴ του καρδιά. Ζώντας μακριὰ ἀπὸ τὴν πραγματικότητα, ἔλαβε μέρος ὅταν ἦταν στὴ Λειψία φοιτητής, σ' ἐσωτερικὲς ταραχὰς ποὺ τὸν παρέσυραν σὲ

βιοπραγίες ἀνηκούστου ἀγριότητος, ἀναμυχθείς μὲ στασιαστάς, τῶν ὁποίων ἡ κατιστρεπτικὴ μαγία δὲν εἶχε τίποτα τὸ ἀπολλώνιον. Ἡ προερχομένη ἀπὸ τῆ διψᾶ τῆς ἐλευθερίας μέθη του, τὸν ἔκαμε νὰ γράψῃ τὴν *Ouverture* ἐκεῖνη δι' ὀρχήστραν, τὴν *Polonia*, τὴν ὁποίαν τοῦ ἐνέπνευσε ἡ ἀτυχής ἐπανάστασις τῆς Πολωνίας στὰ 1831. Ἄλλὰ καὶ πρωτιήτερα, ὡς σχολικὸν θέμα, εἶχε συνθέσει χορῶδιαν εἰς ἑλληνικοὺς στίχους ἐπὶ τῆς Ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος. Ὁ πόθος αὐτὸς τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἐλευθερίας ἐπανευρίσκεται καὶ εἰς ἓν ἀπὸ τὰ πρῶτα μελοδράματά του, στὸν *Rienzi*. Στὰ 1848, ἔλαβε μέρος στὴν ἐπανάστασι τῆς Δρέσδης καὶ ἀναγκάσθηκε νὰ φύγῃ, ν' αὐτοεξορισθῇ στὴ Ζυρίχη τῆς Ἑλβετίας. Αὐτὸ ἦταν ἓνα σοβαρὸ ἐπεισόδιό τῆς ζωῆς του, ποῦ τὸν ἀφῆκε μετέωρον καὶ ἀμφιταλαντευόμενον ὡς πρὸς τὴν ὁδόν, τὴν ὁποίαν θ' ἀκολουθοῦσε. Ἀπειθισμένος ἀντιμετώπισε τὴν ἀνάγκην νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ περιβάλλον του καὶ νὰ φύγῃ μακριά, στὴν Ἑλλάδα ἢ στὴ Μικρὰν Ἀσίαν. Τὸ σχέδιό του αὐτὸ δὲν κατώρθωσε νὰ τὸ πραγματοποιήσῃ. Ἄλλ' ἂν ἡ Ἑλλάς δὲν τὸν ἐδέχθηκε στοὺς κόλπους της, ἐξωντάνευσε μέσα του καὶ ζωπύρωσε ὅλο του τὸ ἔργο.

Πῶς ν' ἀμφιβάλωμε γιὰ τὸ σχηματισμὸ τῆς διανοίας αὐτῆς, διαβάζοντας τὸ σύμβολο τοῦτο τῆς πίστεως, ὅπου ὁ ποιητῆς, καταγιγνώμενος μὲ τὴ σύνθεσι τοῦ Λόεγκριν, ἀναφωνεῖ:

«Ὅταν τὸ πνεῦμα μου καὶ τὸ αἶσθημά μου ὄριμασε, κατάλαβα τὸν Αἰσχύλο γιὰ πρώτη φορά. Οἱ γεμᾶτες εὐγλωττία διδασκαλίαι τοῦ *Droysen* φέρανε τόσο ζωηρὰ στὰ μάτια μου τὴ μεθυστικὴ εἰκόνα τῶν ἑλληνικῶν παραστάσεων, ποῦ διαβάζοντας τὴν Ὁρέστεια ἐδοκίμασα τὴν ἀπὸ σκηνῆς ἐπιβλητικὴν ἐντύπωσιν τῶν τραγωδιῶν αὐτῶν. Τίποτα δὲν παραβάλλεται μὲ τὴν συγκίνησιν ποῦ μοῦ προξένησεν ὁ Ἀγαμέμνων καὶ Ἰσαμὲ τὸ τέλος τῶν *Ἐυμεινίδων* βρισκόμουν σὲ μὴ τέτοια γοητεία, ποῦ ἔγινε, ἐπὶ τέλους αἰτία, ὥστε νὰ μὴν μπορέσω νὰ συμπυκνωθῶ ἐντελῶς μὲ τὴ νεώτερον φιλολογία. Οἱ ἰδέαι μου περὶ σπουδαιότητος τοῦ δράματος καὶ τοῦ θεάτρου ἐσχηματίσθησαν ἀναμφιβόλως ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἐντυπώσεων αὐτῶν. Περῶντας ἀπὸ τοὺς ἄλλους τραγικοὺς ποιητὰς, ἔφθασα στὸν Ἀριστοφάνη. Ἀφοῦ ἐδοῦλεμνα ὅλο τὸ πρῶτὸ συνεχῶς τὸν Λόεγκριν, πῆγα τὰπόγευμα νὰ προσιατενθῶ ἀπὸ τῆ ζέστη κάτω ἀπὸ τὰ πυκνὰ φυλλώματα τοῦ κήπου. Δὲ θὰ μπορούσα νὰ περιγράψω τὴν ἀκράτητη χαρὰ ποῦ μοῦ προκαλοῦσε ἡ ἀνάγνωσι τῶν ἔργων τοῦ Ἀριστοφάνη, ἀφοῦ πιά μὲ τίς Ὀρχιδεῖς του, εἶχα καταμετρήσει τὸ βάθος καὶ τὸν πλοῦτον τοῦ εὐνοουμένου αὐτοῦ τῶν Χαρίτων, ὅπως τολμηρὰ ὠνόμαζε τὸν ἑαυτὸ του. Ἐπίσης βυθίζόμουνα στοὺς καλύτερους διαλόγους τοῦ Πλάτωνος: τὸ *Συμπόσιον*, μεταξὺ ἄλλων, μ' ἔκανε τόσο θαυμάσιον νὰ καταλάβω

τήν θανμασίην ἑλληνική ζωή, πού μοῦ ἐφαίνονταν διὰ πολλὸ καλότερον θὰ μοῦ εἰαίριαζαν αἱ Ἀθηναίαι ἀπὸ ὁποιαδήποτε ἄλλη κατάστασι τῆς νεωτέρας ζωῆς. Καὶ καθὼς οἱ μελέτες μου εἶχαν ἐντελῶς ὠρισμένον σκοπὸν, δὲ συλλογίστηκα ποτὲ νὰ μεταχειρισθῶ ἓνα ὁποιοδήποτε ἐγχειρίδιο λογοτεχνίας, ἀλλ' ἀφοῦ προσοικειώθηκα μὲ τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τὴν Ἱστορίαν τοῦ Ἑλληνισμοῦ τοῦ *Droysen*, καθὼς καὶ μὲ τὰ ἔργα τοῦ *Niebuhr* καὶ τοῦ *Gibbon*, πέρασα κατ' ἐπιθεῖαν στὶς γερμανικὰς ἀρχαιοτήτες, ὅπου εὗρήκα ὁδὸν μου ἀγαπῆτὸ τὸν Ἰάκωβον Γκρίμμ.»

Ἡ τελευταία αὐτῆ παραγράφου εἶναι πολὺ τιμωτός, καθορίζει τὰς τάσεις τοῦ Βάγνερ. Ἐπὶ ἑλληνικῷ βῆθρον θὰ ὑψώσῃ τὸ μνημεῖον τοῦ στὸ γερμανικὸ πνεῦμα. Δύο πηγὰς θὰ μᾶς πληροφωρήσουν γιὰ τὰς ἑλληνογερμανικὰς τάσεις τοῦ ποιητοῦ: τὰ γραφόμενά του καὶ τὰ ἔργα του. Ἄς μοῦ ἐπιτραπῆ νὰ σταχυολογήσω ἐδῶ κ' ἐκεῖ μερικὰς σκέψεις τοῦ ποιητοῦ. Σ' ἓνα γράμμα πρὸς ἐκεῖνον, πού τότεσ ἐπέφρωτο νὰ δοκιμάσῃ πικρὰ βλέποντας τὴ γνώμη τοῦ κοινοῦ νὰ ἐγκαταλείπῃ αὐτὸν χάριν ἐνὸς ξένου, πρὸς τὸν Ἐκτορα Μπερλιόζ ὁ Βάγνερ ἔγραψε τὸ 1860 :

«Διερωτήθηκα ποιοὶ θάπρεπε τάχα νᾶνα οἱ ὄροι τῆς τέχνης γιὰ νὰ μπορέσῃ νὰ προκαλέσῃ τὸν ἀπαραβίαστο σεβασμὸν τοῦ κοινοῦ.... Κι' ἀναζήτησα τὴν ἀφετηρίαν μου στὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα. Ἐκεῖ συνήρτησα τὸ κατ' ἐξοχίην καλλιτέχνημα, τὸ δράμα, γιὰτὶ ἡ ἰδέα, ὅσο κι' ἂν εἶναι βαθεῖα, μπορεῖ δι' αὐτοῦ νὰ ἐκδηλωθῆ μὲ πλήρη καθαρότητα καὶ μὲ σαφῆς παρακίνας καταληπτήν. Μένομε σήμερον κατὰπληκτοὶ πού 30.000 Ἑλληνας κατώρθωναν νὰ παρακολουθοῦν μὲ ἀδιάπτωτον ἐνδιαφέρον τὴν παράστασιν τῶν τραγωδιῶν τοῦ Αἰσχύλου· τὸ ἀποτέλεσμα αὐτὸ κατώρθωσε νὰ ἐπιτευχθῆ μὲ τὴν ἐνοσίαν καὶ συνδρομὴν ὅλων τῶν τεχνῶν γιὰ τὸν ἴδιον σκοπόν...»

Κατανοῶν, καθὼς ἐνόησαν καὶ τὰ ἔνδοξα πρότυπά του, ὅτι τὸ θέατρο — τὸ τρομερὸν αὐτὸ πανδαιμόνιον — μποροῦσε νὰ ταπεινώσῃ ἢ ν' ἀνυψώσῃ τὸν λαόν, ὁ Βάγνερ εἶδε πῶς τὸ ἀρχαῖον δράμα ἦταν τὸ μόνον μέσο γιὰ ν' ἀντιδράσῃ κατὰ τοῦ τετριμμένου καὶ διεφθαρμένου θεάτρου. Τὰ πρότυπα πού προτιμοῦσε ἦταν ὁ Αἰσχύλος καὶ ὁ Σοφοκλῆς, ἀλλὰ ἡ εἰσγωγή τοῦ γυναικείου πάθους στὰ ἔργα του τὸν πλησιάζει καὶ πρὸς τὸν Εὐριπίδην. Προσπαθεῖ καὶ αὐτὸς νὰ ἐπαναλάβῃ τὴ σύνθεσιν τῶν τεχνῶν τῶν Ἀρχαίων· ἡ ποίησις, ἡ μουσικὴ καὶ ἡ ὄρχησις θὰ ξαναδώσουν τὸ χέρι. Αὐτὸ πού οἱ Ἑλληνας ἐκάλουν «*ὄρχηστικὴ*», τὴν ἔκφρασιν τοῦ δράματος μὲ τὴ μιμικίαν, τὴν ξαναβρίσκουμε στὸν περίφημον βασικικὸ χορὸν τοῦ *Venusberg* τοῦ *Tannhäuser* καὶ στὴ σκηνὴν τῶν Παρθένων - Λουλουδιῶν τοῦ *Parsifal*. Καὶ δὲν πρόκειται γιὰ παρεπόμενα τοῦ ἔργου, ἀλλὰ γιὰ τμήματα, πού ἀποτελοῦν λογικὸν αὐτοῦ μέρος.

Δέν μπορούμε νά χαρακτηρίσουμε ὑπερβολική τή βεβαίωσι πὼς ὁ Βάγνερ πέρασε τὰ σαράντα χρόνια τῆς καλλιτεχνικῆς του δράσεως ἀγωνιζόμενος γὰ τὸν φθρίαμο τῆς ἠθικῆς ἀνυψώσεως τῆς τέχνης, τῆς ὁποίας τὰς κατευθυντηρίους ἀρχὰς ἀναζητοῦσε στὰς Ἀθήνας. Ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο τίποτα δέν ὑπάρχει ἐκκλητικώτερο ἀπὸ τὸ ἔργο του ἢ «*Τέχνη καὶ ἡ Ἐπανάστασι*» ἀληθινὴ κοινωνικοπολιτικὴ μελέτη, ὅπου ὅλες οἱ σχέσεις τοῦ θεάτρου καὶ τοῦ δημοσίου βίου ἐξετάζονται λεπτομερέστατα. Ὁνειρεύονταν τὴν περιοδικὴν ἐπάνοδο μερικῶν καλλιτεχνικῶν ἐκδηλώσεων, τὴ δημιουργίαν δραματικῶν ἑορτῶν, πού νά θυμίζουσαν τὴν Ὀλυμπία, καὶ ὅπου ἡ ἐκτέλεσι δραματικῶν ἀριστουργημάτων, ὑπὸ τὴν προεδρίαν ἀρχόντων, νά καθίσταται κρατικὸς θεσμός. Μὲ τὸν ἴδιο καθαρὸ τρόπον ἐκφράζεται ὅταν μιλάει γιὰ τὴν ἴδρυσιν τάξεως πραγμάτων «ὅπου οἱ σχέσεις μεταξὺ τέχνης καὶ δημοσίου βίου, οἱ ὁποῖες ὑπῆρχαν στὰς Ἀθήνας θὰ ξαναγεννιούνταν εὐγενέστερες καί, ὁπωσδήποτε, διαρκέστερες». Ἴδου πὼς ἐξεφράζονταν ὁ ἴδιος.

Ἀναμφιβόλως μιὰ ἐποχὴ δέν ξαναγίνεται καὶ ἀσφαλῶς ὁ Βάγνερ, θέτοντας *κάποιο σκοπὸ* στὸ θεατρὸ του, τοποθετήθηκε παραπλευρῶς τῆς ιδέας τοῦ ἀρχαίου δράματος. Τὸ τελευταῖο αὐτὸ δέν ἐπεδίωκε τὴν ἐπίτευξιν ὀρισμένου σκοποῦ, ἀλλ' ἤρκειτο νά ἐκφράξῃ αἰώνιες ἀλήθειες, ὑπὸ μορφὴν αἰσθητὴν καὶ καλλιτεχνικὴν. Θυμιάζομε λοιπὸν περισσότερο τὸν καλλιτέχνη παρὰ τὸ φιλόσοφο πού κρύβεται μέσα στὸ Βάγνερ· ἐπικροτοῦμε ἀνεπιφύλακτα ὅταν δηλώνῃ πὼς ἡ ἑλληνικὴ τραγωδία «*ὄπηρξεν ἢ ὑπέροχος ἐκδήλωσις φυλῆς ἀνεπτυγμένης ἐν πάσῃ ἐλευθερίᾳ, καὶ πού γνώρισε μόνο τις φυσικὰς δυνάμεις πού ἐλάτρευε, συμβολιζομένης στοὺς θεοὺς τῆς*». Τὸ καταλαβαίνουμε καλύτερα ἀκόμα στὶς μελέτες του γιὰ τὰ θέματα τοῦ δράματος, ὡς τὰ παρουσιάζει ὁ Ἀριστοτέλης στὴν *Ποιητικὴ* του. Σ' αὐτὲς ἐκδηλώνεται ὅλη ἡ διαφορὰ πού ὑπάρχει μεταξὺ τῶν θεμάτων πού ἐμπνέει ἡ ἱστορία καὶ τῶν προερχομένων ἀπὸ τὴ σφαῖρα τοῦ μύθου. Τὸ δράμα πού προέρχεται ἀπὸ τὴν ἱστορία εἶναι πάρα πολὺ λίγη ἀνεξαρτησία στὴν ἔμπνευσι τοῦ ποιητοῦ. Ἐξ ἀντιθέτου τὰ μυθικὰ θέματα ἐμφανίζουν ἰδεωδῶς τὰνθρώπινα αἰσθήματα. Αὐτὰ λοιπὸν θὰ προσελκύσουσαν τὸν Βάγνερ.

Εὐκόλα μπορούμε νά ἐξακριβώσουμε ὅτι παράλληλα πρὸς τὶς θεωρίας του, ὁ Βάγνερ ἀναζήτησε, στὸ μεγαλύτερο μέρος τοῦ θεάτρου του, νά φθάσῃ τὸ ἰδεωδὸς τῶν Ἀρχαίων. Στὰ μελοδράματά του «*Οἱ Μάγισσες*» καὶ «*Δόεγκριν*», δέν ξαναβρίσκουμε τάχα μιὰ παραλλαγὴν τοῦ μύθου τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ ἔρωτος, ἢ, ἂν προτιμᾶτε, τοῦ Διὸς καὶ τῆς πάρα πολὺ περιέργου Σσεμίλης; Τὸ σύμβολο τοῦ λευκοῦ κύκνου τοῦ Λόεγκριν δὲ θὰ

μπορούσαμε να τὸ παραβάλωμε πρὸς τὴν ἀρχαία συμβολικὴν εἰκόνα, ἣ ὁποία μετέβαλεν αὐτὸν εἰς ἔμβλημα τοῦ φωτός, ἀφοῦ, κατὰ τινὰ δωρικὴν ἔκδοσιν, οἱ κύκνοι ὠδήγησαν στοὺς Δελφοὺς τὸν Ἄπολλωνα, γὰρ νὰ κηρύξῃ στοὺς Ἕλληνας τὴ δικαιοσύνη καὶ τοὺς νόμους ;

Τὸ ἔργον, ὅπου ἡ βαγνερικὴ αἰσθητικὴ σύλληψις πλησιάζει πρὸς τὴν ἀρχαιότητα εἶνε αὐτὴ ἡ γερμανικὴ Ἰλιάδα, τὸ «*Δαχτυλίδι τῶν Νιμπελοῦγκεν*», τριλογία μὲ πρόλογο, τὸ τρομερώτερον ἀσφαλῶς ἔργον ποῦ συνέλαβε ἄνθρωπος ἀπὸ τοῦ Αἰσχύλου. Τὸ ἀπέραντο τοῦτο ἔπος, ἡ θεογονία αὐτὴ ἡ ἀπολήγουσα σὲ μιὰν ἀνθρώπινη τραγωδία, περιλαμβάνει, ἐκτὸς τῆς μορφῆς, πολλὰς ὁμοιότητες μὲ τὸν ἀρχαῖον μῦθον. «*Τὸ Δαχτυλίδι τῶν Νιμπελοῦγκεν*», εἶναι ὁ γενικὸς τίτλος τεσσάρων δραμάτων τοῦ αὐτοῦ κύκλου, καὶ κάτω ἀπ' αὐτὸν περιλαμβάνονται «*Ὁ χρυσὸς τοῦ Ρήνου*», ὡς πρόλογος, «*Ἡ Βαλκυρία*» ὡς ἡμέρα πρώτη, ὁ «*Ζίκφριδ*» ὡς ἡμέρα δευτέρα, καὶ «*Τὸ Δυκόφως τῶν Θεῶν*» ὡς συμπέρασμα τῆς ὑπεράνθρωπης αὐτῆς δημιουργίας. Οἱ θεοί, οἱ πολεμόχαρες παρθένες, οἱ ἄγριες αὐτῆς Βαλκυρίες, ποῦ διαλέγουσιν στὰ πεδία τῶν μαχῶν τοὺς πλέον ἄγρους ἦρωες τοὺς προσωρισμένους γιὰ τὴν κατοικίαν τῶν θεῶν, τὸν σκανδιναβικὸν αὐτὸν Ὀλυμπον, τὸν Βαλάλα, ὅπου κατοικεῖ ὁ πατέρας τῶν θεῶν, ὁ Βόταν κ' οἱ ἀκόλουθοί του, ὁ τρομερὸς Ντόννερ, θεὸς τοῦ κεραυνοῦ, ὁ Λόγκε, θεὸς τῆς πανουργίας καὶ τοῦ πυρός, ὁ Φρό θεὸς τῶν λουλουδιῶν καὶ τῆς χαρᾶς, ἡ Φράία, ἡ Ἀφροδίτη τῶν Γερμανῶν, ἔπειτα οἱ γίγαντες ποῦ χτίσανε τὴν κυκλώπειαν κατοικίαν τῶν θεῶν, οἱ νάνοι, οἱ Νιμπελοῦγκεν αὐτοὶ οἱ ἐχθροὶ τῶν γιγάντων καὶ τῶν θεῶν, κατόπιν οἱ ἡμίθεοι καὶ τέλος οἱ θνητοὶ προσωποποιούμενοι ἀπὸ τὸν νεαρὸ Ζίκφριδ, τὸν φονιά τῶν τεράτων, εἶδος τοῦ Ἀπόλλωνος ἀπαλάσσαντος τὸν κόσμον ἀπὸ τὸν δράκοντα Πύθωνα. Ὡς ὁ Προμηθεὺς ἔκλεψε παρὰ τὴν θέλησιν τοῦ Διὸς τὸν θεῖον σπινθῆρα ἀπὸ τὸν Ὀλυμπο ἔτσι κ' ὁ Ζίκφριδ ξεκλέβει τὸ μυστικὸ τῶν θεῶν, ἀπὸ ὅπου ἀρύεται τὴν παντοδυναμίαν ποῦ θέτει τέρατα στὴ βασιλεία τῶν θεῶν.

Οἱ παραλληλισμοὶ παρουσιάζονται ἀφ' ἑαυτῶν. Ἡ ἀλήθεια εἶναι πὼς οἱ μυθολογίαι ἔχουν βάθος κοινόν, ἀλλὰ εἶναι ἐξ ἴσου ἀληθῆς πὼς ὁ Βάγνερ χωρὶς νὰ θελήσῃ ν' ἀντιγράψῃ τὴν ἑλληνικὴν μυθολογίαν στὸ Δαχτυλίδι τῶν Νιμπελοῦγκεν, ἔθεσε τὴν γιγαντιαίαν αὐτὴν τοιχογραφίαν τῆς ἀνθρωπότητος καὶ τῆς φύσεως ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ ἀρχαίου Ἰδανικοῦ.

Ἐάν, μετὰ τὸν ποιητὴ, θεωρήσωμε τὸν μουσικόν, δὲν μπορούμε νὰ ποῦμε ὅτι ὑποτάσσοντας τὸ ρόλο τοῦ τραγουδιοῦ καὶ τὴ φωνὴ τῆς ὀρχήστρας στὴν ποίησι, συνέχισε, κ' ἔδω, τὴν παράδοσιν τοῦ αἰῶνα τοῦ Περικλέους ; Στὴν ἀρχαιότητα ὁ χορὸς ἐσχολίαζε τὴ δράσιν· ὁ Βάγνερ ἀντικα-

θιστᾶ τὸ χορὸ μὲ τὴν ὀρχήστρα, μὲ τὴν συμφωνία, τὴν ἐπιφορισμένη, τρόπον τινά, νὰ ἐρμηνεύσῃ τὸ σκηنيκὸν ὄραμα. Δὲν ὑπάρχει ἐπικράτησι τῆς μουσικῆς, ἀλλὰ ἔνωσι τῆς μουσικῆς μὲ τὴν ποίησι. Ποιὸς μουσικός, ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος, ἀκολούθησε μιὰ τέτοια ἀντίληψι; Τὴν ἴδια φροντίδα, μὲ τὴν ὁποίαν οἱ τρεῖς μεγάλοι τραγικοὶ Ἕλληνες συνέδεσαν μεταξύ τους τὰ διάφορα συστατικὰ στοιχεῖα τοῦ δράματος, τὴν εἶχε καὶ ὁ Βάγνερ καὶ δὲν στάθηκε ἀτυχεστέρος στὸ ἐγχείρημά του.

Αὐτὴ ἦταν ἡ διδασκαλία καὶ αὐτοὶ ἦταν οἱ διδάσκαλοι ποῦ ἐγονιμοποίησαν τὸ βαγνέρειο πνεῦμα. Ὁ σεβασμὸς τοῦ Βάγνερ πρὸς τὴν ἑλληνικὴν διανόησιν ἐξεδηλώθη ἀκόμα καὶ στὴν ὀλικὴ ἐγκατάστασι τοῦ ἔργου του, ἀφοῦ τὸ θέατρό του ἦταν ἀντιγραφή τοῦ θαυμαστοῦ ἑλληνικοῦ προτύπου. Κανεὶς δὲν ἀγνοεῖ ὅτι τὸ θέατρο τῆς Μπαῦρόυτ, μὲ τὴν ριπιδοειδῆ του αἴθουσα, χωρὶς τὰ συνηθισμένα θεωρεῖα τοῦ μοντέρνου θεάτρου, μὲ τὴν ἀμφιθεατρικὴν διευθέτησί του, φαίνεται σὰν νὰ παραγγέλθηκε στοὺς ἀρχιτέκτονας τῶν Ἀθηνῶν, τῆς Ὀλυμπίας, τῶν Δελφῶν καὶ τῆς Ἐπιδαύρου.

Κι' ὅταν περιφέρομαι στὰς Ἀθήνας καὶ διαβάζω στὶς γωνιὰς τῶν δρόμων τὰ δνόματα τοῦ Βίκτωρος Οὐγκώ καὶ τοῦ Σατωβριάνδου διερωτῶμαι ἐνίοτε ἂν ὁ Βάγνερ δὲν εἶναι περισσότερον Ἕλλην ἀπὸ τοὺς μεγάλους αὐτοὺς ρωμαντικοὺς καὶ ἂν δὲ θάταν δίκαιο νὰ τιμηθῇ καὶ ἡ δική του μνήμη στὰς Ἀθήνας ὅσο καὶ ἡ τῶν μεγάλων αὐτῶν πνευμάτων, γιατί, ἂν ἴσως ὑπῆρξεν ὁ μεγαλύτερος δραματογράφος, ποῦ ἐγνώρισεν ἡ γῆ ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς ἀρχαιότητος, τοῦτο τὸ χρεωστοῦσε ὄχι μόνον στὸ πνεῦμα τὸ δικό του, ἀλλὰ καὶ στὴν ἔμπνευσι ποῦ κατῴρθωσεν ν' ἀντλήσῃ ἀπὸ τὴν πλουσιότερη πηγὴ τοῦ ἰδανικοῦ καὶ τοῦ κάλλους, τὴν Ἑλλάδα.

FRANK CHOISY

Η ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΜΑΣ ΜΟΥΣΙΚΗ

«Ein Volk, das den heiligen Ernst und die Weihevollen Würde nicht einmal im Haus Gottes ertragen kann, das in der Kirche nach süßlicher Sinnenmusik und weltlichem Ohrenkitzel schreit, ist krank und faul bis ins innerste Mark hinein».

Ἀπὸ τὰς «Σκέψεις ἐνὸς μουσικοῦ»

αρακολουθῶν τις τὴν λειτουργίαν, εἰς μερικὰς ἰδίως ἐκκλησίας μας, ἤθελε παρατηρήσει τὰ ἑξῆς: Οἱ ἱεροψάλται ψάλλουν—συνήθως—μέ ἔρρινον φωνήν. Βον Ἔχουν καταρτίσει ἄλλοι «χοροφδίαν», ἡ ὁποία ἢ κρατᾶ ἀπλῶς «ἴσον» ἢ ψάλλει κατὰ τετραφωνίαν—ἀνάγνωσε: κατὰ τρίτους καὶ ἕκτας. Γον ἘἈμανεδοποίησαν» μερικοὶ τὰ ἀργὰ μέλη καὶ ἰδίως τὸ Χερουβικόν. Δον Αἱ λέξεις ἢ οἱ στίχοι τῶν ἱερῶν κειμένων, ἔχουν παραφθαρεῖ εἰς σημεῖον, ὥστε, ν᾽ ἀκούη τις συλλαβὰς ἢ γράμματα ἀπλῶς, ἄνευ σημασίας καὶ βαθυτέρας ἐννοίας. Εον Ἐνας βαρὺς γδοῦπος τῶν ποδῶν τοῦ «χορολέκτου» μᾶς χαϊδεύει τὸ ἀκουστικὸν τύμπανον, συγνάκις. ΣΤον Σπανίως ἐναρμονίζονται αἱ φωναὶ τοῦ ἱερουργούντος καὶ τοῦ «χοροάρχου». Καὶ Ζον Ἐκαστος ἐκ τῶν τελευταίων, προσπαθεῖ νὰ ἐπιπλεύσῃ διὰ τῆς «γλυκνυμόλπου» αὐτοῦ φωνῆς.

Καὶ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, τίθενται τὰ ἑξῆς ἐρωτήματα: Ποῖος εἶναι ὁ ρόλος τῆς μουσικῆς εἰς τὴν ἐκκλησίαν; 2ον Τί εἶδους μουσικὴ πρέπει νὰ γίνεται χορῆσις; 3ον Ἐπάρχει κατάλληλος μουσικὴ διὰ τὴν Ὁρθόδοξον ἐκκλησίαν μας; Καὶ 4ον Ὁποῖος πρέπει νὰ εἶναι ὁ πρωτοψάλτης καὶ ὁ ἱερεὺς;

Εἶναι ἀναγκαῖον νὰ λεχθῆ: Βάσις τῆς ἐκάστοτε λειτουργίας εἶναι τὸ κείμενον. Ἡ μουσικὴ ἔχει ρόλον βοηθητικόν. Ἡ τελευταία αὐτή, ὑπάρ-

χει, ὄχι διὰ τὴν δόση μεγαλοπρέπειαν εἰς τὴν λειτουργίαν, ὄχι διὰ τὴν λαμπρότητα αὐτὴν, ὄχι διὰ τὴν καταστήσῃ τὸ κείμενον διὰ τῶν καθαρῶς μουσικῶν συνδυασμῶν της, νοητόν, ὄχι διὰ τὴν δόση μεταφυσικὴν σημασίαν εἰς τὸ τελευταῖον, ὄχι διὰ τὴν μᾶς ἀπομακρύνῃ μετὰ τὸ ἄυλον τῶν ἤχων της ἐκ τῶν ἔγκοσμίων, ἀλλ' ἐξ ἀντιθέτου, ἵνα μὴ καταβάλλεται τὸ ἐκκλησιαζόμενον κοινὸν διὰ τῆς ἀπλῆς, στεγνῆς καὶ μονοτονου ἀπαγγελίας τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἱερῶν κειμένων. Ἡ μουσικὴ εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ὑποβοηθεῖ τὸ κείμενον καὶ—last not least—καὶ τὸ κοινόν. Ἡ μουσικὴ αὐτὴ, πρέπει νὰ εἶναι—καὶ εἶναι ἀνέκαθεν—ἀντικειμενικὴ. «Λίσθηματα» δὲν ἀποδίδει ἡ Βυζαντινὴ μουσικὴ. Προγραμματικὴ μουσικὴ, κατὰ τὴν Εὐρωπαϊκὴν ἔννοιαν καὶ σημασίαν, δὲν ὑπάρχει εἰς τὴν Βυζαντινὴν μουσικὴν. Καὶ ἐπομένως, προκειμένου νὰ ψάλλῃ τις ἢ νὰ συνθέσῃ τὰς λέξεις ὄρος καὶ οὐρανός, δὲν θὰ γράψῃ ἢ δὲν θὰ ἐκτελέσῃ μετὰ δευτέρους φθόγγους τὸν οὐρανὸν καὶ βαρυτέρους τὸ ὄρος, διότι ὁ οὐρανός εἶναι ὑψηλότερος τοῦ ὄρους. (N. B. Τὸ τελευταῖον αὐτὸ ἐγράφη ἀπὸ ἕναν Ἑλληνα καθηγητὴν Θεολογικῆς σχολῆς!...) Ἡ ἐκκλησιαστικὴ μας μουσικὴ δὲν χρωματίζει, κατὰ τὴν Εὐρωπαϊκὴν σημασίαν, λέξεις, ἀλλ' ἀπλῶς προσαρμόζεται εἰς τὴν γενικὴν ἔννοιαν τοῦ ὅλου κειμένου. Καὶ δεδομένου ὅτι ἐξελείχθη, δηλαδὴ, ἀπὸ ἀπλῆν ψαλμοφθῶν ἐφθασεν αὐτὴ εἰς τὸ ἕψος τῆς μεγαλειώδους, τῆς σεμνοπρεποῦς, τῆς ἐπιβλητικῆς, τῆς θαυμασίας μελοποιΐας ἐνὸς Ρωμανοῦ, ἐνὸς Δαμασκηνοῦ, μᾶς Κασσιανῆς κτλ., ἀπέκτησε, μετὰ ἄλλους λόγους, τὰ ἀναγκαῖα ὀλίγον κατ' ὀλίγον στοιχεῖα ποικιλίας, κατορθώνει πλέον μετὰ τὰ πλούσια αὐτῆς μέσα, μετὰ τὰ ὁποῖα στερεῖται ἡ Εὐρωπαϊκὴ μουσικὴ, ν' ἀποδίδῃ καὶ τὴν παρασύρη, νὰ καθελώνῃ καὶ νὰ μᾶς φέρῃ εἰς κατάνυξιν ἢ μονόφωνος ἡμῶν Βυζαντινὴ ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ. Ἡ τελευταία εἶναι ὁ χρυσοῦς μανδύας ἀδαμαντίνων ἀληθειῶν.

Καὶ τώρα, πρὶν ἢ ἔλθωμεν εἰς τὴν δευτέραν ἐρώτησιν, καλὸν εἶναι ν' ἀναφέρωμεν ὅτι ἡ πραγματικὴ ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ τῶν Καθολικῶν, εἶναι, ἡ μονόφωνος τοῦ Γρηγοριανοῦ μέλους. Αὐτὴν θεωρεῖ ἐκκλησιαστικὴν μουσικὴν πρωτίστως καὶ συνιστᾷ ὁ Πάπας. Εἰς τὸ «*Motu proprio*» (22 Νοεμβρίου 1903) τοῦ Πάπα Πίου τοῦ Χου, ἀναγινώσκει τις τὰ ἀκόλουθα (1): «.... Diesen Eigenschaften begegnen wir im höchsten Grade beim Gregorianischen Gesange, welcher daher der eigentliche Gesang der römischen Kirche ist, der einzige Gesang, welchen sie

1) Ἐχομεν ὑπ' ὄψιν ἡμῶν τὴν Γερμανικὴν μετάφρασιν, εἰς τὸν περιοδικὸν «*Cäcilienvereinsorgan*» No 1, 1904, τοῦ Ἰταλικοῦ πρωτοτύπου τοῦ Πάπα.

von den Altvätern ererbt, den sie Jahrhunderte lang in ihren liturgischen Büchern eifersüchtig geschützt hat, den sie, als den ihren, direkt den Gläubigen darbietet, den sie in einigen Teilen der Liturgie ausschliesslich vorschreibt, und der durch die neuesten Studien so glücklich in seiner Unversehrtheit und Reinheit wieder hergestellt worden ist. Aus diesen Gründen wurde der Gregorianische Gesang immer als das höchste Vorbild der Kirchenmusik betrachtet, so dass man mit vollem Grunde das folgende allgemeine Gesetz aufstellen kann: Eine Kirchenkomposition ist um so heiliger und liturgischer, je mehr sie sich im Aufbau, im Geiste und im Geschmacke der Gregorianischen Melodie nähert, und sie ist um so weniger des Gotteshauses würdig, je mehr sie von diesen höchsten Vorbildern verschieden ist.

Der alte traditionelle Gregorianische Gesang muss daher häufig bei den gottesdienstlichen Verrichtungen wieder verwendet werden; alle sollen daran festhalten, dass eine kirchliche Funktion nichts an ihrer Feierlichkeit verliert auch wenn keine andere Musik als diese vorgetragen wird».

Ειρήσθω ἐν παρόδῳ ὅτι, πραγματικῶς μεγαλειώδη καλλιτεχνήματα ὡς ἡ «Λειτουργία» τοῦ Ι. Σ. Μάχ, τῶν Χαῦδν, Μότσαρτ, Μπετόβεν, Χερουμπίνι, Λίστ, Μπρούκνερ, Βέρδι καὶ ἄλλων τὰ «Ἐκκλησιαστικά» ἔργα, στεροῦνται ἐγκρίσεως τῆς ἀνωτάτης ἀρχῆς τῶν Καθολικῶν: τοῦ Πάπα Ρώμης. Δὲν ἔχουν ἀναγνωρισθεῖ ὡς ἐκκλησιαστικά ἔργα, ὡς ἔργα δηλαδὴ κατάλληλα διὰ τὴν λειτουργίαν. Εἶναι αὐταὶ συνθέσεις θερησκευτικοῦ περιεχομένου (κατὰ τὴν ἄποψιν βεβαίως τῆς κυριάρχου Ἐκκλησίας), διὰ τὰς αἰθούσας τῶν συναυλιῶν καὶ οὐχὶ διὰ τὴν ἐκκλησίαν (*).

Βεβαίως, περαιτέρω εἰς τὸ ὡς ἄνω «Motu proprio» ἀναγινώσκει τις καὶ τὰ ἐξῆς διὰ τὸν Παλεστρίνα καὶ τὸ πολυφωνικὸν ἐν γένει ἕφος: «..... Die vorgenannten Eigenschaften (τοῦ Γρηγοριανοῦ μέλους) besitzt auch im höchsten Grade die Klassische Polyphonie, besonders die der römischen Schule, welche im 16. Jahrhundert ihre höchste Vollendung durch Pierluigi von Palestrina erreichte und in der

*) Ὅτι, διὰ καθαρῶς τοπικιστικούς, ἐθνικιστικούς καὶ καλλιτεχνικούς ἀκόμη σκοπούς, ἐκτελοῦνται κάποτε-κάποτε—πάντως σπανίως—αἱ «Ἐκκλησιαστικά» συνθέσεις τῶν ἀνωτέρω καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν, δὲν ἔχει οὐδεμίαν ἀπολύτως σημασίαν. Ὁ Πάπας, ἡ ἀνωτάτη δηλαδὴ Ἐκκλησιαστικὴ ἀρχὴ τῶν Καθολικῶν, δὲν τὰς ἀνεγνώρισε καὶ δὲν τὰς ἀναγνωρίζει ὡς τιαύτας.

Folge Kompositionen von ausgezeichneter musikalischer und liturgischer Güte hervorzubringen fortfuhr. Die klassische Polyphonie nähert sich sehr gut dem höchsten Vorbilde der Kirchenmusik, dem Gregorianischen Gesange, und daher verdiente sie, zugleich mit diesem bei den feierlichsten Funktionen der Kirche zugelassen zu werden, wie die der päpstlichen Kapellen es sind. Auch sie muss daher bei den Kirchlichen Funktionen wieder häufig gebraucht werden, besonders in den hervorragendsten Basiliken, in den Kathedralkirchen, in denen der Seminarien und anderer kirchlicher Institute, wo die erforderlichen Mittel nicht zu fehlen pflegen».

Ἄλλὰ μήπως εἴχομεν ἢ ἔχομεν ἡμεῖς, ἕως σήμερον, ἀναδείξει ἕναν Παλαιστρίνα; Ἡ Εὐρωπαϊκὴ μουσικὴ, γενικῶς, δὲν ἐπῆρε τὸν ἰδικόν της δρόμον, διὰ λόγους κοινωνιολογικούς, περιβάλλοντος καὶ ψυχολογικούς, τῶν ὁποίων ἡ ἀνάπτυξις ἐδῶ, θὰ μᾶς ἔφερε μακρὰν τοῦ θέματός μας; Μήπως ἡ «κλασσικὴ πολυφωνία» ἐνὸς Παλαιστρίνα φέρ' εἰπεῖν, εἶχε ποτὲ κάτι τὸ παρόμοιον καὶ εἰς τὴν ὅλην ἐξέλιξιν τῆς Ἑλληνικῆς μουσικῆς ἐν γένει; Ἡμεῖς ἐξυπνήσαμε μίαν ὥραϊαν πρωΐαν ἐλεύθεροι, φέραμε ἕνα Γερμανὸν πρίγκηπα διὰ βασιλέα καὶ ἠρχίσαμεν νὰ συνθέτωμεν, μὲ Ἑλληνικὰ ἢ μὴ μοτίβα, Γερμανιστί, Ἰταλιστί, Γαλλιστί καὶ Ροσσιστί... Μᾶς λείπει ἡ ὁργανικὴ ἀνάπτυξις. Καὶ ζητοῦμεν τετραφωνίαν, δηλαδή, τρίτας καὶ ἔκτας. Καὶ θέλομεν πολυφωνίαν εἰς τὸν Α' ἢ Β' Ἦχον, εἰς τὰ τροπάρια καὶ Κεκραγάρια.... Καὶ ζητοῦμεν.... καὶ τί δὲν θέλει ἡ ἐπιπολαώτης!.....(*)

Καὶ τώρα, μεταβαίνομεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν μας, οὐχὶ διὰ νὰ προσευχθῶμεν ὅλοι μαζὶ οἱ Χριστιανοὶ Ὁρθόδοξοι (ὡς ζητεῖ ἡ Ἐκκλησία) ἀλλ' ἀπλῶς διὰ νὰ ἀκούσωμεν...μουσικὴν ἢ διὰ νὰ ἐπιδειχθῶμεν. Μεταβαίνομεν εἰς τὸν Οἶκον τοῦ Θεοῦ, οὐχὶ διὰ νὰ ἐξαγγισθῶμεν, ἀλλὰ πρὸς ἀποχάνωσιν καὶ... καλλιτεχνικὴν ἀπόλαυσιν. Ἄλλ' ἡ μουσικὴ τῆς ἐκκλησίας μας, δὲν ἦτο καὶ δὲν εἶναι εἰς τὴν πραγματικότητά ἢ, ὁ ἀντικειμενικὸς καὶ γενικῆς φύσεως παραστάτης καὶ συμβοηθός. Ἡ μουσικὴ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν μας, στερεῖται—καὶ δικαίως—πομπόδους ἐμφανίσεως καὶ ἄλλης κοσμικῆς πολυτελείας. Εἶναι λιτότης. Εἶναι ὅ,τι ἀναγκαῖον. Εἶναι ἐν καὶ μόνον μέσον—χρήσιμον βεβαίως—συμβοηθείας, πρὸς κατανόησιν τῶν ἔννοιῶν τῶν ἐκάστοτε ἱερῶν ποιητικῶν κειμένων. Στερεῖται αὐτὴ οὐδὲποτε αἰσθησιασμοῦ, θεατρικισμοῦ καὶ ἐπιφανειακῆς ἐντυπώ-

(*) Σχετικῶς μὲ τὴν «ἐναρμόνισιν» βλέπε τὸ ἄρθρον ἡμῶν «Ἀρμονία καὶ ἐναρμόνισις» — Ἀ Μουσικὸς Κόσμος» τευχ. 4, Ἰανουάριος 1930.

σεως. Είναι καθαρά, ἀπέριττος μουσική. Δὲν «χτυπᾶ στὰ νεῦρα». Δὲν ἐρεθίζει. Δὲν ἀποχαυνώνει. Δὲν ναρκώνει. Είναι συνυφασμένη μὲ τὸ ἱερὸν κείμενον. Καὶ ἔνεκα τούτου, στερεῖται ἡ Βυζαντινὴ μας μουσική, ἀπολύτου—κατὰ τὴν Εὐρωπαϊκὴν σημασίαν—μουσικῆς. Δὲν ἔχει Σονάτας, δὲν ἔχει Φυγάς, δὲν ἔχει συμφωνικὰ ἔργα. Δὲν ἠμποροῦσε νὰ ἔχη. Ὅχι διότι εἶναι καὶ ἦτο μονόφωνος. Ὅχι διότι ἔχει μικρότερα τῶν ἡμιτονίων διαστήματα. Ὅχι διότι ἔχει ὀκτὼ Ἦχους κτλ., ἀλλ' ἀπλούστατα διότι, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ—εἰς τὸν Ἑλληνικὸν νοῦν, ἀνά τοὺς αἰῶνας—μουσική, ἄνευ ποιητικοῦ κειμένου. Ἐνας Ἕλλην συνθέτης, μού ἔλεγε κάποτε, τὸ ἔξῃς: «Μά, μπορῶ νὰ μὴ μεταχειρισθῶ χορφοδίαν στὸ συμφωνικό μου ἔργο; Ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς θέλει τὸ τραγοῦδι—δηλαδὴ τὴν μελωδίαν καὶ τὸ ποιητικὸν κείμενον». Ὁ λαὸς μας ἔχει τὴν παράδοσίν του. Δὲν τραγουδᾷ ἄρμονικῶς ἢ πολυφωνικῶς. Δὲν παρακολουθεῖ μουσικὴν ἄρμονικῶς ἢ πολυφωνικῶς. Ἀκούει τὴν μελωδίαν. Δὲν ἀκούει τὴν κάτωθεν—ἐὰν ὑπάρχῃ—τῆς μελωδίας ἐπένδυσιν. Ἀκούει τὸ ἀπλοῦν μέλος καὶ πλέον οὐ. Καὶ ἔνεκα τούτου, προτιμᾷ τὸ μονόφωνον ὕφος, τόσον εἰς τὰς οἰκογενειακάς του συγκεντρώσεις, ὅσον καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν του.

Καὶ ἐρχόμεθα εἰς τὴν τρίτην ἐρώτησιν: Ἡ Ἐκκλησία μας, μὲ τὸ πνεῦμα τῆς συντηρητικότητος τὸ ὁποῖον τὴν χαρακτηρίζει (ὅπως καὶ ὅλας τὰς ἄλλας βεβαίως ξένας Ἐκκλησίας), διεφύλαξε καὶ παρέδωσε εἰς τὰς ἐπερχομένας γενεάς, ἓνα ἀνεκτίμητον θησαυρὸν μελωδιῶν, διαφόρων ἐκκλησιαστικῶν Πατέρων καὶ ἱερωμένων, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων ἐννοεῖ—καὶ δικαίως—νὰ τελῆται ἡ λειτουργία. Καὶ αὐτὸ διότι, ἡ παραδοχὴ καὶ ἡ εἰσαγωγὴ μιᾶς πνευματικῆς ἢ καλλιτεχνικῆς παραγωγῆς εἰς τὸν ἱερὸν χῶρον τῶν ἐκκλησιῶν, ἀπὸ τὴν ἀνωτάτην Ἐκκλησιαστικὴν ἀρχήν, ἐγένετο, κατόπιν ἐπισταμένης μελέτης αὐτῆς τε καὶ τῶν κειμένων. Δὲν ἐξήτασε τὸ παραδοθὲν, πρὸς εἰσαγωγὴν, ἀπὸ τῆς καλλιτεχνικῆς του καὶ μόνον πλευρᾶς. Παρητήρησε καὶ παρατηρεῖ πάντοτε καὶ τὰς ἀγράφους ἢ γραπτὰς παραδόσεις τῆς θρησκείας μας. Ἐξήτασε καὶ ἐξετάζει σχετικῶς καὶ τὰς διαταγὰς τῶν Πατέρων, τῶν Ἀποστόλων, τῶν Συνόδων, τῶν Πατριαρχῶν, ἀλλὰ καὶ τὸ πνεῦμα τῆς λειτουργίας μας—τὸν σκοπὸν τῆς. Καθ' ὅσον, ὁ ἱερὸς χῶρος τῆς ἐκκλησίας, δὲν εἶναι τόπος πρὸς πειραματισμόν. Ἡ ἐκκλησία δὲν εἶναι θέατρον. Ἡ ἐκκλησία δὲν εἶναι αἴθουσα συναυλιῶν. Ἡ Ἐκκλησία θέλει τοὺς χριστιανοὺς ὀρθοδόξους πρὸς προσευχὴν. Δὲν τοὺς θέλει διὰ νὰ ἀπολαύσουν. Δὲν τοὺς προσκαλεῖ. Δὲν κάμνει ἀγγελίας. Πηγαίνουν μόνοι των οἱ χριστιανοί, ἐξ ἐσωτερικῆς ἀνάγκης. Δὲν εἶναι αὐτὴ ὀπισθοδρομικὴ. Εἶναι ὁ ἐπὶ γῆς ἀνώτερος ἀρχων. Εἶ-

ναί ὁ φύλαξ. Εἶναι ὁ πατέρας. Καί ὁ πατέρας, δὲν δίδει μουσικά ἢ λογοτεχνικά πορνογραφήματα, εἰς τὰ παιδιὰ του. Ἡ Ἐκκλησία λέγει εἰς τοὺς προσερχομένους: «Ἐλάτε παιδιὰ μου ν' ἀκούσωμε τὰ θεῖα λόγια, τίς θεῖες διδασκαλίαι τῶν Ἁγίων Πατέρων μας. Ἐλάτε σὸ ἀπέριττο σπίτι μας νὰ ψάλλωμε τὰ ἱερὰ λόγια μὲ τὴν θεῖαν μουσικὴν τους. Ἡ προσευχὴ μᾶς δυναμώνει. Ἡ προσευχὴ μᾶς δίνει τὴν, ἀναγκαίαν πάντοτε, ἑσωτερικὴν γαλήνη.»

Ἡ Ἐκκλησία μας εἶχε καὶ ἔχει τὰ κατάλληλα, τὰ «ἀτράνταχτα», τὰ αἰώνια, τὰ ἄφθαρτα μέσα τοῦ λόγου καὶ τῆς μουσικῆς, πρὸς ἐξαγνισμόν καὶ ἀνωτέραν ἔπαρσιν. Δὲν πταίει αὐτὴ διὰ τὴν περιφρόνην της. Πταῖουν μερικοὶ ἀγράμματοι, ἄδαεῖς, μερικοὶ ἡμιμαθεῖς καὶ σνόμπ καὶ μερικοὶ, δυστυχῶς, τοῦ ἀμέσου περιβάλλοντός της. Δὲν ἔχει «ψευδία» ἢ θρησκεία μας. Εἶναι ἡ «ἄγγιχτη» ἀγνὴ παρθένος. Εἶναι ὁ κολοσσὸς τῶν ἀληθειῶν. Εἶναι τὸ πραγματικόν, τὸ ἀληθές, τὸ ὠφέλιμον veto. Δὲν «ἐμοντέρνισε» καὶ δὲν «μοντερνίζει» ποτὲ ἡ θρησκεία. Ἡ θρησκεία εἶναι βράχος. Ὁ χριστιανισμὸς, ἡ θρησκεία μας, εἶναι παράδοσις. Ὅτι δέ, δὲν ἴστανται εἰς τὸ ὕψος τῆς ἀποστολῆς των μερικοὶ πρὸς τοῦτο ἐντεταλμένοι, ὅτι ὁ «rector ecclesiae» περιφροεῖ κάποτε τὸ Ἅγιον Βῆμα, τὸν ἅγιον χώρον, τὴν Ἐκκλησίαν, δὲν εἶναι αὐτὸ ἀποχρῶν λόγος, διὰ νὰ παραγνωρίζωμεν καὶ ἡμεῖς οἱ ἄλλοι, τὴν οὐσίαν τῆς θρησκείας μας. Ὁ πρωτοψάλτης καὶ ὁ ἱερεὺς μετεβλήθησαν ἴσως εἰς οργανέττα. (Ἐξαιρέσεις ὑπάρχουν βεβαίως). Ἐκτελοῦν τὸ μέρος των, ὡς εἰς θέατρον. Θέλουν νὰ καθηδύνουν τὸν λαόν. Θέλουν νὰ θέλξουν τὴν ἀκοήν των. Θέλουν νὰ «παραστήσουν» τὴν μετανοοῦσαν Μαγδαληνήν. Δὲν πιστεύουν εἰς τὸ ἔργον των. Ἄγνοοῦν τὴν ἀποστολήν των. Δὲν ἴστανται εὐθύνειν καὶ μὲ καθαρὸν τὸ μέτωπον. Λησμονοῦν τὴν θέσιν των. Εἶναι ὄλισταί. Ἀλλά, θρησκεία δὲν εἶναι ὕλη.

Ὁ πρωτοψάλτης καὶ ὁ ἱερεὺς πρέπει νὰ εἶναι τὸ ὑπόδειγμα τῆς ἠθικῆς καὶ τῆς ἀνωτερότητος. Δὲν εἶναι «ἐπαγγελματία» ὡς οἱ διάφοροι κοινοὶ θνητοί. Δὲν «δουλεύουν» διὰ νὰ ζήσουν ἀπλῶς. Ἐργάζονται διὰ μίαν ὑψηλὴν ἰδέαν. Εἶναι ὑπερέται ἀνωτέρου ὄντος. Πρέπει νὰ εἶναι μορφωμένοι. Ἀσχολοῦνται καὶ ἠσχολήθησαν αὐτοὶ μὲ τὴν θρησκείαν, ἐξ ἑσωτερικῆς ἀνάγκης. Ἐγιναν ψαλτάδες καὶ παπάδες, διότι ἔπρεπε νὰ γίνουν, διότι δὲν ἠμποροῦσαν νὰ μὴ γίνουν. Ἐξέλεξαν τὴν ἀσχολίαν των αὐτήν, διότι ἠγάπησαν αὐτήν, διότι ἦτο πόθος των. Μετέβαλον τὰς συνηθείαις των, διότι δὲν ἠμποροῦσαν νὰ ζήσουν μὲ τὰς κοινὰς ἄλλοτε ἀσχολίας των. Ἐργάζονται διὰ τὴν καλύτερευσιν, αὐτῶν τε καὶ τοῦ ἄλλου κόσμου. Πρέπει νὰ εἶναι τὸ ζωντανὸν παράδειγμα τῶν θεῶν διδασκῶν. Ἐθυσιάσθησαν διὰ

μίαν ιδέαν. Διότι ἡ θρησκεία ζητεῖ ἀνέκαθεν θυσίας. Διότι θρησκεία εἶναι σταύρωσις καὶ οὐχὶ ἀπόλαυσις. Ζητεῖ αὐτὴ ὑπακοήν, διότι πιστεύει. Δὲν ὑποχωρεῖ. Δὲν ἔχει ἐνδοιασμούς· Δὲν συζητεῖ. Λέγει: Veto! Δὲν παραδέχομαι εἰς τὸ ἅγιον, τὸ θεῖον περιβάλλον τῆς ἐκκλησίας μου, ρυπαρούς, ψυχικῶς διεφθαρμένους, ἀγραμμάτους καὶ ἀνηθικούς. Καὶ ἂν παραβλέπω, δὲν σημαίνει ὅτι ἀναγνωρίζω. Πιστεύω.... Αὐτὸ εἶναι τὸ Σύμβολόν τῆς. Ὅστις, δὲν παραδέχεται τὰς βασικὰς τῆς αὐτὰς ἀρχάς, δὲν ἔχει, ἀσφαλῶς, θέσιν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ εἰς τὰ τῆς Ἐκκλησίας μας.

ΚΩΝΣΤ. Δ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

ΑΠΟ ΠΟΥ ΜΑΣ ΕΡΧΟΝΤΑΙ ΤΑ WIENER SÄNGERKNABEN - Η ΑΠΟΚΑΛΥΨΙΣ ΕΝΟΣ ΑΓΝΩΣΤΟΥ ΜΑΣ ΚΟΣΜΟΥ

«.....L'Allemagne, cette autre Mère immense...»

«.....La musique est le verbe de l'Allemagne. Le peuple allemand, si comprimé comme peuple, si émancipé comme penseur, chante avec un sombre amour. Chanter, cela ressemble à se délivrer. Ce qu'on ne peut dire et ce qu'on ne peut taire, la musique l'exprime. Aussi toute l'Allemagne est-elle musique, en attendant qu'elle soit liberté.

«.....Le chant est pour l'Allemagne une respiration. C'est par le chant qu'elle respire. La note étant la syllabe d'une sorte de vague langue universelle, la grande communication de l'Allemagne avec le genre humain se fait par l'harmonie, admirable commencement d'unité. C'est par le nuage que ces pluies, qui fécondent la terre, sortent de la mer; c'est par la musique que ces idées, qui pénètrent les âmes, sortent de l'Allemagne.»

(Βίετωφ Οδγκώ. *Ο «Σαίξπηρ». 1864)

Τὰ δεκαοκτὼ ἀηδονάκια τῆς Βιεννέζικης ἔκκλησιαστικῆς Χορωδίας ἀπὸ μικρὰ παιδάκια, 11 ἕως 14 χρόνων, ποὺ ἐμάγεψαν τὴν ἀκοή μας, αὐτὲς τῆς τελευταίας μέρες, μὲ τῆς τρεῖς συναυλίες τῶν στὰ «Ὀλύμπια» καὶ ἐγλύψαν τὴν καρδιά μας, παράλληλα πρὸς τὴν μουσικὴ ἀπόλαυσι, ποὺ μᾶς ἔδωσαν, ἐχρησιμοποίησαν καὶ σὲ κάτι θετικώτερα χρῆσιμο τὴν ὀλιγοήμερῃ διαμονή τῶν μεταξύ μας: ἀνέσπυραν κάποιον βαρὺ παραλέτασμα, ποὺ σκεπάζει ἀπὸ τὰ μάτια μας ἕναν δολόκληρον κόσμον, βαθειὰ ἄγνωστον γιὰ μᾶς τοὺς Ἑλληνας, ἕνα κόσμον ποὺ εἶναι ἕνας πολὺ ὡραῖος, πολὺ βαθύς, πολὺ ἀγαπῆς κόσμος, τὸν κόσμον τῆς γερμανικῆς μουσικότητος, τῆς γερμανικῆς μουσικῆς καὶ ψυχικῆς ἁρμονίας.

Τὸ τραγοῦδι τους ἦταν ὡραῖο· ἀλλὰ ἀκόμη περὶ χρῆσιμο τὸ μάθημά τους σὲ μᾶς. Μᾶς θύμισαν πὼς ἡ Τέχνη εἶναι μακρὰ θητεία, ἀσκητισμὸς

βαρῆς. Καὶ ἀκόμη ὅτι ἡ χαρὰ καὶ ἡ ἀγάπη τῆς Μουσικῆς εἶναι ἕνας πραγματικὸς μυστικισμὸς καὶ ὅτι ἡ γερμανικὴ ψυχικὴ πατριδα τῶν εἶναι κατ' ἐξοχὴν ὁ τόπος ὅπου οἱ ἤχοι πέρνουν αὐτομάτως τὰς διαστάσεις, τὸ βάθος, τὸν μυστηριώδη κοχλιασμόν, τὴν ἀπόκρυφην πολύριζην βλάστησιν καὶ τὸν δημιουργικὸν πυρετὸν κάθε γνήσιου αἰσθήματος Τέχνης.

* * *

Ὅταν μιλοῦμε γιὰ τὸν τρόπο, ποὺ οἱ Γερμανοὶ αἰσθάνονται, στὴν πατριδα τῶν, τὴν Μουσικὴν, κάμνομε πάντα μιὰ ἑξαίρεσιν γι' αὐτοὺς ἀκόμα καὶ ὅταν τὸ παραπέτασμα αὐτό, ποὺ σήκωσαν ἀπ' τὰ μάτια μας τὰ μουσικὰ παιδάκια τῆς Βιέννης, εἶναι ἀκόμη μπροστά μας καὶ δὲν ἔχει σηκωθῆν γιὰ μᾶς ἀπὸ κανένα. Ὅσο λίγο κι' ἂν εἴμαστε πληροφορημένοι, ἐδῶ κάτω, γιὰ τὸν ἀγανθὴ αὐτὸν γερμανικὸν κόσμον, ξεύρομε ὁμως, γενικὰ, πὼς στὴν Μουσικὴν ἡ ῥάτσα τοὺς εἶναι ἀπλησίαστη. Καὶ ὅταν γίνεται λόγος γιὰ τὸ θέμα αὐτό, ἢ λέξεις: «Θρησκεία τῆς Μουσικῆς», «μουσικὸς μυστικισμὸς», «μουσικὴ αἰσθησις», ἀνεβαίνουν, σὰν μονάχες τῶν, στὰ χεῖλιά μας.

Ὅμως, τί λίγα ποὺ λέν αὐτὰ τὰ λόγια μπροστά στὸ ἄπειρον Πράγμα, ποὺ πρόκειται νὰ χαρακτηρίσῃ καὶ νὰ ἐκφράσῃ καὶ τὸ Πράγμα εἶναι ὁ θεϊκὸς, ἀπλούστατος, ὁ ἀπερίγραπτος καὶ ὁ σιτυλικὸς τρόπος, ποὺ ὁ λαὸς αὐτὸς νοιῶθει τὴ Μουσικὴν καὶ τὴν ἐκφράζει.

Πρέπει κανεὶς νὰ κάμῃ τὸ ταξεῖδι αὐτό, τὸ περὶ συγκινητικὸν ταξεῖδι γιὰ κάθε ψυχὴν, ποὺ αἰσθάνεται μουσικὰ, νὰ φθάσῃ ὡς τῆς χῶρες τοῦ γερμανικοῦ πολιτισμοῦ, νὰ ζήσῃ κανεὶς λίγο ἀνάμεσα στὸ λαὸν αὐτό, τὸ λαὸν τῆς Μουσικῆς, κατ' ἐξοχὴν, γιὰ νὰ νοιώσῃ ὅτι αὐτὴ ἡ ῥάτσα ἀναπνέει μὲ τὴν Μουσικὴν, περισσότερο ἀκόμη παρὰ ποὺ ὁ ἄνθρωπος ἀναπνέει μὲ τοὺς πνεύμονές του. Καὶ τότε ἀρχίζει κανεὶς, νὰ μπαίνει, μὲ ρίγη ἀνέκφραστης εὐτυχίας στὴν ἀπολυτρωνόμενῃ ψυχῇ του, στὴν ἀποκάλυψιν ἐνὸς θαύματος — τοῦ θαύματος ποὺ ζῆ στὴν ψυχῇ ἐβδομηῆντα ἑκατομμυρίων ἀνθρώπων — καὶ δὲν ζητᾷ παρὰ τὴν περὶ παραμικρὴν ἀφορμὴν γιὰ νὰ ξεπηδήσῃ μπροστά σου μὲ τὴν ἀγέραστη νεότητα τοῦ κάθε θαύματος . . .

Ποῖός εἶπε πὼς «θαῦμα» εἶναι «τὸ ἀπαξ γινόμενον;» Ὁ Ρενάν, νομίζω. Ἀλλὰ στῆς χῶρες τοῦ γερμανικοῦ πολιτισμοῦ, τὸ «θαῦμα» γίνεται πολλὰς φορὰς τὴν ἡμέραν. Ἀρκεῖ νὰ σκεφθῆν ὁ Γερμανὸς τὴν Μουσικὴν καὶ τὸ «θαῦμα» εἶναι ἐμπρὸς σου, σοῦ μαγεύει τὴν ψυχὴν.

Μιὰ μόνῃ νότα, ἀπὸ λάρυγγα, ἢ ὄργανο, στῆς χῶρες αὐτῆς τῆς φυλῆς τῆς Μουσικῆς, εἶναι ἤδη τὸ θαῦμα. Καὶ δὲν εἶναι ὑπερβολὴ νὰ πῆς ὅτι κι' ἀπὸ ἕνα σκουριασμένον τενεκὲ τοῦ πετρελαίου ἀκόμα τὰ γερμανικὰ χέρια εἶναι ἱκανὰ ν' ἀποσπᾶσιν μουσικὴν κι' ἁρμονίαν.

Εἰς τὴν μουσική, μὲ τὸν λαὸ αὐτό, ἡ ἱκανότης τῆς ἀποδοχῆς δὲν εἶναι λιγώτερη ἀπὸ τὴν δύναμι τῆς ἐκπομπῆς, νὰ τὴν ποῦμε ἔτσι καὶ οὔτε λιγώτερης σημασίας, σὸ νὰ ἀποσπασθῇ τὸ ἀποτέλεσμα, ποῦ εἶναι τὸ δανεῖσθαι μουσικά. Στὸ ἄκουσμα τῆς πρώτης νότας, ἐκεῖ ἐπάνω, ἕνας θεὸς γεννιέται, — τόσο γιὰ κείνον, ποῦ ἀκούει ὅσο καὶ γιὰ κείνον, ποῦ ἐκτελεῖ. Καὶ γιὰ τὴν διονυσιακὴ μέθη καὶ τῶν δύο, δὲν χρειάζεται παρὰ μιὰ μονάχα γραμμὴ τοῦ πενταγράμμου, ἀκουομένη ἢ ἐκτελουμένη.

Ἐκεῖνος, ποῦ παίζει ἢ τραγουδᾷ δίνει δίνει τὴν ψυχὴ καὶ τὴν δύναμι τοῦ σώματός του, ἀκέραια ἀλλὰ ἐκεῖ καὶ ὁ ἀκροατὴς δίνει καὶ αὐτὸς ὅ,τι καὶ πέρνει, χαρίζει στὴν μουσικὴ ὅλο τὸν ἑαυτό του, τῆς ψυχῆς καὶ τῆς ὑλικῆς του ὑπάρξεως ὅλην τὴν δόνησιν. Ἔτσι, ἡ συνεργασία εἶναι βαθυτάτη τὰ δύο ὄνειρα, τοῦ ἐκτελεστοῦ καὶ τοῦ ἀκροατοῦ του, οὐβουν καὶ ἀγκαλιάζονται. Ὁ σκοπὸς ἐπέτυχε, τὸ ὄνειρο τῆς ὑπερτάτης τρυφερότητος ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους, ἐπραγματοποιήθηκε.

Εἶνε πολὺν ὄρατο θέαμα καὶ βαθειὰ συγκινητικὸ νὰ βλέπῃς Γερμανοὺς ν' ἀκοῦν μουσικὴ. Τρεῖς μονάχα νότες, ποῦ θ' ἀναπηδήσουν στὸν σκοῦρον ἀέρα μιᾶς ταπεινῆς μπιρραρίας, ὁποιαδήποτε ὥρα τῆς μέρας, ὅς εἶναι καὶ μονάχα ἑννέα ἢ ὥρα τὸ πρωῖ, μιᾶς χειμωνιάτικης, κατσοφιασμένης γερμανικῆς καθημερινῆς, τρεῖς μονάχα νότες, ποῦ θὰ σπαθίσουν τὴν ἡσυχία τοῦ ταπεινοῦ μαγαζιοῦ καὶ τὸ ὄνειρο θ' ἀρχίσῃ νὰ σαλεύῃ τὰ λευκογάλανα φτερά του ἐκεῖ μέσα καὶ μέσα στῆς καρδιές. Ποιὸς εἶπε αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους ψυχροὺς; Δὲν θὰ τοὺς εἶδε, βέβαια, ν' ἀκοῦν μουσικὴ. Μὲ τῆς τρεῖς πρώτες νότες, ἢ φροντιδὲς καὶ οἱ πίνακες, ποῦ στιβαῖονται στὸν χοντρὸ χαρτοφυλάκα, ποῦ εἶναι ἀκουμπισμένοι βαρῶς στὸ διπλανὸ κάθισμα, ἀποκοιμήθηκαν, ἢ «δουλειᾶς» καὶ τὰ «συμφέροντα» δὲν ὑπάρχουν πειᾶ, οὔτε καὶ ὡς ἀνάμνησις. Στῆ θέσι τοῦ συστηματικοῦ ἐμπόρου ὑπάρχει τώρα ἕνας ὄνειρευόμενος ὀπιομανῆς τῶν ἤχων, ἕνας ἀλκοολικὸς τῆς ἁρμονίας. Νὰ ἀντιδρᾷ τάχα ἔτσι ὁ Γερμανὸς ἐναντίον τοῦ σκοταδιοῦ τῆς ἀβάσταχτης μαυρίλας τῆς ἀτμοσφαιρας τοῦ τόπου του, πρὸ πάντων τὸν χειμῶνα, ζητῶντας, ἀλχημιστὴς πονεμένος, μέσα στοὺς ἤχους, λίγο χρυσάφι γιὰ νὰ φτιάσῃ μιὰν ἀκτιδιτσα ἥλιο, γιὰ τὴν ψυχὴ του; Ἡ ν' ἀνεβαίνῃ τάχα, στὴν ἐπιφάνεια τῆς ψυχῆς του, σὸ ἄκουσμα τῆς μουσικῆς ὅλο τὸ μεταφυσικὸ βάθος τῆς ἰδιοσυγκρασίας του, ποῦ εἶναι τὸ διαρκέστερο καὶ τὸ σαφέστερο χαρακτηριστικὸ τῆς σκέψεως αὐτῆς τῆς ράτσας; Ποιὸς θὰ μπορούσε νὰ προχωρήσῃ μὲ βῆμα σταθερὸ σὲ τέτοιο δαίδαλο; Δὲν εἶναι ἀρκετὰ ὄρατο καὶ ἀρκετὰ ἐκπληκτικὸ ἐπίσης, νὰ παρακολουθῆς τὸ θέαμα τῆς ὀλοκληρωτικῆς ἀφαιρέσεώς των ἀπὸ τὴν μουσικὴ, εἴτε ὅπερα καὶ συναυλία ἀκοῦν, εἴτε τέσσαρες μουσικοὺς, σὲ καμμιὰ μικρὴ μπιρραρία, ἢ ἀπλῶς ἕνα πιάνο, σὲ κανένα καφενεῖο τῆς συνοικίας, ποῦ τὸ παί-

ζει όμως κάποιος μουσικός Τιτάνας - ένας Τιτάνας τῶν 40 μάρκων τὸ ὀκτώωρο ; . .

Τὸ θέαμα σοῦ φθάνει σοῦ θυμίζει ἐκκλησίασμα, σ' ἐκκλησοῦλα μικροῦ νηιοῦ μας. Τί σοῦ χρειάζεται ἡ ἀκριβὴς καὶ λεπτολόγος ἐξήγησις του ;

* *

Ἐνθουσιασμός καὶ συνειδησις. Δυὸ κύρια χαρακτηριστικὰ τῆς ψυχῆς αὐτῆς τῆς ράτσας, σὲ ποιὰν ἔντασι φανερώνονται, κυρίως στὴ μουσική, στῆς γερμανικῆς χώρας . . . Καμμιάν ἀπολύτως σημασίαν δὲν ἔχει πὼς οἱ ἑπτὰ αὐτοὶ μουσικοὶ, ἐπάνω στὴν ξύλινη μικρὴ ἐξέδρα, ποὺ δεσπόζει πεντακόσια κεφάλαια παραξισταμένα ἀπὸ τὴν μύτρα, σχεδὸν βαρεῖά ἀπ' αὐτὴν, παίζουν τώρα ἀπὸ ἕξη τοῦλάχιστον ὥρες, ὅτι πλησιάζουν σχεδὸν μεσάνυχτα, ὅτι μέσα στὸ ἀκροατήριον εἶναι πιά ἀρχετοὶ μεθυσμένοι. Αὐτὰ ὅλα δὲν σημαίνουν τίποτα. Σὲ κάθε νότα ποὺ θὰ βγάλουν, τὸ βιολί, τὸ βιολοντσέλλο, τὸ δεύτερο βιολί, τὸ κόρνο, τὸ πιάνο, τὸ φλάουτο, θὰ δώσουν ἀιέρας τὴν ἔντασι τῆς ψυχῆς των, ὀλόκληρη τὴν δύναμι τῶν νεύρων καὶ τῶν πνευμόνων των.

Σχεδὸν μεσάνυχτα πειά. Κι' οἱ περισσότεροὶ πελάτες τῆς μύτρας μὲ τὸ κεφάλαι βαρὺ, μερικοὶ ζαλισμένοι καὶ μερικοὶ σχεδὸν μεθυσμένοι. Ἐργάται καὶ ὑπαλληλάκοι, πωλήτριες σὲ μεγάλα καταστήματα τοῦ Βερολίνου ἢ δικτυολογράφοι μὲ τοὺς φίλους των. Ἐνα σύννεφο καπνοῦ, στὴν στενόμακρη ὀλόφωτη αἴθουσα. Αὐτὴ εἶναι ἡ εἰκόνα. Οἱ μουσικοὶ τὴν βλέπουν κάθε βράδου καὶ τὴν γνωρίζουν καλῶς. Δὲν ἔχει ὅμως καμμιά σημασία. Μὲ κανένα τρόπο δὲν θὰ τοὺς ἦταν ἐπιτετραμμένον νὰ διανοηθοῦν νὰ ψευτίσουν τὸ παιξιμό τους. Ἄλλωστε τώρα, ὅλο αὐτὸ τὸ πλῆθος ἀκούει ἀκόμα διεσδυτικώτερα τὴν μουσική του καὶ ἀναλύει τὴν ἀπόλαυσί του.

Ἐξακολουθεῖ λοιπὸν ἡ ἔντασις των. Ὁ πιανίστας εἶναι πεσμένος πάνω στὸ πιάνο του μὲ ἕνα τέτοιο τρόπο ποὺ νομίζεις πὼς ἀδιαφορεῖ ἂν ἡ καρδιά του, ἀπὸ τὴν ἐξάνηλσι, σταματήσῃ ἀπότομα νὰ κτυπᾷ, καὶ ἡ νότα ποὺ βγάλῃ αὐτὴν τὴν στιγμή εἶναι καὶ ἡ τελευταία, ποὺ θὰ δώσῃ στὴ ζωὴ του ὁ βιολινίστας εἶναι κι' αὐτὸς τσακισμένος ἀπὸ τῆς ἕξη ὥρες τῆς ἴδιας αὐτῆς ἐντάσεως, αὐτοῦ τοῦ ἴδιου κραδασμοῦ. Κανένας ὅμως διαταγμός. Μέχρι τέλους! Καὶ τὸ ὄλον γιὰ τὸ ὄλον! Οἱ ἑπτὰ γιὰ τοὺς πεντακόσιους καὶ αὐτοὶ πάλιν γιὰ τοὺς ἑπτὰ, ποὺ παίζουν. Ἐκείνοι κι' αὐτοὶ, μιὰ ψυχὴ: ἡ ψυχὴ τῆς ἁρμονίας, ἡ ψυχὴ τῆς ὑπέρατης τρυφερότητος ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους.

Ἄν τοὺς ἔβλεπες, χωρὶς νὰ ξέρῃς τὴν μεγάλη κούρασί των, πὼς νὰ τὴν μαντέψῃς ; Σὲ κάθε δευτερόλεπτο, ποῦ περνᾷ, τὰ δάκτυλα, οἱ πνευμονόες των, ἡ ψυχὴ καὶ ἡ αἴσθησις των, ἡ τεχνικὴ καὶ ἡ καρδιά των, ὅλ' αὐτὰ καὶ γωριστὰ καὶ μαζύ, εἶναι σὰν νὰ εἶναι ὀρκοισμένα νὰ ἐκδικηθοῦν τὸν χρόνον, ποὺ φεύγει, τὸν χρόνον, ποὺ πετᾷ καὶ ἀφήνει τὸν ἄνθρωπον καὶ τὸ ὄνειρό

ου ἐκηδενισμένα πίσω του, σὰν νὰ ζητοῦν νὰ κάμουν ἀπὸ κάθε δευτερό-
λεπτο μιὰ μονάδα ἡρωϊκή, πού νὰ μπορέση νὰ κλείση μέσα της τὴν ἔντασι
μιᾶς ὥρας, ἂν εἶναι δυνατὸν καὶ μιᾶς μέρας καὶ μιᾶς ζωῆς...

Ἀλήθεια, τέτοια δευτερόλεπτα, ἐμεῖς στὸν τόπο μας τὰ νοιόθουμε
σπάνια....

* * *

Κι' ἀφοῦ τέτοια εἶναι ἡ ποιότης τῆς μουσικῆς τῆς μπυραρίας (καὶ ἡ
πειὸ μικρὴ θὰ ἔχη τὴν ὀρχηστροῦλα της, ἔστω καὶ τριῶν μόνο μουσικῶν
ἢ ἓνα πιανίστα μονάχα ἢ ἐπὶ τέλους κάποια μηχανὴ μουσικῆς, ἀλλὰ τέτοιας
ποιότητος κι' αὐτήν, πού εἶναι πρᾶγμα ἄγνωστο σὲ μᾶς), εὐκόλα πειά φαν-
τάζεται κανεὶς ποιὰ μπορεῖ νὰ εἶναι ἡ μουσικὴ στῆς συμφωνικῆς ὀρχήστρας
καὶ τῆς ὄπερας αὐτοῦ τοῦ τόπου.

Ἀπὸ μερικὸς τυφλοὺς βιολιστὰς, ἀκουμπισμένους σὲ καμμιὰ γωνιά γέ-
ρικοῦ γέφυρας τῆς Βιέννης, — τυφλοὺς πού ζητιανεύουν παίζοντας σχεδὸν σὰν
καλλιτέχνη, πού βλέπουν, — μπορεῖ κανεὶς νὰ μαντεύση τι εἶναι δυνατὸν νὰ
εἶναι ἢ ὀρχήστρας αὐτές.

Ἐκεῖνο μονάχα, πού δὲν μπορεῖ νὰ τὸ φαντασθῆ κανεὶς, ἀκόμα καὶ μὲ
τοὺς ἐκκλητικὸς ζητιάνους, εἶναι ἡ οὐρανία εὐτυχία, πού λέγεται ὀρχήστρα
τῆς Ὄπερας τῆς Βιέννης. Ἡ φήμη της ὡς τῆς πρώτης ὀρχήστρας τοῦ κό-
σμου βρίσκεται ξεπερασμένη ἀπὸ τὴν ποιότητα της. Ἐνενηντα μουσικοί,
πού εἶναι μέχρι τοῦ τελευταίου καὶ ἀπὸ ἓνας πλήρης καὶ ἀγανῆς κόσμος
μουσικῆς. Μαντεύεις εὐκόλα ὅτι οἱ πατέρες καὶ οἱ πάπποι καὶ οἱ πρόπαπποι
των ἦταν μουσικοὶ καὶ καλλιτέχνη μεγάλοι, ἴσως μερικοὶ ἀπ' αὐτοὺς νὰ κα-
τάγονται ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν Μπετόβεν ἢ τὸν Μότσαρτ....

Δὲν γυρίζουν κἄν νὰ κυττάξουν τὸν μαέστρο των, ὁ καθένας μοιάζει
ἀπορροφημένος ἀπὸ τὸν δικό του μουσικὸ κόσμον καὶ ἐπαρκούμενος ἀπ' αὐ-
τόν. Τόσο ὀλοκληρωτικὴ εἶναι ἡ ἀλληλοαφομοίωσις τοῦ ἑνὸς μουσικοῦ μὲ
τὸν ἄλλον, τόσο ψυχρόμητος ἢ βαθειὰ μύησις των στὴν κοινὴ θρησκεία τῶν
ἤχων καὶ τῆς ἁρμονίας.

Κατὶ ἀπερίγραπτο εἶναι, βέβαια, στὴν ὑπεράνθρωπη ἐντέλεια της καὶ ἡ
ὀρχήστρα τῆς Ὄπερας τοῦ Παρισιοῦ, ἀκόμα πειὸ ἐκκλητικὴ καὶ ἀπίθανη
ἢ ὀρχήστρα τῆς Κρατικῆς Ὄπερας τῆς λεωφόρου τῶν Φίλλυρῶν, στὸ Βερο-
λίνο καὶ τῆς Φίλαρμονικῆς. Ἄλλ' αὐτὴ ἢ Ὄρχήστρα τῆς Ὄπερας τῆς Βιέννης
εἶναι, γιὰ κάθε μουσικὴ ἰδιοσυγγρασία, ἢ ἴδιες ἢ πύλες τοῦ Παραδείσου,
ἀνοικτὲς στὸ πειὸ ὑψηλὸ προσκύνημα. Αὐτὴ καὶ μόνη εἶναι ἀρκετὸ δόλωμα
γιὰ νὰ κρατήση τοὺς δυστυχεῖς Βιεννέζους στὴν πόλι των. Πεινοῦν σήμερα,
ἀλλὰ δὲν ἔχουν τὸ θάρρος νὰ φύγουν. Διαισθάνονται μὲ ἀριβίειαν ὅτι, μαζὺ

μὲ ἄλλα ποὺ εἶναι, σ' αὐτὴ τὴν πόλι, γιὰ τὴν καρδιά των μοναδικὰ καὶ ἡ ὀρχήστρα τῆς Ὁπερας τὸν δὲν εἶναι κάτι, ποὺ μποροῦν νὰ τὸ ξαναβροῦν ὀπουδήποτε ἄλλο. . . Κι' ἡ ὀρχήστρα αὐτὴ εἶναι μιὰ πλευρὰ τῆς ψυχῆς τοῦ Βιεννέζου. . .

Ἄς μὴν παρεξηγήσῃ ὁ ἀναγνώστης τὸν ἐνθουσιασμό μου, εἶναι γιὰτὶ, ἀπλούστατα, ἄκουσα αὐτὴ τὴν ἱστορικὴ ὀρχήστρα καὶ τὸ μεγάλο θίασο τῆς Ὁπερας τῆς Βιέννης, μ' ὅλη τὴ σημερινὴ φτώχεια τῆς Αὐστρίας, εἶναι γιὰτὶ τοὺς ἄκουσα νὰ παίζουσι Βέρντι καὶ μάλιστα «Τροβατόρε». Καὶ ἐπὶ τρεῖς ὥρες νόμιζα πὸς ἄκουα μουσικὴ τοῦ λεπτεπίλετου, τοῦ αἰθέριου Ντεμπισιού . . .

Τέτοια μετατροπὴ τοῦ κούφιου σὲ γεμάτο, τοῦ ἐξωτερικοῦ σὲ ἐσωτερικότητα, τοῦ φωναχτοῦ σχεδὸν σὲ ψιθυριστό, ἄθλος τέτοιος δὲν εἶναι νοητός, σὲ τέτοια ἔκτασι, τόσο ἀπόλυτος ἄλλοῦ πονθενά παρὰ στὸν μαγικὸ περίβολο ὅπου κάθε βράδυ ἔρχονται νὰ λάβουν τὴν θέσι των οἱ ἐνενηντα μεγάλοι καλλιτέχναι τῆς ὀρχήστρας τῆς Ὁπερας τῆς Βιέννης, ἀληθινοῦ πλανητικοῦ συστήματος μὲ ἐνενηντα ἀληθινὰ μουσικὰ οὐράνια σώματα, περὶ τὸν ἥλιον μαέστρον

* * *

Δὲν ὑπάρχει πειὸ ταπεινὴ διάθεσις ἀπὸ αὐτὴν ποὺ ἀντιτάσσει τὸν ἕνα λαὸν στὸν ἄλλον. Ἄρκετὰ εἶναι τὰ βάσανα καὶ οἱ πόνοι καὶ τὸ ἱστορικὸ μοιραῖον κάθε λαοῦ, τῶν βασανισμένων λαῶν τοῦ κόσμου, ποὺ τοὺς ἀποτελοῦν ἑκατομῦρια βασανισμένων, δυστυχισμένων καὶ πονεμένων, ἀδυνάτων καὶ πτωχῶν ἀνθρώπων.

Ὅταν λοιπὸν λέμε ὅτι ἡ Μουσικὴ βρίσκεται κυρίως στὶς γερμανικὰς χώρας σπῆτι της, δὲν ὑπάρχει σ' αὐτὸ ἡ παραμικρὴ διάθεσις νὰ τοὺς ἀντιτάξωμε κανένα ἄλλον λαόν. Οἱ Γάλλοι εἶναι, ἀπὸ δύο αἰῶνες κυρίως, κατ' ἐξοχίην ὁ λαὸς ὁ ζωγραφικός, ὁ ἀρχιτεκτονικός καὶ κάθε εἴδους ἀποχρώσεων, ἐπίσης καὶ λεπτεπίλεπτα μουσικὸς λαὸς. Οἱ Ἄγγλοι εἶναι ἡ ράτσα τῆς ἀχανοῦς φαντασίας καὶ τῆς μεγάλῃς ποιήσεως, κυρίως μὲ τὸ πλανητικὸ αὐτὸ σύστημα, ποὺ λέγεται Σαίξπηρ. Κάθε λαός, καὶ ὁ πειὸ μικρός, ἔχει τὸ πνεῦμα καὶ τὴν ψυχὴ του. Ὅταν φλογίζεται κανεὶς ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν νὰ παρουσιάσῃ στὸ Κοινὸν μας κάποιον ἀπὸ τοὺς ξένους αὐτοῦς λαούς, τὸ κάμνει, ὅταν εἶναι ἀνθρωπος καλῆς πίστεως, μονάχα γιὰ νὰ αὐξήσῃ τὸν πλοῦτον τῆς ψυχῆς τοῦ ἔθνους του, ποὺ εἶναι τόσο ἀνύποπτο, δυστυχῶς, γιὰ κάθε τι ποὺ ξεπερνᾷ τὸν μόνον κύκλον μας γνώσεως ἐξωτερικῶν πραγμάτων, ποὺ εἶναι μονάχα τὸ Παρίσι καὶ ἡ γαλλικὴ σκέψις, καὶ αὐτὰ ἀπὸ μερικὰς μόνο πλευρὰς των. . .

Ἄλλὰ νὰ στρέψωμε πρέπει τὴν προσοχή μας, μὲ σοβαρότητα καὶ δι-

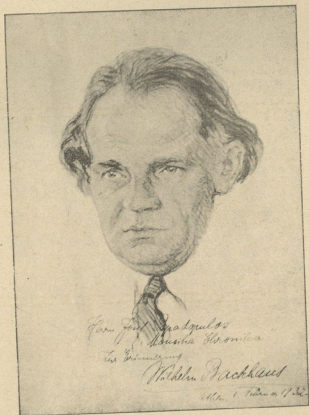
ψα, πρὸς τὸν μέγαν γερμανικὸν κόσμον, ποὺ τὰ 18 παιδάκια τῆς χορφῆς
τῆς Βιέννης ἀνέσταν γιὰ μᾶς τὸ βαρὺ παραπέτασμα, ποὺ μᾶς σκεπάζει τὴν
ἀπεραντοσίαν, τὸ βάθος καὶ τὴν ὑψηλὴν ἁρμονίαν του. Τὸ κέρδος τῆς φαντα-
σίας καὶ τῆς καρδιάς μας θὰ ἦταν ἀκέραια δικό μας.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΛΑΜΠΡΙΔΗΣ

ΒΙΛΧΕΛΜ ΜΠΑΚΧΑΟΥΖ

Ἡ θεὰ Τύχη, ποῦ κυβερνᾷ τὰ ἀνθρώπινα πράγματα, θέλοντας νὰ μὴ ἀφήσῃ ἀσυμπλήρωτον τὸν φωτεινὸν κύκλον τῶν αἰωνίων θαυμασῶν, ηὐδόκησεν ὅπως εἰς τὴν τροχίαν ποῦ ἐκτελεῖ ἀνὰ τὸν κόσμον ἕνας διάσημος καλλιτέχνης τοῦ πιάνου, συμπέσῃ ἢ ὀλιγοήμερος στὰς Ἀθήνας διαμονή μου

Ὁ διάσημος πιανίστας Wilhelm Backhaus

καὶ ἔτσι μοῦ δοθῆ ἡ μεγάλη χαρὰ ν' ἀκούσω καὶ πάλι τὸν ἄνθρωπον, τοῦ ὁποίου πρὸ εἴκοσι χρόνων ἐχειροκροτοῦσα μὲ τόσον ἐνθουσιασμὸν τὰς πρώτας μεγάλας ἐμφανίσεις:

Τὸν Βίλχελμ Μπαχάουζ.

Οἱ τότε νεανικοὶ ἐνθουσιασμοί, ὀδηγῶντας με μακρὰν παλαιοντολογι-

κῶν ἀντιλήψεων καὶ ἀποξηραμένων παραδόσεων. ἦταν φυσικὸν νὰ μὲ φέρουν εὐθύς ἐξ ἀρχῆς εἰς ψυχικὴν ἐπικοινωνίαν μὲ τὸν καλλιτέχνην, τοῦ ὁποίου ἡ ὑπερήφανη καὶ ἀβίαστη ἐλευθερία, ἡ καθαρῶς ἀνθρώπινη ἐξωτερικεὺς ἐπρόσθεταν μιὰ γοητεία ἀσύγκριτη στὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον κινουσε τὴ χρυσοῦ τοῦ χαίτη, τις στιγμῆς ποῦ ἡ δεξιότητά του ἀπλωνε τὰ στερεὰ τῆς φτερά. Πέτρα σκανδιάλου ὡς τόσο ἡ φτερωτὴ του αὐτὴ δεξιότητά του ποῦ ἔθαμβωνε τοὺς ἀπλοϊκοὺς καὶ ἐξαγρίωνε τοὺς κοινούς καὶ μετρίους, δὲν ἦταν τίποτε ἄλλο παρὰ ἡ πεμπτουσία μιᾶς ἐργατικότητος ἀκατάβλητης, μιᾶς ἐπιμονῆς ἀκατανίκητης πρὸς ἐμβάθυνσιν. Καὶ φυσικώτατα ἡ δεξιότητά αὐτὴ ἔπρεπε νὰ θεωρηθῆ ὡς μιὰ ὑπέριστη ἀμοιβὴ ποῦ ἐχάριζεν ἡ ὑπέριστατη διανόησις σὴν ἀκαταλόνητη φιλεργία.

Ἔτσι, μὲ τὴν ἐλευθερίαν τῆς κινήσεως, ἡ ἔκφραση μποροῦσε νὰ παραμεινῆ μόνιμος ἀπὸ τὴ μιὰ ὡς τὴν ἄλλη μεριά τῆς ἐκτελέσεως.

Τὸ αἶσθημα, ἀπελευθερωμένο ἀπ' ὅλα, κυρίαρχο πειὰ, μετουσιώοντο σὲ φῶς ποῦ μιλοῦσε.

Ἄλλὰ ἓνα ἀπὸ τὰ κύρια συστατικὰ τῆς πιανιστικῆς ἐκείνης ἐποχῆς τοῦ Μπαχάουζ ἦταν ὁ ἄγνος, ὁ ὠραῖος ἐνθουσιασμός ὅπως θὰ τὸν εἶχεν αἰσθανθῆ ἓνας πολὺ μεγάλος, ὁ Μπάχ παραδείγματος χάριν, ποῦ εἶναι καὶ ὁ πειὸ τυπικὸς ἐκπρόσωπος τῆς μεγάλης γερμανικῆς ψυχῆς.

Ἀπὸ τότε ἐπέρασαν εἴκοσι χρόνια.

Ἡ χρυσοῦ χαίτη τοῦ καλλιτέχνου κατὰ μέγα μέρος ἐξεφύλλισε, καὶ ἐκείνη ποῦ τοῦ ἀπέμεινε, ἔχασε ἀρκετὰ ἀπὸ τὴν λάμψι τῆς.

Τὸ παιξιμὸ του ὁμως ἀπηγεῖ πάντα παλαιὰς τρικυμίας μακρονῶς καὶ δονεῖται τῶρα ἀπὸ κάποιον βαθὺν τραγικὸν τόνον.

Σήμερα οἱ ἐνθουσιασμοὶ του ἔχουν τὴν ἡρεμίαν τοῦ πεπωμένου, μέσσα σ' ἓνα ὑπερήφανο τόνο ἐπωλήσεως.

Ὁ Μπαχάουζ προσεγγίζει σὲ τέρμα Τέχνης.

ΑΙΜΙΛΙΟΣ ΡΙΑΔΗΣ

ΧΡΟΝΙΚΑ

ΤΑ ΜΟΥΣΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ — Είσερχόμεθα ἤδη εἰς τὸ τέταρτον ἔτος τῆς ἐκδόσεώς μας. Βέβαια, γύρω ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν μηνιαίων περιοδικῶν, πού—συνήθως—φντοζωοῦν, γύρω ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν περιοδικῶν πού διατηροῦνται στὴ ζωὴ μὲ ἀυτοεκλαμαρισμούς καὶ τμπανοκρονοῖες, γύρω ἀπὸ τὰ περιοδικὰ πού ἐκδίδονται γιὰ νὰ ρεκλαμάρουν κάτι—τὸ κατάστημα πού τὰ ἐκδίδει, τὸν δῆθεν πατριωτισμὸν των, πού βγαίνουν γιὰ νὰ δείξουν τάχα τὸν «πόνον γιὰ τὴν κατάντια τοῦ τόπου», γιὰ νὰ «διορθώσουν», γιὰ νὰ «στηρίξουν τὰ γύρω ἑρείπια», γιὰ νὰ «κानτηριάσουν τίς σάπιες ἀπόψεις» αὐτοὶ οἱ σωτήρες, αὐτοὶ οἱ συμφεροντολόγοι, αὐτοὶ οἱ δεκαρολόγοι, δὲν μποροῦν νὰ συγκριθοῦν μὲ τὸ περιοδικὸν μας, μὲ τὸ κολοσσιαῖον ἔργον τῆς περασμένης τριετίας μας, πού μὲ πραγματικὰς αὐτοθυσίαις, πιστοὶ στὸν ὄγκο μας γιὰ τὴν ἐξυπηρέτησι τοῦ Ἑλληνικοῦ κοινοῦ καὶ μόνον, κατορθώσαμε νὰ δώσουμε στὸ πολυπληθὲς ἀγαγνοσικόν μας φιλόμουσον κοινόν. Καὶ τί δὲν ἐδημοσιεῖθη στὴν τριετία αὐτή, μέχρι σήμερον!... Μελέται παιδαγωγικῆς φύσεως. Μελέται ἀπὸ τὴν μουσικὴν αἰσθητικὴν καὶ ἀπὸ τὴν ψυχολογίαν τῆς μουσικῆς. Μελέται γιὰ τὰ διάφορα καλλιτεχνήματα μεγαλοφυῶν συνθετῶν. Γιὰ τὴν μηχανικὴ μουσικὴ. Γιὰ τὸ λαϊκὸ μας τραγούδι. Γιὰ τὴν Ἐκκλησιαστικὴν μας μουσικὴν. Ἄρθρα γιὰ τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν μουσικὴν. Βιογραφία. Γιὰ τὰ διάφορα στίλ στὴ μουσικὴ. Γιὰ τὸ θέατρο, γιὰ τὸ μελόδραμα. Ἐν συντόμῳ: Μελέται μουσικῆς μεθοδολογίας, φαινομενολογίας καὶ φιλοσοφίας.

Στὸ περιοδικὸν αὐτό, πού συνεργάζονται οἱ πλέον ἐκλεκτοὶ διανοούμενοι καὶ μουσικοὶ τοῦ τόπου μας, ἐξετάσθησαν τὰ ποῦ ἐνδιαφέροντα προβλήματα τῆς φιλομούσου κοινωνίας μας. Παρήλασαν συγγραφεῖς ἀπὸ τὸ Πανελλήνιον ἐδφῆμιος γνωστοὶ Ἐγγραφαν συνθέται καὶ ἐδημοσιεῖθησαν μουσικὰ καλλιτεχνήματα μεγάλης ἀξίας, τελείως ἄγνωστα ἕως τότε εἰς τὸ Ἑλληνικὸν κοι-

νόν. Οὐδεμία ποτέ προτίμησις. Ἄκρα ἀντικειμενικότης. Ἐπιστημονικὴ ἐξέ-
τασις τῶν διαφόρων καλλιτεχνικῶν ζητημάτων. Σοβαρὰ καὶ ἀδέκαστος κρι-
τικὴ. Ὑποστήριξις τῶν πραγματικῶν καλλιτεχνικῶν ἀξιῶν τοῦ τόπου μας.
Κάθε ἀνωτέρας προόδου πρωτοστάται. Αὐτὸ ἦτο τὸ σύμβολόν μας πάντοτε.
Αὐτὸς εἶναι ὁ σκοπὸς μας. Αὐτὸ τὸ πρόγραμμά μας.

ΟΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΑΙ ΜΑΣ.— Θὰ ἦταν καλὸν νὰ τονίσωμεν ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς εἰσό-
δου μας εἰς τὸ τέταρτον ἔτος τῆς ἐκδόσεως, διὸ οἱ διάφοροι κ.κ. συνεργάται μας
ἐξέθεσαν καὶ ἐκθέτουν πάντοτε τὰς ἀπόψεις των ἐντελῶς ἀνεπηρέαστα καὶ
ἀντικειμενικὰ, κάθε ἓνας ἀπὸ αὐτοὺς μὲ σκέψεις ποικιλοτρόπους γιὰ τὴν τέχ-
νην, γιὰ τὸ α ἢ β καλλιτεχνικὸν ζήτημα, γιὰ τὴν ἐκάστοτε μουσικὴν ἢ γε-
νικὴν καλλιτεχνικὴν μορφήν, χωρὶς ἢ διευθύνουσι ἢ ἡ σύνταξις τοῦ περιοδι-
κοῦ νὰ ἐπιβάλλῃ ποτέ ἔστω καὶ ἐμμέσως τὰς ἀπόψεις τῆς. Ἀφήσαμε *quasi*
ἐλεύθερον βῆμα τὰς στήλας μας γιὰ τοὺς—καὶ ἰδῶ ἀκριβῶς ἐγκνεται τὸ ἔρ-
γον μας—ἐκλεκτοὺς πάντοτε συνεργάτας μας. Τὸ ἐὰν ἔγραψαν ἢ γράφουν
στὴν δημοτικὴ ἢ στὴν καθαρεύουσα, τὰ ἄρθρα τοὺς κλπ., μᾶς εἶναι ἀδιάφο-
ρον. Ἐνα μᾶς ἐνδιαφέρει: Ἡ σοβαρὰ ἐκθεσις ἰδεῶν καὶ ὀρισμῶν ἀποψε-
ων γιὰ τὴν τέχνη. Ἡ ἐποστήριξις μᾶς ἀπόψεως ἀπὸ τὸν ἕναν, ἢ ἐγενεῆς
προσπάθεια ἀναιρέσεως ἀπὸ τὸν ἄλλον ἢ ἄκρως ἐπαναστατικὴ ἰδέα τοῦ ἐνός
καὶ ἡ συντηρητικότης τοῦ ἄλλον: Ζωὴ ἐπάρχει ὅπου ὑπάρχει κίνησις. Καὶ
τὴν κίνησιν καὶ τὴν ζωικότητα τὴν εἶχομεν καὶ θὰ τὴν ἔχομεν πάντοτε.

ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΝ.— Ἐκεῖνο ποὺ μᾶς ἐνδιαφέρει εἶναι τὸ ἐξῆς: Νὰ πα-
ρουσιάσωμεν ἀρθρογραφίαν ποικίλην, σοβαράν, δι' ὅλα τὰ καλλιτεχνικὰ ζητή-
ματα τὰ διεθνή ἢ τοῦ τόπου μας. Νὰ δώσωμεν ἕλην, ἓνα περιεχόμενον, ποὺ
νὰ λέγῃ πάντα κάτι, τόσον εἰς τὸν ἀδοῆ ὅσον καὶ εἰς τὸν ἀνεπτυγμένον. Τό-
σον εἰς τὸν μουσικὸν ὅσον καὶ εἰς τὸν ἐπιστήμονα. Τόσον εἰς τὸν ἱερωμένον
ὅσον καὶ εἰς τὸν κοσμικόν. Νὰ δημοσιεύωμεν, μὲ ἄλλους λόγους, μελέτας γιὰ
τὸ κάθε τι ποὺ ἔχει σχέση μὲ τὴν ἀνωτέραν—τὴν ἐγενεϊκὰ τέχνην. Γιατὶ δὲν
πρόπει νὰ ξεγῶμε πῶς, ὅσο κ' ἂν θέλωμε—ρεῖο ἡμεῖς—νὰ δώσωμε μὴ
νέα ὄθησι εἰς τὰ τῆς τέχνης, ὅσο κ' ἂν ὀργᾶ ἢ φύσις μέσα μας, δὲν μᾶς
ἐπιτρέπεται νὰ περιφρονοῦμε καὶ τις ἰδεολογικὰς ἀπόψεις τῶν ἄλλων. Γιατὶ
τότε μόνον θὰ σὲ σέβονται καὶ θὰ σὲ ἐκτιμοῦν, διὰ μάθησις καὶ σὺ νὰ σέ-
βουσι καὶ νὰ ἐκτιμῶσι τοὺς ἄλλους—τις ἐγενεϊκὰς ἀποδόσεις τῶν ἄλλων. Δὲν
πρόπει νὰ εἴμεθα ἐγωῖσταί. Ὑπάρχουν καὶ ἄλλοι ποὺ κάτι ξεύρουσι—ποὺ
κάτι ἔδωσαν. Εἶναι καὶ ἄλλοι ποὺ ἐργάσθησαν. Γ' αὐτὸ δημοσιεύομεν τὰ ἄρ-
θρα τῶν παλαιῶν πάντα κοινὰ στὰ ἄρθρα τῶν μελετηρῶν μας, ἀλλὰ καὶ ἀνη-
σύχων νέων.

ΜΟΥΣΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ

Λέγοντες μουσική επισκόπησηι έννοοῦμεν πάντα τήν μουσική κίνησι που δίνου στόν τόπο μας οί συμφωνιακές συναυλίαι, γιά τόν λόγον ότι σ' αὐτές περιορίζεται ὅλη μας ἡ μουσική ἐκδήλωσις, κί' αὐτές συγκεντρώνου τό πύ πολὺ ἐνδιαφέρον τῶν φιλομούσων.

Δὲν θὰ κάνω λόγον γιά ὅλα τὰ κομμάτια που ἐπιγουράρισαν στὰ προγράμματα, τὰ ἀπὸ πρὶν γνωστὰ ἢ ἐκτελεσμένα ἄλλαι, φορές δὲν ἐπαρουσίασαν κἀτι τὸ ἐξαιρετικόν, τοῦλάχιστον στὴν ἀπόδοσι, γιά νὰ ἀσχολήθῃ κανεὶς ἰδιαίτερος μὲ αὐτὰ, μόνον λοιπὸν μία ἢ δύο σχετικαὶ ἐμφανίσεις, δύο τρία ἔργα ἐκτός γραμμῆς που ἀρχίζοντες ἀπ' τὴν ἐμφάνισιν τῆς διδοῦς Κουρούκλη, θὰ μᾶς ἀπασχολήσου μὲ λίγαις γραμμῆς.

Τῆς Δήδας Κουρούκλη τὸ εὐγενικὸ καίξιμο, ἡ πλαταιὰ δοξαριὰς καὶ τὸ ἀπόλυτο αἰσθημα μᾶς ἦταν γνωστὰ ἀπὸ πέρου. Ἐφέτος ὅμως παρουσιάθηκε ἀπὸ ἄλλην μορφή στὸ κονσέρτο τοῦ Μποκερίνι, τῆ μορφή τῆς σοφῆς ἐκτελεστριάς καὶ εὐνοειδέτης θυρωτοῦζας στὴν κλασικὴ ἀπόδοσι. Τὸ κονσέρτο τοῦ Μποκερίνι ὀλίγο ἐπιπόλαιον καὶ ἐπιφανειακὸν εἶδημα ἀπὸ τὰ χέρια τῆς τέλειαι στὴν τεχνικὴν ἐκτέλεσι καὶ μὲ κάποιον ἀέρα μοντέρνου κλασικισμοῦ. Τὰ χειροκροτήματα καὶ τὰ εὖγε τοῦ ἀκροατηρίου τῆς ἀξίζαν καὶ μὲ τὸ παρπάνο.

Χάρις στὴν ἐκτελεστικότητα τοῦ κ. Μητροπούλου ἀνοίγεται καὶ μὲ πορτίτσι γιά τοῦς Ἱταλοῦς συνθέτας. Ἡ «**συναυλία τοῦ Θέρου**» τοῦ Πιττοτῆ ἔνα φωταῖον rustiche εἶναι μικρὸν δαίτημα τῆς τέχνης τῶν μοντέρνων Ἱταλῶν συνθετῶν. Πολυφωνία, πολυμελερῆ εἶσι καὶ χωρὶς συμμετρίαν καὶ καταθῆνοι, μὲ δαθειὰ αἰσθηματικότης, ἀποταλοῦν καὶ κύρια στοιγία τοῦ ἀξιοσημείωτου αὐτοῦ κομματιοῦ. Φανεροῦν τὸ συνθετὴ μορφομένο στὴν παλαιὰ Ἱταλικὴ σχολὴ τῶν πολυφωνικῶν μελωδῶν καὶ κάτοχο ἀπόλυτο τῆς τέχνης του στὴν ὄρχηστρα. Ἀπεναντίας ἀκατάστατο καὶ κούφιον τὸ τρίπτυχο τοῦ Τάομαν γιά ἔγχορδα. Ὁ Τάομαν, εἶναι λίαν, ἔ πὸ διακεκριμένος συνθετὴς τῆς νέας Πολωνικῆς σχολῆς. Μπορεῖ, ἀλλὰ προκειμένου γιά τὸ τρίπτυχο δὲν μποροῦμε παρὰ νὰ εὐχηθῶμε καὶ σ' ἄλλα μὲ ὀγεία.

Μπραϊλόφσκου-Φαραντάτος.—Προτιμῶ νὰ σιωπήσω γιά τόν πρῶτον καὶ νὰ εἰπῶ ὀλίγα καλὰ λόγια γιά τόν δεῦτερον. Ὁ Φαραντάτος λοιπὸν εἶναι ὁ ἀξιολογώτερος Ἑλληνας ἄρτιστας. Δὲν εἶναι μονάχι τέλειος στόν μηχανισμό καὶ στὴν τεχνικὴν ἐκτέλεσι, ἀλλὰ παρουσιάζει καὶ κάθε χρόνο πραγματικὴν ἐξέλιξι στὴν ἀπόδοσι τὴν αἰσθηματικὴν καὶ τὴν αἰθνητικὴν. Κάτοχος ὅπως εἶπαμε τῆς τεχνικῆς τῶν ὀργάνου του ἀποθῆβαι καὶ χρωματίζεται ὄχι μὲ τὴν βοήθεια τοῦ «**παντῶ**» ἀλλὰ ἐμπνεομένος ἀπὸ τὸ εὐγενικὸ μουσικὸ τοῦ ἔνστικτο. Γι' αὐτὸ ἔδωκε ἀπαράμιλλα τὸ «**Κονσέρτο**» σὲ ντὸ εἶλο. τοῦ Μπατόβεν, αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ ὄχι τὸ καλλύτερον τοῦ μεγάλου μᾶστρου καὶ εὐχειροκροτήθηκε μὲ εὐκρίνεια.

Ἡ χορηγία τῶν παιδιῶν τῆς Βιέννης ποῦ κ' ἑφέτος μᾶς ἐπισκεπθῆναι εἶχε τὸ παλαιὸν παρουσὸν σοφῆ. Μ' ὄλην τὴν φτώχεια ἔ κόσμος ἐγέμιος τὴν σάλαν τῶν «Ὀλυμπίων» σ' ὅλας τῆς συναυλίαι τους. Ὅποιος ἐπηγεί εὖγευς ἐνθουσιασμένος ἀπὸ τὴν πε.θαργία, τὴν ἐνότητητα καὶ τὴν ὀρθοφωνία τῶν κλιπουταίων καλλιτεχνῶν. Τὸ μικρὸν οσπραντιο μὲ τὴν κολορατοῦρα του καὶ οἱ ἄλλοι: σολίστας μὲ τῆς εὐρωμειαις φωνῆς τους διακρινόντουσαν μῆσα στὴν ἐνότητητα τοῦ εἶλου.

Οἱ παιδικαὶ χορηγίαι χρονολογοῦνται ἀπὸ τετρακόσια περίπου χρόνια. Αὐτὰς ἀποταλοῦσαν ἄλλοτε τῆς περιφημῆς ματριχῆ τῶν ἐκκλησιαῶν τῆς Βιέννης καὶ ἀπ' αὐτὰς εἰδήθη ἔ

Σομπέρτ, ο Χάβν και άλλοι κατόπιν τραγουδιστές περίφημοι και συνθέτες. Τά παιδιά εκεί κάνουν αυτά που άκουσαμε, ενώ σ' έμάς παίζουν και τ' άρνιά και' άλληλοπαίζονται.

Η «συμφωνία των άνιδων και καλών ανθρώπων» τό νέο συμφωνικό έργο του κ. Καλομοίρη εύρηξε σέ πρώτη άκράσει και θαυμαστές και έπικριτές. Βέβαια έργα τέτοιου μήκους δέν είναι δυνατόν νά κριθούν στις λεπτομέρειές τους από μιά και μόνη άκράσει γι' αυτό ό υποτιμώμενος περιορίζεται στην έντύπωση που του άφησε τό πραγματικά όρατο «ειδύλλιο στά χωράφια» μέ τό κόρο και την άνθηρή του ένορχήστρωσι και τό φινάλε στά βουνά γιά τό μπριό του.

Τό σκέρτος «ράδαμ, βάδου, γρηά, γρηούλα» κλπ δέν προσθέτει τίποτα τό οδυσιαστικό στή συμφωνική μάζα του όλου έργου. Έουγίνηςος μονάχα ή ήχηρή φωνή της μέτζο είδος Νικολαίδη, που μέ σταθερότητα και μέ κάποιον λυρικό πάθος απέδωσε την λυρική άπαγγελία. Τό πρώτο μέρος συνθεμένο σέ ρυθμό 3/4 μέ τονισμό έναλασσόμενο δέν ήμπίσσω νά παρακολουθήσω στήν εξέλιξί του, διότι κατά δυστυχία έμδηκα στή σάλα πρós τό τέλος. Τό ζαναλέω όμως, πός νέα έργα, τέτοιας ύποστάσεως, πολυσύμφωνα, πρέπει νά τ' άκούση κανείς δυό και τρεις φορές γιά νά τά αισθανθή και νά τά εκτιμήση σέ όλες τους τίς λεπτομέρειας. Δέν ζαναδούηκας όμως και έτσι πήραμα μόνο μία άπλή είσα. Και τώρα, βρωτό, άσχετα μέ τό προκαίμενο έργο : Δέν υπάρχουν άραγε άλλα θέματα από την Έλληνική ζωή, έξω από τά γρασίδια, τά θαμάκια, τους τοσπάνους και τ' άρνιά, που νά μπορούσαν νά έμπνεύσουν έναν Έλληνα συνθέτη και νά τον κάνουν νά τά χρωματίσει μέ τό εξευγενισμένο νεοελληνικό μοτίβο άπαλά και άρατα ;

Αν καταγινόμενα πραγματικά στή σύνθεσι και φυσικά, αν είχα τό άπαιτούμενο δημοσυμφωνικό ταλέντο θά άδοκίμαζα ένα τέτοιο παίραμα και ό Θεός βοηθός.

Καθός θά διαβάση ό άναγνώστης σέ άλλη στήλη, ή Έλληνική «ήχητική και ζήουσα» ταίνια ό «Αγαπητικός της βοσκοπούλας» που γυρίστηκε στήν Έλλάδα αλλά ή μουσική της προσαρμογή έγινε στό Βερολίνο είς άρκτηνή έπιτυχία. Στην έπιτυχία της αυτή πολύ συνέβαλε και ή έντεχνη μουσική του κ. Δ. Λαζάρικα ή όποια συντονίζει και συγχρονίζει τούσιν επίδεξια τά ελληνικά μοτίβα μέ την άγροτική βόσπει τοσ κομπετόλλιο.

Είμαι μιά καλή άπαρχή που άνοίγει νέο δρόμο στους συνθέτες.

ΔΗΜ. ΔΕΜΟΣΤΟΥΦΗΣ

ΜΟΥΣΙΚΗ ΚΡΙΤΙΚΗ - ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ

ΠΑΙΔΙΚΗ ΧΟΡΩΔΙΑ ΒΙΕΝΝΗΣ.— Σωστά χελιδονάκια μέσ' στή βαρυγεμονιά μας ήρθαν τό Βιεννεζάικια νά ασχορήσουν τή χαρά ανάμεσά μας μέ τό άληθινό-νητο, τό δροσερό τραγούδι τους. Υπόδειγμα μουσικότητας τό κόρο τους, σωστό γλέντι γι' αυτά και μουταγωγία γιά μας ή έκτέλεσι των θεατρικών έργων των Haydn, Lortzing, Supré, Έν άγοράκι μόλις 11 ετών ό Altavater χωρίς νά φαίνεται καθόλου πός τό σπέπειται μας έκανε νά καταλάβουμε τί θά πη ταλέντο πειθαρχικά καλλιεργημένο. Ταλέντο ήθοποιοό και τραγουδιστή συγχρόνως, τόσο καλά προσαρμοζόμενο στους τρεις διαφορετικούς ρόλους του «Εύθυμου παλληκαριού» του Supré, της «Δοκιμής της όπερας» του Lortzing και του «Φαρμακοποιού» του Haydn. Στο πρώτο ένας τέλειος ψευδοιταλιάνος της παλίας σχολής μέ τό πλατύγυρο καπέλλο και ή μακρού μύετα, στο δεύτερο, πράμα άπίστευτο, μιά τρισχαριτωμένη σουμπρέτα, που έβραzes τό κεφάλι σου ότι δέ μπορούσε νά είναι άγοράκι και στο τρίτο ό ζσηφός βοηθός του φαρμακοποιού.

Δεύτερο νούμερο και σπουδαιότατο ό Leo Slapak που θά μπορούσε νά δώσει μάθημα σ' όλες τις σοργαπο των Μουσικών σχολών μας. Έτραγουδήςος τό Wiegendorf του Mozart (τό άμφοβητούμενο από τον μαθητή του Ries) μέ άφραστή τέχνη, ως σολίστας στήν πρώτη στροφή και ως accompagnateur των μικρών συντηφών του στή δεύτερη, τραγουδώντας τό μέρος του πιάνου.

Έκτός από τις τρεις συναλλίες πούδωσαν τό χαριτωμένα αυτά παιδάκια έλαβαν μέρος και στήν δη λαϊκή της όρχήστρας του Ωδειού Αθηνών μέ τή λειτουργία Νέλλ-σωνος του Haydn και τραγούδια των Schumann, Mozart και J. Strauss. Στη λειτουργία

συνέπραξαν και οι κ.κ. Τριανταφόλλου και Εύστρατίου καθώς και το ανδρικό τμήμα της Χορωδίας Ἀθηνῶν ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ κ. Φ. Οἰκονομιδῆ.

Κατὰ τὴς τρεῖς ἄλλες συναυλίας, ποῦδῶσαν τὰ παιδάκια ἐκτὸς ἀπὸ τὰ θρησκευτικὰ τραγοῦδια τῶν Orlando di Lasso, Praetorius, Gallus, Schumann κλπ., ἐκτελεσθέντα ἢ cappella στὴν ἐντέλεια, εἴπαν, συνοδευμένα στὸ πιάνο ἀπὸ τὸ μεγάλο καλλιτέχνη τὸν δάσκαλό τους τὸν κ. Gruber καὶ διάφορα βάλς τοῦ Γιόχαν Στράους, ὅπως ὁ «Γαλιζιος Δούναβις», ἢ «Νυκτερίδα» κλπ., πρὸς μεγάλην χαρὰν τῶν Ἀθηναίων.

Μὲ τὰ καπέλλα στὰ χέρια καὶ ἔξαιλα ἀπὸ ἐνθουσιασμό ἀπεχαίρετσαν τὸ κοινὸ—συναρμῆλικὸ τους κατὰ τὸ πλεῖστον—ποῦ τάπεθεσε, στὴν τελευταία συναυλία.

Ὁ κ. Θ. ΣΥΝΑΔΙΝΟΣ ἔκανε μιὰ πολὺ ἐνδιαφέρουσα διάλεξι στὴς 25 Ἰανουαρίου στὸ Ατeliεῖ με θέμα τὸ «Ἀθηναϊκὸ τραγοῦδι». Μὲ πολλὴ πειστικότητα ἀπέδειξε πόσο ἀδικο ἔχομε ποῦ παραμερίζομε τὸ ἑλληνικὸ λαϊκὸ τραγοῦδι δίνοντας ἐπίσημη θέσι στὴς διάφορες «Ριόικες» καὶ «Ραμόνες» καὶ μετὰ μὲ μεγάλο χιοῦμο ἀνέλυσε τὴν τάσι τοῦ ρομηοῦ στὴ μελαγχολία καὶ μίλησε γιὰ τὰ δάκρυα ποῦ χύνει ἀκόμα κα' ὅταν πρόκειται γιὰ τὴς πῖο χαροῦνες στιγμῆς, ὅπως τοῦ γάμου π. χ., ὅπου «με θρήνους ἀποχαιρετᾶται ἢ μάνια τὴν κόρη της, με θρήνους ἢ κόρη τὴς φιλενάδες της, με θρήνους ἢ γειτονιά τὴν κόρη καὶ πᾶσι λέοντας».

Τὴν πραγματικὰ εὐχάριστη αὐτὴ βραδιά συνεπλήρωσε ἢ ἐκτέλει πολλῶν παλιῶν καὶ νέων Ἀθηναϊκῶν λαϊκῶν τραγοῦδιῶν, ἀπὸ γνωστοῦς καλλιτέχνες καὶ μικρὴ χορωδία. Κι' ἔβλεπε κανεῖς τοὺς παλιότερους Ἀθηναίους ἀληθινὰ συγκινημένους στὸ ἀκουσμα τῆς «Μυθδαλιᾶς», τοῦ «Χαράζει ἢ αὐγοῦλα» κλπ. Ἡ κ. Τριβέλλα καὶ ὁ κ. Εὔστρατιόν μετὰ τὴν ὥραία τους φωνὴ τραγοῦδῆσαν τὸ παλιὸ τραγοῦδι «Ἄπ' τὰ χεῖλη σου τὸ ῥόδο» καὶ ἐπὶ πλεόν ἢ κ. Τριβέλλα μόνη της τὸ «Ἐπίστεψα» τοῦ Ν. Λαμπελέτ.

Ἡ κ. Τριβέλλα ἔχει ὅπως εἶπαμε ὥραία φωνή, ἀλλὰ τῆς λείπει ἢ ἔκφραση καὶ δὲν ψυχολογεῖ ἔκεινο ποῦ τραγοῦδαί' στὸ «Ἐπίστεψα» π. χ. ἔδωσε δραματικὸ ὕφος, πρᾶγμα ποῦ κάνει τὸ τραγοῦδι αὐτὸ κοιντὸ. Ἄν προσέξομε τὰ λόγια θὰ δοῦμε πὸς ὁ ποιητῆς μᾶλλον κάποια εἰρωνεία κρύβει σ' αὐτὰ ποῦ λέει, ἀλλοιῶς θὰ ἔπρεπε νὰ τὰ πάρομε γιὰ παιδαριωδεῖς!

«Θυμᾶσαι κάποι' ἔκλαψες
δίχως καμμιὰν αἰτία
καὶ μούτες νὰ μὴ σάγαπῶ
γιατ' εἶναι ἄμαρτία».

Θὰ ἦταν ἀστεῖο νὰ παραδεχθοῦμε πὸς μιὰ κοπέλλα ζηταίει ἀπ' τὸν ἀγαπημένον της ἕνα τέτοιο πρᾶγμα. Ἡ σχολαστικὴ θὰ εἶναι ἢ υποκρίτρια. Καὶ τί μεγάλος... ἀλτροῦσμός παρακάτω!

«Γιατὶ αὐτὸς ποῦ ἔρωτα,
μέσ' στὴν καρδιά του βάλλει
διόχνει εὐθὺς ἀπ' τὴν καρδιά
κάθε ἀγάπη ἄλλη».

Τίποτα τὸ δραματικὸ λοιπὸν ἔως ἐδῶ. Ἐλαφρὰ εἰρωνεία μᾶλλον καὶ μεγάλος ἐνθουσιασμός στὸ φινάλε γιὰ τὸ ἀντίθετο ἀποτέλεσμα ποῦ εἶχε ἢ ἀνελεγκρινῆς αὐτὴ συμβουλή.

«Ἀπὸ ἐκεῖνη τὴ στιγμή
δὲν ἀγαπῶ κανένα
Ὅλο τὸν κόσμο λησμονᾶ
σὰ θυμηθῶ ἐσένα».

Ὅχι μόνον ἢ κ. Τριβέλλα ἀλλὰ καὶ ὅλοι ὅσοι τραγοῦδοῦν τὸ ὥραιο αὐτὸ τραγοῦδακι τοχοῦν παρανοήσει. Φταίει ἴσως σ' αὐτὸ ἔκεινο ποῦ τόσο σωστὰ παρετήρησε ὁ κ. Συναδινός παραπάνω: Ἡ κλαψιάρικη ἰδiosisγκρασία μας ποῦ μεταβάλλει τὰ πάντα σὲ τραγοῦδια.

Α. ΜΑΥΤΑ.— Ἐνα πολὺ εὐχάριστο ἀπόγευμα ἐπέρασαν ὅσοι ἄκουσαν τὴν Δίδα Μαῦτα τὸ Σάββατο τῆς 30 Ἰανουαρίου στὴν αἴθουσα τοῦ Ὁδείου Ἀθηνῶν. Τραγοῦδῆσε ἕνα ἐκλεκτότατο πρόγραμμα ἀποτελούμενο ἀπὸ ἔργα Μπράμς, Βόλφ, Μότσαρτ, Μάλερ, Ρέγκερ, Ράινεκ καὶ Στράους.

‘Η Δνίς Μαύτα ότως, άλλοτε είπαμε, έχει συμπαθητικότητα και όραία φωνή και όσοι έτυχε να ξέρουν τó κομμάτι που τραγουδεί καταλαβαίνουν με πόσο οσοτή αντίληψι τó ζημιηνεύει.

Λέμε γιά όσους ξέρουν τó κομμάτι, γιατί στό ζήτημα της diction ή δνίς Μαύτα ύστερεί δυστυχώς πολύ. Σπάνια άκούει κανείς δόλόκληρη φράσι καθαρά. Μόνο μερικές λέξεις που και που. ‘Αν καταγίνη ιδιαίτερα στην άσθρωςι και άποφάσιση νά τραγουδήσι και έλληνικά θά έχει άσφαλώς έπιτυχίες μεγάλης καλλιτέχνιδος.

Κατορθώνει παρά τó βασικό αυτό ελάττωμα ν’ άποδίδη τόσο καλά τις διάφορες μεταπτώσεις με μόνη τή φωνή και τή φυσιογνωμία της που είναι πράγματι πολύ άξιοπρόσχητη. Παράδειγμα τó «Zwiesprach» (Συνομιλία) τού Reger όπου ή δνίς Μαύτα με μόνη τή φωνή της κατόρθωσε νά διασκεδάση τούς άκροατάς της. Τί θά γινότανε άν καταλαβαίναμε και τί λέει!

Πρέπει νά καταλάβουν οι τραγουδίστρες μας πώς τó τραγούδι άν υπερέχη από τάλλα όργανα αυτό τó όφειλε στό ότι συνδυάζει τήν ποιήσι με τή μουσική, τόν ήχο με τó λόγο και ότι έφ’ όσον τά λόγια δέν προφέρονται καθαρά ή τραγουδιάνται σέ άγνωστη γλώσσα δέν μπορεί νά κινήσουν τó μεγάλο ένδιαφέρον που θάπρεπε. Όλος ό κόσμος δέν ξέρει γερμανικά και γαλλικά κι άν ξέρη οι γλώσσες αυτές είναι έννεος γιά μας, έπομένως άφρηγες. Τό σύνθημά μας έμάς τών νεότερων καλλιτεχνών τού σού κι άν σπουδάσαμε στην Εύρώπη πρέπει νά είναι τó : «*Κάτω τó ξενόγλωσσο τραγούδι!*»

ΣΟΦΙΑ ΚΕΝΤΑΥΡΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΟΥ

ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ

Ο ΦΟΡΟΣ, Η ΚΑ ΚΟΤΟΠΟΥΛΗ ΚΑΙ ΤΟ ΕΘΝΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ. Ξαφνικά γέμισε τó θέατρο μας από θέρσο. Γύρισε ή κ. Κοτοπούλη από τήν ‘Αμερική, έδωσε πολλές συνεντεύξεις, έπατέθηκε με πάθος άνακτόν τού ‘Εθνικού Θεάτρου, τó είπε «Μουσείο, άρτηρσοκληρωτικό, συντηρητικό», μάς βεβαίωσε πως θά ξαναγυρίσει πάλι από και που μάς ήρθε και σέ δύο μέρες μάθαμε πως θά κάνει έδώ θέατρο με τήν κ. Κυβέλη και με τόν κ. Ματζή. ‘Ενθουσιάζονται πολλοί νέοι δημοσιογράφοι και, ξαφνικά και τούτη τή φορά, μαθαίνουμε ότι ελαττώνεται και ό φόρος.

Τιμή και δόξα σέ κείνους που άργαστήκανε γιά νά λιγοστάσει ό φόρος. Μά έτσι που έγινε, ύστερα από τις ενέργειες τού κ. Χάλμη και τού κ. Θεοδορίδη φαιναται πως τούς τόν χαρίζουμε τó φόρο σά γιά νά τούς ζητήσουμε συγγνώμη, που κήκανε τó ‘Εθνικό. Σάν βιαστικό προσωπικό! άλλοι τήν ξέρανε τήν ελάττωση από καιρό και τó έγγραφο τού κ. Παπανδρέου έχει 12 τού Γενάρη. ‘Η άπαιλλάγη σχετιζότανε με τήν έναρξη τού ‘Εθνικού και μάς παρουσιάζεται σάν άδάντα τού φανταστικού θιάσου Κυβέλης-Κοτοπούλη...

Περσίεργα πράγματα και σκετινά... Σάν ύποπτα και άνακατεμένα.

Πάντως ύπάρχει κάτι τι θετικό: Τό 10 ο). Τιμή και δόξα, τó ξαναλέμε, κι’ άς τó πρωτοχαρεί όποιος θέλει. Τιμή και δόξα στέν κ. Παπανδρέου.

Είναι άχαρακτήριστο τó γιατί ρίχτηκε τού ‘Εθνικού τόσο ή κ. Κοτοπούλη. ‘Έχει δικαιο: Είναι αυτή προσιμένη νά κάνει κάτι τι πού σπουδαίο; ‘Ας τó εξετάσουμε γιατί σχετιζεται με όλα τά προβλήματα της στιγμής αυτής.

Τό ‘Εθνικό θέατρο σέ κάθε τόπο θεωρείται «συντηρητικό» στη Γαλλία π. χ. Σιστά. ‘Έτσι θεωρήθηκε και τó δικό μας, ένά, αλήθεια, ή μόνη «άρτηρσοκληρωτική» τού πράξη έως τώρα είναι ένά άρθορο φοβισμένο τού κ. Γροπάρη στην «Εργασία», γραμμένο στην καθαρσούσα. Δέν μάς πέρται λόγος νά κάτσουμε νά ύπερασπίσουμε τó ‘Εθνικό θέατρο. Πολλές φορές είπαμε τή γνώμη μας γι’ αυτό στά «Μ. Χ.». Όμως τά γεγονότα είναι κάπως διαφορετικά σήμερα έτσι που έγινε ό θιάσος κι’ άφου άναγνωρίσθηκε ότι ή «φυχή» του είναι ό κ. Φώτος Πολίτης. ‘Επίσης και ή άδικη, καθώς νομίζουμε, καταφορά της κ. Κοτοπούλη μάς έπιδάλη νά ξαναμιλήσουμε.

Λοιπόν τó δικό μας τó ‘Εθνικό θέατρο παρουσιάζει μία ύδιορροβία. Δέν είναι συντηρητικό. Είναι ισχυρό προσιτικό. Βέβαια στις μέρες μας προσιτικό λέγεται κάτι κυρίως που βρίσκεται μέσα στά όρια της ταξικής πύλης και που άξουηρεται τó προλεταριάτο. ‘Ένας κομμουνιστής θά είχε δικαιο νά τó πει τó ‘Εθνικό «άρτηρσοκληρωτικό» και «Μου-

οσιο». Η κ. Κοτοπούλη όμως έχ' γιατί κ' εκείνη ταξικά είναι αστή, έτι και το έθνικό δηλαδή και θά μάς επιτραπεί να πιστεύουμε ότι συμφωνεί έντελώς με τόν κ. Χέλημη έτι «στην Έλλάδα ή καλλιτέχνης είναι έντελώς αδύνατο να έκδηλωθεί. Τήν φυγή του τήν σκαλεθένου όλα, τίς άνησυχίας του τίς ύποβουλώναι το κράτος...» (Καθημερινή) από τήν άποψη δηλαδή τού φόρου και μόνο, γιατί κανένα Κράτος έδω, στην Έλλάδα τού-λάχιστα, δέν έκοφα τό φταρά των άνησυχιών» τής κ. Κοτοπούλη, μιά φορά πού δέν τής ελπε τίποτα στην «Σκουριά». Και έσο για τό έτι «Ντρέπαται τών Παρθένων και τή οικία τού Αισχύλου...» άς ποιημ μόνο έτι θυμίζουμε αυτά τά λόγια τό παλιό ρεπερτόριο κατα-νάλωση μόνο για άντόπωση» νά πάει κιάλας καλά ή καινούργιος θίασος, ή έπιχείρηση. Κι' έπειδή βέβαια δέν μάς επιτρέπεται νά δώσουμε ύστερόβουλη έννοια στό τά λόγια τής κ. Κοτοπούλη, άς θυμηθώμαι έτι κάτω από τό ντόρον αυτό κρύβεται ή έπιθυμία τού κ. Χέλημη νά δημιουργήσει Ταμείο. Άλλος λόγος πού τό Έθνικό είναι προοδευτικό είναι τό έτι έχει στό σπλάχνα του τόν άνθό τού νεοελληνικού θεάτρου' έλοι οι αξιόλογοι νέοι καλλιτέχνες είναι στό προσωπικό του' ή 'Αλίκη, ή Σαγιάννου, ή Θωμαστά ή εκείνη Πόροια, ή 'Ανδραάδη, πού ήτανε θαύμα τού Μπόρκιαν, ή Δανδραμής, ή Μουσούρης, ή Μινωτής, ή Γληνός, ή Καρούσος. 'Ο Βασιλάς, τό ανεξάντλητο μεγάλο ταλέντο, και ή Παρασκευάς έρίσκονται άκρι-βώς τώρα στην πύθ δημιουργική έποχή τους σχετικά με τούς ρόλους πού παίζουν. Το ίδιο και ή Νέζερ κ. Ροζάν. Η Άλκατος άς καλλιτέχνησα δέν είναι για τό «Μουσαίο». «Μουσαίο» ίσως θά είναι κανένα άλλο μελλοντικό θεάτρο, πού δέν υπάρχουν άλλοι νέοι στην Έλλάδα για νά τού δώσουνε χωμούς νέους. Και τό πύ σπουδαίο τό Έθνικό έχει σκη-νοθέτη του τόν κ. Φώτο Πολίτη. Φορτικά, σωφρόστε μας, νά τό λέμα και νά τό ξανα-λέμα πώς ό κ. Φώτος Πολίτης είναι ή μόνος άξιος σκηνοθέτης τού ελληνικού θεάτρου. Έχει θετική μόρφωση, βιβλική συγκεκριμένα, δέν είναι άχθρός τού βιβλίου και τής μελέ-της, αισιόθνητα, πειθαρχεί στόν έαυτό του. Έρωσε τήν ασύγκριτη παράστασή του «Βασι-λικού», τής «Θυσίας», τού «Μπόρκιαν», πού θά συγκινοθεσε τό θυμά Οικονόμου, τό «Κορα-κιστικά». Μοιάζει με τόν πατέρα του. Και άν είναι «έδωκαλος έργον» αυτό άς τό πούν ή μαθητές του, οι πύ ικανοί κριτές. Έχει βέβαια αντιπάθειες όμως αυτές προέρχονται από όλους τούς ρατζές τής λογοτεχνίας κι' από τούς καμπουίνους' άλάθευτη μάλιστα άπόδειξη για ένα κακό ποιητή είναι τό νά μή χωνεύει τόν κ. Φώτο Πολίτη. Φυσικά ή φιλοσοφία του, ένθεός ή ιδεαλισμός του είναι ανυπόφορος. Έχει όμως ένα σύστημα, δέν είναι άναρχι-κός' και ή κατάρτιση του αυτή τόν χαλυδώναι και τού έπιτρέπει νά πραγματοποιήσει κάτι ή νά πείσει ένδοξα. Άλλως τώ τώρα μιλάμε για ικανότητες, για τεχνική, για βικαιώ-ματα νά είναι κανείς σκηνοθέτης ενός θεάτρου.

Όστε βέβαια έρασιτέχνες υπάρχουν στό έθνικό' έξόν άν έννοδη έρασιτέχνες τήν διδα-Μαρούλο και τήν θ-Ιδα Σταυρίδου ή τόν κ. Φαρμάκη. Όμως αυτό βολοδαρθήκανε οά πολ-λές χαιμιωνάτικες περιόδους. Η, άν έννοοδη τήν κ. Παζινού, άς θυμηθώμε πώς ή κ. Κοτο-πούλη τήν πρωτόδγαλα, πραγματική έρασιτέχνισσα, πού τώρα είναι έπαγγελματίας (Πα-τέρας, Λάβας, Τουρνέ στην Άμερική). Το έθνικό θεάτρο λοιπόν μέσα στις δυνατότητες πού έπιτρέπει ή τωρινός καιρός είναι θεάτρο προοδευτικό.

Μακάρι νά κάνει και ή κ. Μαρίκα Κοτοπούλη ένα θεάτρο καινούργιο. Πολλές φορές όταν έλαίμε στην ζενιτιά τή συλλογιζόμεσθε και τό ποθούσαμε ένα τέτοιο θεάτρο με τή φλογερή τής τήν φυγή. Άλλά μάς ήθε άδικα έπιθετική και μάς κάνει ύποπτη τήν έπιθυμία τής. Άλλά πώς θά τό κάνει έθω τό θεάτρο αυτό; Δέν έχουν ποιική ρήτρα τά σμυθέλαια πού έκανε στην Άμερική;

Διατηρούμε τό θαυμασμό μας τόν άπόλυτο στην κ. Κοτοπούλη, στην καλλιτεχνική τής ύπόσταση' θυμίζομασθε πόσο μοντέρνα έπαίξε στους «Άποτυχημένους». Άλλά είναι θα-ατρίνα μόνο' άς μή νομίζει οάν όλους τούς συναδέλφους τής έτι φτάνει αυτή' δέν θά μπο-ρείσει ποτέ στό θέσθό τής νά έχει άρτιο σύνολο. Όστε ή καιρός μας τώρα είναι για έπαναστά-σεις. Γιατί τί ούσιαστικά περιεχόμενο θά έχει ένα θεάτρο δικό τής; Τι μπορεί νά έχει; Είναι φυσικά ύπεροχη θεατρίνα με όδηγητές ήταν ή Οικονόμου και ή Χρηστομάνος, ή Δ. Κορο-μηλάς και ή κ. Γρ. Ξανόπουλος μέσα στους άντικαιμινικούς έρους πού βροθήκανε και πού μπορείσθε νά τούς έκπάρσουν. Άς μνηθεί τή σωφροσύνη τής κ. Κυβέλης κ' άς κάνει μαζί τής ένα θεάτρο πού θά είναι άπαραίτητα παράλληλο με τό έθνικό στην ιδεολογικήν άξία, πού δέν θά δικαιολογεί δηλαδή τόσο θύροδο και τόση έπιθεση. Καλό τής τέχνης. Καλό τού θεάτρου. Αυτό είναι τό καθήκον τής και άς έπιτρέψει και στους άλλους νά ζήσουν.

Άλλά έκείνο πού δέν μπορεί νά καταλάβουμε είναι γιατί ένθουσιαστήκανε κάτι δη-μοσιογράφοι με τήν κ. Κοτοπούλη. Μήπως γιατί θά τούς παίξει τά έργα τους; Είναι γνω-

από πώς για να παρηχθεί το έργο ενός νέου, πρέπει να έχει ο θίασος ανάγκη ή ο θιασάρχης φίλης με τον νέο συγγραφέα. Κι ένας θίασος σαν της κ. Κοτοπούλη ανάγκη βέβαια από τα έργα των νέων δεν θα έχει και ούτε φίλης θα αισθάνεται, γιατί κι αν τις αισθανθεί δεν θα θέλησει να προσέξει τα έργα τους, δεν μπορεί τώρα πια ή κ. Κοτοπούλη να δαχτεί πόθους και καθυμούς νέων είναι αδύνατο να τους καταλάβει. Δεν είναι πιά νέα. Και η ζωτικότητα της είναι περιορισμένη από τη σιδερένια επίδραση του καιρού που πάρα και τον ίδιον που την ανάγκασε να έχει. Μά δεν έπαιξε άλλους έργα νέων; Έπαιξε, μάλιστα. Μά ήταν κι' εκείνη νέα. Όπως κι' ο Μουσούρης, ο Γληνός, ο Δανδραμής ως θιασάρχης θα αγαπήσουν συγχρόνως τους έργα, όχι γέρο ως είναι κι' ο καλύτερος. Η κ. Κοτοπούλη άλλως πέταξε στα ποβτρα τη «Αράκαινα» του κ. Μπόγγη. Άς περιοριστούν οι φίλοι νέοι δημοσιογράφοι να χειροκροτήσουν την κ. Κοτοπούλη ως θεατές, όταν παίζει τα έργα των άλλων με την εκπαιδευτική της τέχνη, τη ζωντανή, την αβραία. Είναι άλλως τε και το μόνο που έχουμε την εύτυχία να περιμένουμε από αυτήν. Δυσ, τρεις, πάντα, δέκα ρόλοι. Όχι μεταβολή του θεατρικού καθεστώτος. Άς το ξανακοιμεί. Ούτε ο καιρός μας ούτε η κ. Κοτοπούλη είναι γι' αυτά.

ΣΤΟΝ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟ. Ο ΑΓΑΠΗΤΙΚΟΣ ΤΗΣ ΒΟΣΚΟΠΟΥΛΑΣ. Είναι αληθινά πολύ γνωστή πώς ο κύριος μοχλός του κινηματογράφου είναι ο ρεζίστορ. Και οι ρεζίστορ της Εθρώπης έβδν από το ταλέντο τους έχουν ειδική μόρφωση, πλατιά γνώση και ικανότητα που τους επιτρέπει να πραγματοποιήσουν το κάθε τι ακόμα και όταν είναι καινούργιο γι' αυτούς. Οι δικοί μας έχουν άοριστους πόθους και θετική επιθυμία για κέρδος. Είναι όμως έπιπλέον με την άμαθειά τους, δεν λένε την τεχνική παρά και την πιο απαραίτητη. Δεν αισθάνονται καθόλου την ελληνική ζωή που ανακαβαίνουν τόσο καρποφόρα να την κινηματογραφήσουν.

Έτσι και ο «Αγαπητικός» παίχθηκε με άφάνταστη άγνοια της ελληνικής ζωής. Οι πλακίτες των χωριών στο πανηγύριο δεν στολιζόνται ποτέ με σημαίακια από τσιγαροχάρτο της πιστοθήκης, ή νόφη δεν πάει να φέρει νερό με τη στάμνα, όταν οι άλλοι γίνοντον περιμένοντας τον παπά και τα στέφανα, οι παρθένες της Ελλάδας και καμιά, στοχάζονται, παρθένα του κόσμου δέ δέχεται τον άραστή τά μασονυχτα από το παράθυρο μισόγυμνη, δέ λένε στο γάμο τό γέρο Δήμο! στο γάμο δεν μένει άδειο τό σπίτι της νόφης, πλημμυρίζεται από τό συγγενολόγυ. Όλες αυτές οι γκάφες γίνονται στην ταϊνία και δεν είναι βέβαια ούτε ώραιες τεχνικά. Έτσι δεν είναι τιποτε τό ελληνικό. Βέβαια τό έργο στο θέατρο δεν είναι κι' αυτό ελληνικό, δεν εκπράζει κάτι τι ιδιαίτερο της εποχής, που γράφτηκε. Είναι όμως σύμφωνο με τό γενικό της πνεύμα, με τό ρωμαντισμό και τεχνικά είναι άφογο. Ίσως τα σκηνές που στον κινηματογράφο μένουν ξεκρέμαστες στο έργο δικαιογούνται. Στην ταϊνία συντομίσανε τις σκηνές του έργου ή άπλωες κόψανε άλλες, μά έτσι εύκολα λοιπόν γίνεται ένα σανόριο; Μά άλλα λόγια τό σανόριο δεν άφρομώθηκε από τό συνταχτή του και χαθήκανε τόσες δικαιρίες. Δεν δόθηκε ή προσοχή που χρειαζόταν. Τό έργο ένω θα έπρεπε να τελειώσει θριαμβευτικά, ν' ένα χορό, τελειώνει σε νά κόβεται, με τίτλο.

Άλλά θα έπρεπε να μιλήσει κανείς έπιανετικά γιά την φωτογράφιση του έργου. Ίσπάρχουν φωτογραφίες εφάμιλλες με τις εθροπαϊκές στην προοπτική τους (αυτό έλαπτε σχεδόν πάντα από τις προηγουμένες ελληνικές) και γιά τό φως του το καθαρά ελληνικό. Ίσπρχαν τοπία που λαχταρίζε ή καρδιά του ανθρώπου μόνο κάτι πεικνα δεν χρειαζόντουσαν, γιατί χαρακτηρίζουν ειδικά την Άττική και τό έργο δεν παίζεται στην Άττική. Άλλά δύο άσωτερικά είχε ή ταϊνία και αυτά ήταν άδίκτα και ψεύτικα σαν κι' άκείνα της άλλωμόνητης «Μαρίας της Πενταγυώτισσας».

Ο συγχρονισμός κακός και ο βουκός της άρχής, ο μικρός, μιλάει χοντρά σαν γέρο. Έλαίψε ή λεπτομέρεια, ή μελέτη, ο στοχασμός, ή σοδαρότητα. Κρίμα! Γιατί ο κ. Δαδήςρας θ' άξίζε να βρει συνεργάτες καλύτερους.

Τό μόνο που προφανώς άξίζε ήταν ή μουσική του οεαστου Λαυράγκα. Μά γι' αυτό μιλάει σε άλλη στήλη ο ειδικός.

Λένε πώς θα δώσουν άτίλεινα σχεδόν στις ελληνικές ταϊνες. Σωστά. Όμως δεν αρκείται βοήθεια και μάλιστα από τό Κράτος σε όσους πλαστογραφούν την ελληνική ζωή. Και πλαστογραφία είναι όταν προυσιάζουν τίτιες ταϊνες. Τό Κράτος άλλως τε αυτόν τον καιρό λένε πώς θα βοηθήσει την «Τέχνη» και τέχνη χωρίς ανταπόκριση στη ζωή και χωρίς έμπνευση και χωρίς μελέτη δεν μπορεί νά γίνει ούτε κινηματογραφική.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΣΙΔΕΡΗΣ

ΤΟ ΠΑΝΑΡΜΟΝΙΟΝ ΤΟΥ ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ Κ. Κ. ΨΑΧΟΥ

Ὁδηγός, γνώμων καὶ μέτρον φωνητικόν τῆς Βυζαντινῆς μουσικῆς ὑπέρβεν ἀνεκαθεν ἢ *φωνητικῆ παραδόσις*, διὰ τῆς ὁποίας διεσφῆθι διὰ μέσου τῶν αἰώνων ὁ χαρακτήρ τοῦ τε ἱεροῦ καὶ κοσμικοῦ αὐτῆς μέλους. Φωνητικῆ δὲ παράδοσις εἶναι τὸ ἰδιαιτέρον ἦθος, ὁ ἰδιαιτέρος χαρακτήρ, δι' οὗ χωματίζονται τὰ πολυειδῆ καὶ πολυποικίλλα τῆς Βυζαντινῆς μουσικῆς μέλη, ὅπως ταῦτα παρεδόθησαν ἀπὸ στόματος εἰς στόμα καὶ ὅπως ἀπεκρυσταλλώθησαν διὰ τῆς παρασημαντικῆς αὐτῆς εἰς σύστημα γραφῆς, πλήρες καὶ τέλειον. Τὴν παράδοσιν ταύτην κατεῖχον οἱ ἐκάστοτε ἀριστεῖς ἐκτελεσταὶ καὶ διακεκριμένοι μουσικοδιδάσκαλοι τῆς Βυζαντινῆς μουσικῆς, οἵτινες ἄνευ τεχνικοῦ τιος μέσου — καὶ τοῦτο εἶναι τὸ θαυμαστὸν — διέσφωσαν ταύτην μέχρις ἡμῶν.

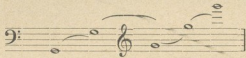
Ὁ καθηγητὴς κ. Ψάχος καὶ τὸ πανα-
ρμόνιον (Ὁργγελ).

Τὴν φωνητικὴν ταύτην παράδοσιν τελείως ἀγνοοῦντες οἱ μόνον τὴν εὐρωπαϊκὴν μουσικὴν γνωρίζοντες, νομίζουσιν ὅτι πάσα αὐτῆς αἱ διαστηματικαὶ λεπτομέρειαι εἶναι δυνατόν νὰ ὑπαχθῶσιν εἰς τὰ συγκεκριμένα τοῦ κλειδοκυμβάλου διαστήματα. Διὰ τοῦτο; Διότι δὲν ὑπέρβεν μέχρι τοῦδε εἰδικὸν ὄργανον, δι' οὗ νὰ ἀποδίδονται ὅλαι αἱ διαστηματικαὶ λεπτομέρειαι τῆς Ἑλληνικῆς καὶ τῆς Ἀνατολικῆς, ἐν γένει μουσικῆς.

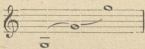
Τὴν ἔλλειψιν ταύτην ἀνεπλήρωσεν ἤδη ὁ καθηγητὴς τῆς Ἑλληνικῆς μουσικῆς κ. Κ. Ψάχος διὰ τῆς κατασκευῆς ὄργανου ἰδικῆς του ἐπινοήσεως, εἰς τὸ ὅποιον ἔδωκεν

τὸ ὄνομα: *Παναρμόνιον*. Εἰς τὸ *Παναρμόνιον* ὁ κ. Ψάχος ἀπεκρυστάλλωσεν κατό-
 πιν τριακονταετῶς ἀδιαλείπτου μελέτης τὴν φωνητικὴν τῆς Ἑλλην. μουσικῆς παρά-
 δοσιν, οὕτως ὥστε νὰ ἀποδίδονται ἀσφαλῶς πάσαι αἱ δι' αὐτῆς διασώθειαι διαστη-
 ματικαὶ λεπτομέρειαι, αἱ ὁποῖαι εἶναι καθωρισμέναι ἀκουστικῶς καὶ μαθηματικῶς
 εἰς ἴδιον θεωρητικὸν σύστημα. Ἡ Διαπασῶν (ὀκτάβα) τοῦ Παναρμονίου, ἀπὶ τῶν
 συνήθων δέκα καὶ τριῶν πλήκτρων τοῦ κλειδοκυμβάλου, περιέχει τεσσαράκοντα αὐτο-
 κατανεμημένα εἰς τρεῖς σειράς, τὴν μίαν ὑπερθεῖν τῆς ἄλλης, μετὰ τὴν οὐσιώδη διαφορὰν,
 ὅτε τὰ ὀκτὼ λευκὰ πλήκτρα, διατηρούμενα κατὰ τὸ μέγεθος καὶ τὴν ἔκτασιν τὰ αὐτά,
 ἀποδίδουσι τὴν καθαρὰν διατονικὴν κλίμακα τῆς Ἑλληνικῆς μουσικῆς, ὅλων τῶν λε-
 πτομερειῶν ἀπαριθμῶμενον διὰ τῶν μικροτέρων εἰσοσι καὶ ἑννέα παύρων πλήκτρων.

Τοῦ *Παναρμονίου* κατασκευάσθησαν δύο τύποι, ἦτοι *Ὅργανε* καὶ *Ἀρμόνιον*
 μέγα καὶ μικρὸν. Τὸ *Ὅργανε* καὶ τὸ μέγα *Ἀρμόνιον* ἔχουσιν ἀνὰ τέσσαρας Διαπα-
 σῶν (ὀκτάβας) κατὰ τὴν ἑξῆς ἔκτασιν:

Τὸ δὲ μικρὸν Ἀρμόνιον δύο:

Τοῦ Ὅργανε αἱ διαστάσεις εἰς μέτρα εἶναι: ὕψος 3,40, πλάτος 1,80 καὶ βάθος
 2,35. Οἱ πολυπληθεῖς αὐτοὶ τοῦ ἀποδίδουσι διὰ ἐδικῶν κομβίων διάφορα ὄργανα.
 Ἄλλ' ἐπειδὴ ὡς ἐκ τῆς πληθῆος τῶν πλήκτρων τοῦ καθίσταται δυσχερὴς ἡ χρῆσις
 τῶν, ἐπενοήθη καὶ αὐτομάτω μηχανήμα *Ὅργανόλας* (εἰδοςδὴλ. πιανόλας ἰδιαίτερον)
 τὸ ὁποῖον παίζει οὐχὶ διὰ τῶν πλήκτρων, ἀλλ' ἀπ' εὐθείας διὰ τῶν αὐτῶν, οὕτως ὥ-
 στε νὰ δύναιται τις ἄμεσως νὰ λαμβάνῃ ἴδιαν αὐτοῦ διὰ τῶν ἐκτελούμενων αὐτο-
 τελῶν τεμαχίων.

Τὸ *Παναρμόνιον* κατασκευάσθη ἐν τῷ ἐν Oettingen τῆς Βαυαρίας πεφημισμένῳ
 ἔργασταίῳ Orgel καὶ Ἀρμονίῳ Steinmayer, διαπάνη τῆς κ. Σικελιανοῦ. Τὸ μηχανή-
 μα τῆς Ὅργανόλας, ὅπως καὶ αἱ ταινίαι, κατασκευάσθησαν ἐν Λειψίᾳ ὑπὸ τοῦ μο-
 ναχικοῦ αὐτοῦ οἴκου Grishaber. Διὰ τὴν κατασκευὴν ὅλων τούτων ἐχρησιάσθησαν τρία
 ὀλόκληρα ἔτη, κατὰ τὰ ὁποῖα ὁ κ. Ψάχος παρηκολούθει τὴν ἐργασίαν, ἐν Γερμανίᾳ
 διαμεινών.

Ἔνεκα λόγων ἀνεξαρτήτων τῆς θελήσεως τοῦ κ. Ψάχου τὸ Παναρμόνιον (ὄργανε)
 δὲν κατορθώθη νὰ ἔλθῃ εἰς Ἀθήνας, καίτοι ἔτοιμον καὶ συσκευασμένον πρὸς ἀπο-
 στολὴν. Τὰ δύο μόνον Ἀρμόνια ἦλθον ἐνταῦθα, ὅν τὸ μὲν μικρὸν εὐρίσκειται παρὰ
 τῷ κ. Ψάχῳ, τὸ δὲ μέγα μεταφέρθη ὑπὸ τῆς κ. Σικελιανοῦ εἰς Ἀμερικὴν, ὅπου καὶ
 εὐρίσκειται, ἀγνώστον ποῦ.

Ποῖαν σημασίαν διὰ τὴν ἐθνικὴν ἡμῶν μουσικὴν ἔχει τὸ τελείως πρωτότυπον
 τοῦτο Ὅργανον δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ τονίσωμεν. Καὶ διὰ τοῦτο εὐχρῆς ἔργον θὰ ἦτο
 τὸ Κράτος ἢ ἄλλος τις ὀργανισμὸς ἢ τῶν πλουσίων τις νὰ ἤρχετο ἐπίκουρος, οὕτως
 ὥστε, μεταφερόμενον τὸ μέγα Παναρμόνιον ἐκ Γερμανίας, νὰ ἐκκληρώσῃ τὸν προορι-
 σμὸν, δι' ὃν κατασκευάσθη καὶ ὁ ὁποῖος εἶναι ἡ διάσφαις τῆς φωνητικῆς παραδόσεως
 καὶ ἡ πιστὴ καὶ ἀκριβὴς ἀπόδοσις τῶν ἀμμήτων μελωδιῶν τῆς Βυζαντινῆς καὶ τῆς
 ἐν γένει ἑλληνικῆς μουσικῆς, μετὰ τὴν λαμπρότητα τοῦ διαστηματικοῦ αὐτῆς πλού-
 τῳ. Διότι εἶναι περιττὸν νὰ εἰπωμεν, ὅτι εἶναι ζήτημα φιλοτιμίας ἐθνικῆς μία τοι-
 αύτη πολῦτιμος καὶ ἐθνωφελὴς ἐργασία νὰ τύχῃ τῆς δεούσης προσοχῆς τῶν ἀρμόδιων
 πρὸς τὸ καλὸν τοῦ τόπου καὶ ἰδίως πρὸς ἀνύψωσιν τῆς ἐθνικῆς μας μουσικῆς.

ΤΕΡΠΑΝΔΡΟΣ

Η ΔΡΑΜΑΤΙΚΗ ΤΟΥ ΩΔΕΙΟΥ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

Η Δραματική Σχολή του Ύψείου Πειραιώς έπαιξε αυτόν τον καιρό τόν «Άγαπητικό τής Βοσκοπούλας» και βέβαια ή ταινία δέν θά τής χρωστάει εθνωμοσύνη. Γιατί μπροστά σά όλους τούς Πειραιώτες πού γέμισαν τό Δημοτικό θέατρο παίχθηκε τό έργο μ' Έναν τρόπο, πού ήτο θαυμαστός ώς πρός τήν αίσθησιν τής αγνότητος, πού έσοκρόπιζε εις τό άκρατήριον. Βεβαίως ό «Άγαπητικός» προσμένει νά παίχθῃ μέ άλλην τήν σκηνογραφικήν του πληρότητα πού τήν ζητεί. Άλλά από τήν άποψιν αυτήν ούτε ό θάσος τής κ. Κοτοπούλη δέν τόν έπαιξε καλύτερα. Ούτε τοῦτο είναι ό σκοπός μιας Σχολής, παρά νά μορφώσῃ τούς μαθητάς της και τό ποσόν τής μορφώσεως πού τούς δίδει: είναι ή μόνη αξία της.

Και από αυτήν τήν άποψιν πραγματικώς άξιζει ή Δραματική του Ύψείου Πειραιώς. Ό κ. Β. Ρώτας, πού είναι ό καθηγγητής της, άναμφισβήτητα είναι ό μοναδικός εις τό νά δίδῃ, εις τούς μαθητάς του χωρίς θεωρητικές έπιπαραδόσεις ώρισμένην και θετικήν βοήθεια. Όμολογῶ ότι τόσον άρτίαν άπαγγελίαν σίχου δέν μού τυχαίνει ν' άκούω συγχά εις τό θέατρόν μας και τό έπαγγελματικόν άκόμη. Ψρμος άπαγγελία, ολοκληρωμένη. Είναι σπουδαίον τοῦτο. Άλλά και ή διαρμήνευσις τών ρόλων έπ'ήρξε αξιόλογος. Η δεσποινίς Θ. Καλλιγά (Κροστάλλο) έπαιξε θαυμάσια και ήκούσθησαν θεαταί τοῦ Πειραιώς νά λέγουν ότι εις τάς περισσότεράς φορές ήσαν βέβαιοι ότι δέν παρακολούθουν μαθήτριαν άλλ' έπαγγελματίαν. Η δ. Θ. Καλλιγά έχει ώραιότατην φωνήν, εὐκίνησιαν, λιγυρότητα, χάριν και πολιτισμόν εις τήν εμφάνισίν της. Εις ρόλους περισσώτερον δραματικούς άσφαλώς θά έχη μερλουτέραν έπιτυχίαν. Τό ίδιο και ή δ. Κατοούλη (Γιάννενα) φαίνεται ότι είναι ταλάντο καρταριστικο άξιόλογο και άκόμη και ως εμφάνισις ήτο πάρα πολύ καλή.

Πολύ καλή και ή δίσ. Μάρ. Βάνδη πού άντικατέστησε τήν τελευταία στιγμὴ τήν δίδα Χανδρή (Μάρου) πού άρροφήτος.

Άνάλογη έπιτυχία είχαν και ή μαθήτρις τής δραματικής σχολής δίδει: Έλ. Κουτού, Τ. Καμπάνη, Σταυρινού, Μαλικοῦτη κ. λ. ώς και οι κ. κ. Καλλιζης, Κουντούρης, Καμνίνης, Κυρατσάκης, Δημητρόπουλος κ. λ.

Γενικώς ή σχολή πρέπει νά καυχάται διά τήν παράστασιον τοῦ «Άγαπητικοῦ» και διά τόν άκούραστον κ. Β. Ρώταν τόν μοναδικόν, ως τό έπαναλάβομαι, καθηγγητήν, ό όποιος μαζί μέ μίαν πλατυτέην μόρφωσιν και πείρην, κατέχει και τήν ειδικήν γνώσιν τής νεοελληνικής λογοτεχνίας μαζί μέ μίαν εθνεγικήν ψυχικότητα, πού είναι άπαραίτητος εις όποιον δίδάσκει.

Σ. ΛΥΚΟΥΡΗΣ

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ

Στάς 28 Γανουαρίου έδόθη στά «Ολύμπια» ή πρώτη συναυλία, μουσικής δωματίου τοῦ έλλην. Ύψείου, μέ έκτελεστάς τούς κ. κ. Α. Τουρνάσσον (πιάνο), Σούλτες (βιολί), Σ. Άδατάγγελο, (βιολί) Κ. Κούλαν (βιόλα), Γ. Άντωνίου (βιολοντσέλλο) τῆ συμπράξει τοῦ κ. Ν. Τσατοπούλου (φλάουτο). Κατά τήν συναυλίαν αυτήν εξετέλεσθησαν μέ άριστην έπιτυχίαν έργα Μπαχ, Χαίνδν και Μότσαρτ.

Αίαν προσεχώς θά έκτελεσθούν υπό τοῦ ως άνω κουαρτέττου τών έγγόρδων και νέα έργα τών Έλλήνων συνθετών κ. κ. Α. Κόντη, Α. Εδαγγελάτου και Μ. Βάρβογλη.

— Πληροφροσούμεθα ότι τό δραματικόν έργον τοῦ κ. Μ. Βάλσα: «Πρόγονοί μας» θά παίχθῃ κατ' αὐτάς μεταφρασμένον εις τό Λονδίνο από τόν θίασον τοῦ Gate theatre Studio.

— Μεγάλην έπιτυχίαν εσημείωσε ή πρώτη εμφάνισις τών μαθητῶν τής τάξεως ὀρχήστρας υπό τήν διεύθυνσιν τοῦ γνωστοῦ παιδαγωγού κ. Μπουσσίνοφ. Η δλη λαμπρά έκτέλεσις έκράτησε αδιάπτωτον τό ενδιαφέρον τοῦ πολυπληθοῦς άκρατηρίου. Σημειοῦμεν από τό πλοῦσιον και έκλεκτόν πρόγραμμα, τής «Έσρίδες» τοῦ Μέντelson, τό «Drei Balletstücke» τοῦ Ραμόν, τό Κονσέρτο διά 3 βιολιά τοῦ Βιδάλει και τήν «Συμφωνίαν τυμπάνων» τοῦ Χαίνδν.

— Ό βιολιστής κ. Δημ. Μαγειρόπουλος τῆ συνοδείῃ πιάνου τής Διδας Μαρ. Χωρατά εξετέλεσε στήν αίθουσα τοῦ Ύψείου Ἀθηνῶν ένα πλοῦσιον και ώραιον πρόγραμμα, εις τό όποιον διεκρίθη ό φιλόπνονος αυτός νέος καλλιτέχνης βιολιστής διά τήν αξιολογητάτην δεξιότησίαν του. Σημειοῦμεν ιδιαιτέρως τό «La fondaine d'Arethuse» τοῦ Σομανόφσκι και τό «Danse espagnole» τοῦ ντε Φάλα.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Τό παρόν τεύχος—τό πρώτον τεύχος τοῦ 4ου ἔτους—θά σταλῆ σ' ἐλάτῃ τοῦς παλαιούς μας συνδρομητάς καί ὅσοι τό κρατήσαν θά θεωρηθῶν ἐκ νέου συνδρομηταί.

Οἱ κ. κ. συνδρομηταί μας ἔμωσ πρέπει νά σημειώσωσιν καλά ὅτι ἡ συνδρομή τῶν «Μουσικῶν Χρονικῶν» γιά ἐλόκληρο τό χρόνο εἶναι προπληρωτέα δραχμάς ἑκατό, τῶν δέ «Θεατρικῶν Χρονικῶν» εἶναι δραχμάς πενήντα, εἰς τοῦς συνδρομητάς ἔμωσ τῶν «Μουσικῶν Χρονικῶν» προσφέρονται δωρεάν «Τά Θεατρικά Χρονικά» ἐπί πλέον δέ χαρίζομεν καί 50 δραχμῶν ἐπιβλία τῶν ἐκδόσεών μας. Μ' ἄλλους λόγους τά «Μουσικά Χρονικά» θά προσφέρονται ἐντελῶς δωρεάν.

—Προεκυρήχθη ὑπό τοῦ φιλολογικοῦ συλλόγου «Παρνασσός» δι' ἐφέτος ὁ Καλοκαιρινός διαγωνισμός διὰ δράματα καί κωμῳδίας μέ ἔπαθλον 5 χιλιάδας δραχμῶς. Ἡ προθεσμία τῆς υποβολῆς ἔργων λήγει τόν Ἀπρίλιον.

—Ὁ Κωρήμεος θεατρικός διαγωνισμός, ὁ διενεργούμενος ὑπό τῆς Ἑταιρείας τῶν Ἑλλήνων Θεατρικῶν Συγγραφέων μέ πλουσιώτατον γέρας, παρέτεινε τήν προθεσίαν υποβολῆς ἔργων μέχρι τέλους Φεβρουαρίου. Τόν αὐτόν καιρόν λήγει καί ἡ προθεσμία υποβολῆς μονοπρακτικῶν, ὁ προκηρυχθεὶς ὑπό τοῦ «Ἀταλτί» μέ βραβεῖον 3 χιλ. δρ.

ΔΙΟΡΘΩΣΙΣ.—Εἰς τό προηγούμενον τεύχος καί εἰς τό ἄρθρον τοῦ κ. **Ι. Γκερέκα** «Μία πολύτιμος συλλογὴ ἀρχαίων βυζαντινῶν χειρογράφων» μᾶς διέφυγεν ἓνα λάθος εἰς τόν πέμπτον στίχον καί τό «ἀπό τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος» νά διαβασθῆ «ἀπό τοῦ ἐνάτου μέχρι τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ :

(Ἀναγράφεται κάθε βιβλίον, περιοδικόν ἢ μουσική ἐκδοσις, ποῦ στέλλεται στή διεύθυνσιν τοῦ περιοδικοῦ «Μουσικά Χρονικά», Γραμματοθεσβίδα 230 Ἀθήνας).

ΜΟΥΣΙΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ :

A. Jolivet : Trois temps. (Invention—Air—Rondeau), γιά πιάνο.

Charles Dodane : Conte Chevaleresque du moyeu age. Σονάτα πιάνου.

Tibor Harsanyi : Concertstück, γιά πιάνο καί ὄρχηστρα.

Ἐκδόσεις τοῦ οἴκου Maurice Senart 20 rue du Dragon, Paris.

Joseph Jongen : 13 préludes γιά πιάνο.

Frans Schevenhals : Concertino γιά βιόλα καί πιάνο.

Aug. De Boeck : Feuillet d' album, γιά βιολοντσέλλο καί πιάνο.

P. J. M. Plum : Etude concertante pour le Pédalier.

Pierre Hans, (μηχανικός) : Notation musicale «Continue» Νέον σύστημα μουσικῆς γραφῆς διὰ τήν χρησιμοποίησιν ειδικῆς μουσικῆς γραφομηχανῆς.

Pierre Hans : Romance γιά πιάνο, γραμμένη μέ τό ὡς ἄνω ειδικόν μουσικόν σύστημα. Ἐκδόσεις τοῦ οἴκου Schott Frères, Bruxelles—Βέλγιον.

Ἐκδοτικός καί τυπογραφικός οἶκος «Τά Χρονικά» κυκλοφορεῖ σέ ξεχωριστά τεύχη τήν ἔμμετρη μετάφρασι τῆς Ὀδυσσείας ἀπό τόν γνωστό λογοτέχνη κ. Γερ. Σπαταλά.

Κάθε τεύχος θά ἔχη καί μιὰ ραψωδία καί θά πωλῆται δοχ.5.

Ἡ μετάφρασις, ἀνωτέρα κάθε προηγουμένης, θά ἀποτελέσῃ φιλολογικόν γεγονός.

ΜΙΧ. Λ. ΡΟΔΑ

**ΘΕΑΤΡΙΚΑ
ΧΡΟΝΙΚΑ
— 1981 —**

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ
“ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΧΡΟΝΙΚΩΝ,”
1932

ΑΝΤΙ ΠΡΟΛΟΓΟΥ

Με τὴν ἔκδοσιν τῶν «Θεατρικῶν Χρονικῶν» ὁ κ. Μιχ. Ροδάς μᾶς προσέφερε ἀξιόλογον ὑπηρεσίαν...

Ὁ κ. Ροδάς διεφύλαξε ἀπὸ τὴν λήθην τὰ καλλίτερα ἄρθρα καὶ τὰς συνεντεύξεις σχετικῶς μὲ τὴν ἵδρυσιν τοῦ Ἑθνικοῦ Θεάτρου ἀναδημοσιεύσας αὐτὰ εἰς τὰ «Θεατρικὰ Χρονικά».

Ὁ ἱστορικὸς τοῦ μέλλοντος θ' ἀναφέρει πολλάκις τὰ «Θεατρικὰ Χρονικά» διότι ἐκεῖ θὰ εὔρη πολύτιμους πληροφορίας περὶ τῆς νεοελληνικῆς σκηνῆς.

Α. ΑΝΔΡΕΑΔΗΣ
Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου
καὶ Ἑκδοτικὸς

** Αποσπάσματα ἀπὸ δίστηλον ἄρθρον τοῦ καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου καὶ ἀκαδημαϊκοῦ κ. Ἀνδρεάδη δημοσιευθὲν εἰς τὴν Παρισίαν «Κομῆντα» τὴν 25 Αὐγούστου 1931 ἐπ' ἐνκαιρίᾳ τῆς ἐκδόσεως τῶν «Θεατρικῶν Χρονικῶν».*

ΑΝΑΣΤΟΛΗ ΤΗΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΤΟΥ «ΕΘΝΙΚΟΥ ΘΕΑΤΡΟΥ»

ατὰ τὸ 1931 ἡ κατάστασις καὶ ἡ θέσις τοῦ νεοελληνικοῦ θεάτρου δὲν ὑπῆρξε εὐτυχεστέρα τοῦ 1930. Ἡ ἐλπίδα τῶν περισσοτέρων ἠθοποιῶν τοῦ δραματικοῦ θεάτρου ἐστηρίζετο εἰς τὴν λειτουργίαν τοῦ Ἐθνικοῦ καὶ ὅπως εἶχε ἀποφασισθῆ εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ Φεβρουαρίου (1931) ἐπρόκειτο νὰ προσκληθῶν νὰ ὑπογράψουν τὰ συμβόλαια των, ν' ἀρχίσουν καὶ κατὰ τὸν Μάιο παραστάσεις στὸ καλοκαιρινὸ θέατρο «Διονύσια—Κυβέλης» ἐπὶ τῆς πλατείας συντάγματος.

Εἰς τὸ «Ἐλεύθερον Βῆμα» τῆς 21^{ης} Ἰανουαρίου 1931, λίγες ἡμέρες πρὸ τῆς ὑπογραφῆς τῶν συμβολαίων τῶν ἠθοποιῶν, ἐδημοσιεύθησαν μερικὲς παρατηρήσεις ποῦ ἔδωσαν ἀφορμὴ ὥστε νὰ γενικευθῆ διὰ τοῦ τύπου ἡ συζήτησις. Γιὰ τὰ ἱστορικὰ τοῦ Ἐθνικοῦ θεάτρου τὰ «Θεατρικὰ Χρονικὰ» κρίνουν σκόπιμο νὰ περιλάβουν στίς σελίδες των τὰ κυριώτερα σχετικὰ δημοσιεύματα :

«Ἡ ἔφημερίς αὕτη ἀσφαλῶς δὲν δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς προκατειλημμένη κατὰ τῆς ἰδέας περὶ δημιουργίας «Ἐθνικοῦ Θεάτρου». Ἡ ἰδέα ὅμως αὕτη, καθὼς τὴν βλέπομεν σήμερον πραγματοποιουμένην, μᾶς εἰσάγει ὄχι πλὴν διαφωνοῦντας, ἀλλὰ καὶ ἐξεγειρομένους καὶ ἀγανακτοῦντας καὶ διαμαρτυρουμένους καὶ καλοῦντας τὸ κράτος εἰς τὴν συναίσθησιν τοῦ καθήκοντος τὸν ἀπέναντι τῶν ἑλκῶν καὶ ἠθικῶν συμφερόντων τῆς δολότητος. Ἰδοὺ πράγματι οἱ καταπληκτικοί, ἀλλ' ἀκριβεῖς ἀριθμοί, οἱ ὁποῖοι φθάνουν μέχρις ἡμῶν συνοδεύοντες τὴν εἰδησιογραφίαν περὶ ὀργανώσεως τοῦ «Ἐθνικοῦ Θεάτρου»: Τὰ ἔξοδα διὰ μόνην τὴν διεύθυνσιν τοῦ θεάτρου ὑπερέβησαν ἤδη τὸ ἑκατομμύριον καὶ προσεγγίζουν ἤδη τὸ ἑν καὶ ἑν τέταρτον ἑκατομμυρίου. Διὰ τὴν ὀργάνωσιν, ἐξ ἄλλου, τοῦ θεάτρου διεμοιράσθη ἤδη ὑπὲρ τὸ ἥμισυ ἑκατομμύριον δραχμῶν. Ὁ προῦπολογισμός, τέλος, τοῦ θεάτρου διὰ τὸ ἔτος 1931 κλείνει μὲ ἔλλειμμα ὑπερβαίνον τὰ πέντε ἑκατομμύρια δραχμῶν. Ἐλλείμμα, φυσικά, τὸ ὅποιον θὰ καλύψῃ ὁ δημόσιος θησαυρός, ἥτοι ἐπὶ τὸ ἀπλοελληνικώτερον ἡ δολότης. Ποῖον δὲ εἶναι τὸ συμπέρασμα τοῦ ὄγ-

κού αυτού τῶν δαπανῶν; Κατὰ τὸ προσεχὲς θέρος ἀπλοῦστατα εἰς ἓνα ἀπὸ τὰ παρακοιδιῆ θέατρα τῆς πρωτευούσης — ἀκριβῶς δὲ τὰ «Διονύσια» τῆς πλατείας τοῦ Συντάγματος—ἕνας θίασος ὑπὸ τὸ ὄνομα «Ἐθνικὸν Θέατρον» θὰ παίξῃ μερικὰ σοβαρὰ ἔργα. Καὶ ἐν τῷ μεταξὺ γένηται σκέρις ὅπως μὲ τὴν αὐτὴν διαδικασίαν, τὰς αὐτὰς ἦ καὶ μεγαλυτέρας δαπάνας καὶ ἐπιβαρύνσεις, ἀσφαιδῶς δὲ καὶ ἀνάλογα ἀποτελέσματα ἰδρῶθῃ καὶ τὸ ἔθνικόν... μελόδραμα. Ἀρχίζομεν, λοιπόν, καὶ διερωτώμεθα: Δὲν εἶναι καιρὸς νὰ σταματήσωμεν εἰς τὸν κατήφορον τῆς τόσο πολυεξόδου καὶ κομικοτραγικῆς μεγαλομανίας! Γνωρίζομεν ὅτι, ὅπως καὶ ἄλλοτε, θὰ μᾶς ἀντιταχθῇ ὅτι τὰ διατιθέμενα διὰ τὸ «Ἐθνικὸν Θέατρον» καὶ τὸ μελόδραμα δὲν πρόκειται νὰ προέλθουν ἀπὸ θετικὴν ἐπιβάρυνσιν τοῦ προϋπολογισμοῦ. Χωρὶς νὰ εἴμεθα ἐντριβεῖς εἰς τὰ δημοσιονομικὰ σοφίσματα, θεωροῦμεν τὴν ἀποφιν αὐτὴν ὡς καθαρῶς σοφιστικὴν καὶ φρονοῦμεν ὅτι δὲν ὑπάρχει δημοσία δαπάνη, ἢ ὅποια νὰ μὴ ἀποτελῇ ἐπιβάρυνσιν διὰ τὸν λαόν. Καὶ ἐν τῷ αὐτῇ περιπτώσει τὸ προῖόν αὐτῆς εἴτε πρέπει νὰ διατιθῆται πρὸς οὐσιώδη ἐξυπηρέτησιν τῶν λαϊκῶν ἀναγκῶν, εἴτε πρέπει νὰ χαρίζεται εἰς τὸν λαόν. Ἐνῷ ἀντιθέτως τί βλέπομεν σήμερον μὲ τὴν περίπτωσιν τοῦ «Ἐθνικοῦ Θεάτρου»; Ἐνῷ εἶναι ἀναμφισβήτητον ὅτι διερχόμεθα περιόδον οἰκονομικῆς δυσπραγίας καὶ στενοχωρίας, καὶ τὸ κράτος μὴ καὶ ἀνεπαρκῶς βοηθεῖ τὸ «Πατριωτικὸν Ἰδρυμα» διὰ τὴν συντήρησιν τῶν παιδικῶν ἐσχῶν ἀπὸ τὰς ὁποίας θὰ προκινήσῃ μία ὑγιειντέρα καὶ ὀρωμαλεωτέρα Ἑλλάς, καὶ ἡ κυβερνήσις δὲν διατάζει ἢ ἀντιμετωπίσῃ καὶ ἐνδεχομένην ἀκόμη διδασκαλικὴν ἀπεργίαν καὶ συνεπῶς παρόλκιν τῆς παιδείας διὰ νὰ μὴ προσθήσῃ νέας ἐπιβαρύνσεις εἰς τὸν προϋπολογισμὸν καὶ ὅλα τὰ ἐπιπορευτὰ πιέζονται νὰ προβοῦν εἰς κάθε δυνατὴν οἰκονομίαν—τὸ ἴδιον αὐτὸ κράτος ἔρχεται νὰ ἐξαεμίσῃ ἡμίσειαν τὸ ὀλιγώτερον δεκάδα ἑκατομμυρίων ἐτησίως διὰ νὰ ἐπιτρέψῃ εἰς ἑαυτὸ τὴν μεγαλομαντὴ κανησιολογίαν ὅτι ἔχει ὀπωδῆποτε «Ἐθνικὸν Θέατρον» καὶ μελόδραμα. Ὅσον καὶ ἂν θεωρηθῶμεν ἀφέλεις ἢ ἀναίσθητοι ἀπέναντι τοῦ ἀνωτέρου ἀγαθοῦ τῆς τέχνης, ἐπιμένομεν ἀπολύτως εἰς τὴν ἀντίληψιν ὅτι ἡ σπάταλος διάθεσις, τὴν ὁποίαν διακρίνομεν εἰς τὴν ὅλην πρωτοβουλίαν περὶ «Ἐθνικοῦ Θεάτρου», ἀποτελεῖ ἰδιαίτατα ὑπὸ τὰς σημερινὰς τοπικὰς καὶ παγκοσμίους συνθήκας οἰκονομικὸν καὶ ἠθικὸν ἀτόπημα πρόπου μεγέθους. Ἀλλὰ ἤθελε τὸ κράτος νὰ ἐνισχύσῃ τὴν παροχὴν καλλιτέρων καὶ ὑγιεινοτέρων θεαμάτων εἰς τὸν ἑλληνικὸν λαόν; Καὶ ἤθελεν ἐπίσης νὰ τονώσῃ τὴν ἀνύπαρκτον περίπου ἐγχωρίαν θεατρικὴν παραγωγὴν καὶ κληρονομίαν; Δὲν εἶχε παρὰ νὰ ἐπιχορηγήσῃ μὲ τὸ τέταρτον μὴ τῆς σημερινῆς δαπάνης δύο ἢ καὶ τρεῖς ἀπὸ τοὺς πρωτεύοντας θιάσους, θέτον εἰς αὐτοὺς τοὺς ἐνδεικνυμένους ὄρους καὶ ὑποχρεώσεις. Καὶ τὸ ἐπόλοιπον; Εἴτε νὰ τὸ ἀφήσῃ νὰ σπασορραβῆθῃ διὰ τὴν μελλοντικὴν δημοσιονομικὴν πραγματικὴν «Ἐθνικοῦ Θεάτρου», εἴτε — ὅπερ καὶ προτιμότερον—νὰ τὸ διαθέσῃ ἐπὶ ἄλλων ἀμειωτέρων καὶ κραυγαζοσῶν λαϊκῶν ἀναγκῶν. Ὑπερ πάσαν ἄλλην περίστασιν τὸ κράτος σήμερον ἐν τῇ ἐμπνεύσει καὶ τῇ ἐπιδιώξει τῶν πρωτοβουλιῶν του δὲν ἔπρεπε καὶ δὲν πρέπει νὰ λησμονήσῃ τὸ *primatum vivente* . . .

ΑΠΑΝΤΗΣΙΣ ΥΠΟΥΡΓΟΥ ΚΑΙ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

Ὁ ὑπουργὸς τῆς παιδείας κ. Γ. Παπανδρέου εἰς ἀπάντησιν τῶν ἀνωτέρω παρατηρήσεων τοῦ «Ἐλευθέρου Βήματος» ἀνεκοίνωσεν τὰ ἑξῆς :

«Περὶ μὲν τῆς ἀξίας τοῦ θεομοῦ τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου, καθὼς καὶ τῆς διοικήσεως αὐτοῦ, ἕκαστος δικαιοῦται νὰ ἔχῃ τὴν γνώμην του. Ἐπειδὴ ὁμως εἰς τὴν ἐπίκρισιν ἀναφέρονται καὶ ἀριθμοὶ διὰ τῶν ὁποίων ἐπιδιώκεται νὰ συνασθῆ ὅτι γίνεται σπατάλη, οἱ δὲ ἀναφερόμενοι ἀριθμοὶ δὲν εἶνε ἀκριβεῖς, θεωρῶ ἐπιβεβλημένην τὴν ἐπανόρθωσιν πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς ἀληθείας.

Ἀνεγρόσθη διὰ τὰ ἔξοδα διὰ μόνην τὴν διεύθυνσιν τοῦ θεάτρου ἐπερέβησεν ἤδη τὸ 1.000.000 καὶ προσεγγίζον τὸ ἐν τέταρτον τοῦ ἑξακομμυρίου. Τὸ ἀκριβὲς εἶνε διὰ ἀνέροχται εἰς 648.000.

Ἀνεγρόσθη διὰ ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ θεάτρου διὰ τὸ ἔτος 1930—1931 κλείει μὲ ἔλλειμα ἐπερβαίνον τὰ 5.000.000 δρχ. Τὸ ἀκριβὲς εἶνε διὰ κλείει μὲ περίσσευμα 100.000 δρ.

Καὶ διὰ νὰ συνοψίσωμεν: Τὸ Κράτος ἐπιχορηγεῖ τὸ Ἐθν. Θεάτρον μὲ τὴν φορολογίαν 3ο)ο ἐπὶ τῶν στοιχημάτων τοῦ Ἱπποδρόμου.

Τὸ ποσὸν τοῦτο ἀνέροχεται ἐτησίως εἰς 3.000.000. Ἐκ τούτων 600.000 περίπου διατίθενται διὰ τὴν λειτουργίαν τῆς Δραματικῆς Σχολῆς ὑπολείπεται συνεπὶς ποσὸν 2.500.000 περίπου κατ' ἔτος, τὸ ὅποιον ἀποτελεῖ τὴν πραγματικὴν ἐπιχορίαν τοῦ Κράτους πρὸς τὸ Ἐθν. Θεάτρον καὶ ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἡ διοίκησις τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου εἶνε ἐποχρωσμένη νὰ ρυθμίσῃ τὰς δαπάνας του. Δὲν γνωρίζομεν κανὲν Ἐθνικὸν Θεάτρον τοῦ κόσμου τὸ ὁποῖον νὰ ἐπιχορηγῆται ὀλιγώτερον.

Οἱ πόροι τοῦ 2ο)ο ἐπὶ τῶν δημοσίων θεαμάτων προορίζονται ἀποκλειστικῶς ὡς τοκοχρεωλύσιον διὰ τὴν σὺνασιν δανείου πρὸς ἐπισκενὴν τοῦ χειμερινοῦ καὶ τὴν ἀνέροχσιν τοῦ θερονοῦ Ἐθν. Θεάτρου. Τέλος, καθόσον ἀφορᾷ τὴν ἄμεσον ἐναρξιν τῆς λειτουργίας του ἀπὸ τοῦ προσεχοῦς θέρονος, ἡ ὁποία ἐπίσης ἐπιχορίεται, ἡ διοίκησις τοῦ Ἐθν. Θεάτρου εὐρέθῃ ἐνόπιον τοῦ διλήμματος ἢ νὰ ἀναμείνῃ τὴν ἐπισκενὴν καὶ τὴν ἀνέροχσιν τῶν ἰδίων κυρίων, ὁποῖε ἢ ἐναρξίς θὰ ἀνεβάλλετο περίπου ἐπὶ διετίαν, ἢ νὰ ἐπιταχίῃ τὴν ἐναρξιν, διὰ προσωρινῆς ἐνοικιάσεως ἐνὸς ἐκ τῶν παροχόντων θεατρῶν. Κατόπιν μακροῦς συντήσεως, ἢ παμνηγρία σχεδὸν τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου ἐπιοτίμησε τὸ δεύτερον. Καὶ ἐπὶ τῆς ἀποφάσεως ταύτης βεβαίως ἕκαστος δικαιοῦται νὰ ἔχῃ τὴν γνώμην του».

«Πρωτ.» 22 Ἰανουαρίου 1931.

**

Συγχρόνως ἡ ἐκτελεστικὴ ἐπιτροπὴ τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου ἀνεκοίνωσε :

«Εἰς τὴν προσπάθειαν ὅπως παρασταθῆ ἡ διοίκησις τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου ὡς σπάταλος καὶ ὁ θεομὸς ὡς περιττός, ἡ ἐκτελεστικὴ Ἐπιτροπὴ τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου εἶναι ἐποχρωσμένη νὰ δηλώσῃ τὰ ἑξῆς :

1) Οί ἀριθμοὶ τοῦς ὁποίους ἔδωκεν εἰς τὰς ἀνακοινώσεις του πρὸς τὸν Τύπον ὁ κ. ὑπουργὸς τῆς Παιδείας εἶναι ἀπολύτως ἀκριβεῖς, καθ' ὅσον ἐλήφθησαν ἐκ τοῦ ἐπισήμου προϋπολογισμοῦ τοῦ ἐγκριθέντος ὑπὸ τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου καὶ ἐραρμοζομένον ἦδη.

2) Ὅλος ἀνακριβὸς παραστάθη, ὅτι τὸ ἔλλειμμα θὰ κωμῶνται μετὰ τὸ 4—5 εκατομμυρίων. Οἱ ὑποστηρίζοντες τοῦτο θέλουν φαίνεται νὰ ἀγροῦν ὅτι ἐπεδιώχθη ἰσοσκελισμὸς τοῦ προϋπολογισμοῦ χωρὶς νὰ ὑπολογισθοῦν αἱ εἰσπράξεις ὑπεροδοῦντα παραστάσεων, αἵτινες θὰ δοθοῦν ἀπὸ 15ης Ὀκτωβρίου μέχρι 31 Δεκεμβρίου, εἴτε ἐν Ἀθήναις, εἴτε εἰς τοὺς ἄλλους τὰς ἐπαρχίας ἢ τὰς παροικίας τοῦ ἐξωτερικοῦ. Ἐπίσης εἰς τοὺς θέλοντας νὰ παραστήσουν, ὅτι τὸ ἔλλειμμα θὰ εἶναι μόνιμον, ὑπερθνμίζομεν, ὅτι κατὰ τὸ 1931 τὸ Ἔθνικὸν Θεάτρον θὰ λειτουργήσῃ ἀπὸ 15 Μαΐου, ἤτοι 5 περίπου μῆνας ὀλιγοτέρον παρ' ὅτι θὰ λειτουργήσῃ κατὰ τὰ ἐπόμενα ἔτη.

Ἐκτὸς ὅμως αὐτῶν, τὰ ὁποῖα κάθε καλὸς συζητητὴς δὲν δύναται νὰ ἀρνηθῇ, ἡ ἐκτελεστικὴ ἐπιτροπὴ τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρον δηλώνει, ὅτι θὰ κινήθῃ ἐντὸς τῶν οἰκονομικῶν ὁρίων τὰ ὁποῖα ἐπιτρέπει ἡ ἐπικουρία τοῦ Κράτους, παρ' ὅλον τὸ περιορισμένον αὐτῆς καὶ θὰ φρονίσῃ ὅπως ἐπιτευχθῇ ὁ ἕψηλός προορισμὸς τοῦ θεάτρον. Ἔστω καὶ ἐντὸς τῶν περιορισμένων τούτων οἰκονομικῶν ὁρίων.

Ἡ ἐκτελεστικὴ ἐπιτροπὴ, πιστεύουσα εἰς τὴν σκοπιμότητα καὶ χρησιμότητα τοῦ θεσμοῦ, ἔχει ἀπόλυτον συνείδησιν τῶν ἠθικῶν ἐθνικῶν, τὰς ὁποίας ἀνέλαβε καὶ ἀπέναντι τοῦ Κοινοῦ καὶ ἀπέναντι τοῦ Κράτους, τὸ ὅποιον τῆς ἐνεπιστεῦθη τὴν διοίκησιν τοῦ ἰδρύματος καὶ εἶναι βεβαία, ὅτι θὰ ἀνταποκριθῇ εἰς τὰς προσδοκίας καὶ τοῦ Κοινοῦ καὶ τοῦ Κράτους καὶ διὰ τῆς συνθέσεως τοῦ θιάσου καὶ διὰ τῆς ἐκλογῆς τῶν ἔργων καὶ διὰ τῆς ἐμφανίσεως τῶν. Ὅσον ἀφορᾷ τὸ ζήτημα τῆς ταχύτερας ἐνάρξεως τῶν παραστάσεων, καὶ τῆς μὴ ἀναβολῆς αὐτῶν μέχρι τῆς ἀποπερατώσεως τῶν ἐπισκευῶν τοῦ χειμερινοῦ θεάτρον καὶ τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ θερινοῦ, ἡ ἐπιτροπὴ ἀπεφάσισε τὴν ἀμεινον ἔναρξιν κατὰ τὸν προσεχῆ Μάιον, πρῶτον διότι ἐπὶ ἐν καὶ πλέον ἔτος αἱ Ἀθῆναι εἶναι ἄνευ Δραματικοῦ Θιάσου καὶ ἡ ἔναρξις καλῶς ὀργανωμένων παραστάσεων καὶ ἡ διδασκαλία ἔργων καλῶν ἀποτελεῖ πλέον καλλιτεχνικὴν ἀνάγκην καὶ δεύτερον ἡ ἐπὶ διετίαν ἀναβολὴ τῆς συγκροτήσεως τοῦ θιάσου, θὰ ἐπληρτε τὰ ἐκλεκτότερα στοιχεῖα τοῦ δραματικοῦ μας θεάτρον, τὰ ὁποῖα ἡ ἐπὶ πολλὸν χρόνον θὰ ἔμεναν ἄνευ ἐργασίας, ἡ θὰ ἐταλαιπωροῦντο εἰς ἀνοργανώτους ἐπιχειρήσεις. Συνεπῶς ἡ συγκροτήσις τοῦ θιάσου ἦτο δ' ἐκεῖνα ἐκ τῶν ἐκλεκτῶν στελεχῶν τοῦ Δραματικοῦ Θεάτρον, τὰ ὁποῖα ὁ ἀριθμὸς τοῦ θιάσου ἐπέτρεψε νὰ περιληφθοῦν εἰς τὸ προσωπικὸν τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρον, ἔργον κοινωτικῆς προνοίας.

Ἡ ἐκτελεστικὴ ἐπιτροπὴ πιστεύουσα εἰς τὸν θεσμὸν καὶ ἔχουσα ἀκριβῆ συνείδησιν τῶν πράξεόν της εἶναι πεπεισμένη ὅτι τὸ κοινὸν θὰ ἐκτιμῆσῃ ἐν καιρῷ τὴν προσπάθειάν της.

Ι. ΓΡΥΠΑΡΗΣ, Π. ΝΙΡΒΑΝΑΣ, Θ. ΣΥΝΑΔΙΝΟΣ, Φ. ΠΟΛΙΤΗΣ, Γ. ΠΕΣΜΑΤΖΟΓΛΟΥ

«Ἔστια» 22 Ἰανουαρίου 1931.

Η ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ

Δύο πρωϊνάι έφημερίδες (*) ανέλαβον έντονον εκστραστείαν εναντίον του όργανισμού του Έθνικου Θεάτρου και του ιδρύσαντος αυτό ύπουργού της Παιδείας κ. Παπανδρέου. Η πρώτη εκ των έφημερίδων αυτών εμφανιζομένη ως κυβερνητική, χαρακτηρίζει ως «ευάερον και πομπώδη μεγαλομανίαν» τó γεγονός, ότι ό κ. Παπανδρέου συνησθιάνθη πόσην πραγματικών και απόλυτων ανάγκην ενός καθαρού και τιμίου θεάτρου έχει ό τόπος αυτός, ό παραδιδόμενος σήμερα εις τās άκαθαρσίας, τās ούσιαστικάς και τās ήθικάς τόν λεγομένον ελαφρών θεάτρων. Σημειωτέον ότι πρόκειται περί έφημερίδος, ή όποία πέρουν εκοπτε τά ήμάτιά της, ύπερ της ιδρύσεως ενός Έθνικου Μελοδράματος, τó όποιον ήμεις εκρίνομεν ως πράγματι περιτιτήν διαπάνη, έφ' όσον δέν υπάρχει πραγματική μουσική παραγωγή εις τόν τόπον μας.

Η δευτέρα έφημερίς, εκ συστήματος αντιβενιζελική, αυτή συμφωνεί μέ την ανάγκην της ιδρύσεως του Έθνικου Θεάτρου, άλλ' ευρίσκει συμφώνως μέ την αμετάβλητον πάντοτε εις όλα τά ζητήματα πολιτικήν αντίληψίν της, ότι όπως έγινε τó Έθνικόν Θεάτρον, δέν αποβλέπει, παρά μόνον εις έξυτηρέτησιν κομματικών φίλων, μισθοδοτούμένων ως διευθυντών και ήθοποιών του θεάτρου.

Δέν δυνάμεθα βεβαίως νά άπαντήσωμεν εις όλας τās λεπτομερείας της επίθεσεως. Έκείνο τó όποιον όμως δικαιούμεθα νά τονίσωμεν, είναι πρώτον: ότι έπ' ούδενι λόγω δύναται νά χαρακτηρισθῆ ως πομπώδης μεγαλομανία ή ίδρυσις ενός Έθνικου Θεάτρου, έξυτηρητούντος πραγματικήν και βαθεϊαν ανάγκην του τόπου — ανάγκην ψυχικήν και πνευματικήν — τόπου, ό όποιος δέν πρέπει νά πνιγῆ από τόν ξηρόν ύλισμόν. Δεύτερον δέ, ότι ό ύπουργός της Παιδείας και ή Κυβέρνησις Βενιζέλου, ιδρύσαντες τó Θεάτρον έφρόντισαν, ώστε οι άπαραίτητοι διά την λειτουργίαν του πόροι νά μη βαρύνουν τόν λαόν, άλλα τούς παιζοντας εις τās ήποδρομίας, ενῶ άφ' έτέρου κατέβαλον κάθε προσπάθειαν, όπως ή δργάνωσις του άποβῆ όσον τó δυνατόν καλλίτερα και πληρεστερα.

Είνε δέ αληθώς αποκαρδιωτικόν τó θέαμα έφημερίδων, αι όποιαι μαζί μέ όλους τούς Έλληνας είχαν ποθήσει τó Έθνικόν Θεάτρον, νά θέλουν νά τó πνίξουν σήμεραν εις την γένεσίν του, αντί νά προσπαθήσουν νά ύποδείξουν τά τρωτά, τά όποια πράγματι ήμπορεί νά έχη και νά ύποδείξουν τās οικονομίας, αι όποιαι αληθώς ήμπορούν νά έπιτευχθούν.

«Εστία» 22 Ιανουαρίου 1931

(*) Πρόκειται περί των έφημερίδων «Ελευθέρου Βήματος» και «Καθημερινή». Του «Ελευθέρου Βήματος» άναδημοσιεύονται αι παρατηρήσεις και ύποδείξεις. Της «Καθημερινής» (22-23 Ιανουαρίου 1931) παρελήφθησαν διότι γενικώς έχαρακτηρίσθησαν ως λίβελλοι.

ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΩΝ

Τὸ «Ελεύθερον Βῆμα» εἰς τὸ φύλλον τῆς 22^{ας} Ἰανουαρίου ἐξηκολούθησε τὰς παρατηρήσεις του μετὰ τὰ κατωτέρω δημοσιεύματα :

«Ὁ κ. ἐπουργὸς τῆς Παιδείας ἀπαντῶν εἰς ὅσα ἐγράψαμεν χθὲς διὰ τὰς σπατάλας τῆς πραγματοποιήσεως (!) τῆς μεγαλομανοῦς ιδέας περὶ «Ἐθνικοῦ Θεάτρου», ἔσχε τὴν ἴλιαν τολμηράν, ἀλλὰ καὶ ἐξαιρετικῶς κακὴν ἔμπνευσιν γ' ἀμυριαβήτησιν τὴν ἀκριβείαν τῶν ἀριθμῶν, τοὺς ὁποίους παρετάξαμεν. Καὶ ἐνῶ μᾶς ἀνεγνώρισεν τὸ δικαίωμα γνώμης καὶ κρίσεως ἐπὶ τῶν πρωτοβουλιῶν του ἐκακομεταχειρίσθη ἐκ παραλλήλου τοὺς ἀριθμοὺς καὶ μέχρι τοῦ σημείου γ' ἀποδείξῃ δῆθεν, ὅτι τὸ θέατρον θὰ ἔχει καὶ περισσένυμα. Λυπούμεθα ἰδιαζόντως ὅτι εἰς τὸ ὅλον ἀτόπημα τοῦ «Ἐθνικοῦ Θεάτρου» προστίθεται τὴν αὐτὴν κακομεταχειρήσεως τῶν ἀριθμῶν. Ἡ ἔφημερίς αὐτῆ ἀνεξαρτήτως τῶν οἰωνδήσοτε γνώμῶν τῆς ἔχει τὴν παράδοσιν τῆς θρησκευτικῆς ἀυτόχρημα εὐλαβείας πρὸς τοὺς ἀριθμοὺς. Λεδομένου δὲ ὅτι ἡ ἀριθμητικὴ δὲν εἶναι ζήτημα γνώμης, παραθέτομεν εἰς ἄλλην σελίδα λεπτομερικῶν πίνακα τῶν δαπανῶν τῆς διαχειρίσεως τῆς ιδέας τοῦ «Ἐθνικοῦ Θεάτρου» καὶ ἀρίνομεν εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ κ. ἐπουργοῦ—παραλλήλως δὲ καὶ τῆς δημοσίας γνώμης—τὰ προβῆ εἰς τὰς στοιχεῖώδεις πράξεις τῆς προπαιδείας, ἀπὸ τὰς ὁποίας μοιραίως θ' ἀντιληφθῆ ὅτι, ὅστις ἰσχυρίσθη ὅτι τὰ γραφόμενα μας περὶ σπατάλης ἐστηρίζησαν εἰς ἀριθμοὺς μὴ ἀκριβεῖς ἢ ἀπατάται ἢ ἀπατᾷ. Μεθ' ὃ καὶ ἐμμένομεν σταθερῶς εἰς τὴν γνώμην ὅτι ἐνῶ ὅσον τὸ κράτος ἐπεβάρυνε τὴν ὀλίγητα μὲ τὸ δγκώδε, βάρος, τὸ ὅποιον ἀνέφεραν οἱ χθεσινοὶ καὶ σημερινοὶ ἀριθμοὶ μας, τὸ προῖόν αὐτοῦ δὲν ἔπρεπε νὰ ἐξανεμισθῆ διὰ νὰ ἐξυπηρετηθοῦν πομπώδεις καὶ εὐάεροι μεγαλομανία.»

Ἴδου τώρα πῶς ἔχει ἀκριβῶς ὁ καταρτισθεὶς προϋπολογισμὸς τοῦ «Ἐθνικοῦ Θεάτρου» διὰ τὸ ἀρξάμενον ἔτος 1931 κατὰ πιστὸν ἀντίγραφον, τὸ ὅποιον κρατοῦμεν εἰς τὴν διάθεσιν παντὸς ἀμφιβάλλοντος :

ΕΣΟΔΑ	Δραχμαὶ
Διοικήσεις	837.000
Σκηπὴ	1.171.400
Θέατρον	236.000
Ἐκτυπώσεις εἰσιτηρίων	12.000
Ἐργαστήρια σκηνογραφικὰ	255.000
Θίασος	2.595.000
Δραματικὴ σχολὴ	572.000
Ἐξοδα ἐφ' ἅπαξ	385.000
Ἐκτακτὰ ἔξοδα (χρήσεως 12 Ἰουνίου—31 Δεκεμβρίου 1930)	509.765
Λειτουργία δραματικῆς σχολῆς (1 Σεπτεμβρίου—31 Δεκεμβρίου 1931)	143.041
Σύνολον	6.716.206
ΕΣΟΔΑ	Δραχμαὶ
Τακτικά	4.682.000
Ἐκτακτὰ (περίσσευμα χρήσεως 12 Ἰουνίου—31 Δεκεμβρίου 1930)	2.141.967
Σύνολον	6.823.967

Ἐάν ἀναλύσωμεν ἤδη πρῶτον τὰ ἔξοδα:

Ἐγγράφωμεν γθὲς ὅτι ἡ διοίκησις τοῦ θεάτρου στοιχίζει ὑπὲρ τὸ ἑκατομύριον δραγμῶν καὶ εἶχομεν ἀπολύτως δίκαιον. Ἐάν δὲ εἰς τὸν προϋπολογισμόν φαίνεται ὅτι ἡ διοίκησις στοιχίζει μόνον δραγμᾶς 837.600, τοῦτο συμβαίνει διότι μέρος τῶν δαπανῶν, αἵτινες μέχρι σήμερον ἐβάρυναν αὐτὴν μετεφρέθησαν εἰς τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «Σκηνὴ» κονδύλιον.

Διὸτι ἐνῶ τὸ θέατρον πρόκειται νὰ λειτουργήσῃ ἀπὸ τοῦ προσεχοῦς Μαΐου, ἀπὸ τοῦ μηνὸς Νοεμβρίου διωρίσθησαν ὁ σκηνοθέτης πρὸς δραγμᾶς 12.000 μηνιαίως — ἤδη διωρίσθη καὶ βοηθὸς του πρὸς δραγμᾶς 6.000 μηνιαίως — ὁ σκηνογράφος πρὸς δραγμᾶς 6.000 μηνιαίως καὶ ὁ ἀποθηκάριος πρὸς δραγμᾶς 5.000 μηνιαίως.

Ἐάν ἴδωμεν τῶρα πόσον κατὰ τὸν προϋπολογισμόν τοῦ «Ἐθνικοῦ Θεάτρου» θὰ στοιχίσουν αἱ ἑκατὸν ἐβδομήκοντα παραστάσεις (170) αἵτινες θὰ δοθοῦν εἰς τὸ θέατρον «Διονύσια» ἀπὸ 15ης Μαΐου μέχρι 15ης Ὀκτωβρίου.

Ἀπὸ τὸ συνολικὸν ποσὸν τῶν ἔξόδων τὸ ὅποιον ὑπελογίσθη εἰς δραγμ. 6.716.206 δέον ν' ἀφαιρεθοῦν τὰ ἐξῆς κονδύλια:

	<i>Δραγμαὶ</i>
Δραματικὴ σχολή	572.000
Ἐκτακτὰ θεάτρου παρελθούσης χρήσεως	509.765
Ἐκτακτὰ δραματικῆς σχολῆς παρελθούσης χρήσεως	143.041
Σύνολον	1.224.806

Ἐάν ἀφαιρέσωμεν τὸ ποσὸν τῶν δραγμῶν 1.224.806 ἀπὸ τὰ προϋπολογισθέντα ἔξοδα, ἦτοι δραγμᾶς 6.718.806, ἔχομεν ὑπόλοιπον ἐκ δραγμῶν 5.494.000.

Εἰς τὴν στήλην τῶν ἐσόδων ἀναγράφεται ποσὸν δραγμῶν 1.360.000 ἐξ εἰσπραξέων τοῦ θεάτρου κατὰ τὰς 170 παραστάσεις, αἵτινες θὰ δοθοῦν εἰς τὸ θέατρον «Διονύσια», τῆς εἰσπραξέως ἐκάστης παραστάσεως ὑπολογιστένης εἰς δραγμᾶς 8.000.

Ἐάν λοιπὸν ἀφαιρέσωμεν ἀπὸ τὰ καθαρὰ ἔξοδα, ἦτοι τὰς δραγμᾶς 5.494.000, τὸ προϋπολογισθὲν ἔσοδον, ἦτοι δραγμᾶς 1.360.000, ἔχομεν ὑπόλοιπον δραγμῶν 4.134.000, δηλαδὴ τὴν ζημίαν τὴν ὅποιαν κατὰ τὸν προϋπολογισμόν τοῦ «Ἐθνικοῦ Θεάτρου» θ' ἀφήσουν αἱ 170 παραστάσεις, αἵτινες θὰ δοθοῦν εἰς τὸ θέατρον «Διονύσια».

Ἄλλὰ ἡ ζημία ἀσφαλῶς θὰ ὑπερβῇ τὰς δραγμᾶς 5.000.000, διότι αἱ εἰς τὸν προϋπολογισμόν ἀναγράφονται δραγμαὶ 50.000 δὲν ἔλαρξάνουσιν διὰ τὰς προσθήκας καὶ ἐπιδιορθώσεις τοῦ θεάτρου «Διονύσια», ὅπως ἐπίσης δὲν θὰ ἐπαρκέσουν αἱ δραγμαὶ 30.000 διὰ τὴν ἐπιδιόρθωσιν τῶν παλαιῶν ὑλικῶν σκηνοθεσίας. Δὲν ἀνεγράφη εἰς τὸν προϋπολογισμόν οὐδὲν κονδύλιον δι' ἀπρόβλεπτα ἔξοδα καὶ δὲν εἶνε δυνατόν νὰ πραγματοποιηθῇ τὸ προϋπολογισθὲν ποσὸν τῶν δραγμῶν 1.360.000 ἐκ τῶν 170 παραστάσεων, ὅταν ὁ μέσος ὄρος τῆς τιμῆς τοῦ εἰσιτηρίου θὰ εἶνε δραγμαὶ εἰκοσιπέντε, καὶ ὅταν εἶνε γνωστὸν ὅτι τὸ θέατρον «Διονύσια», θεωρούμενον ὡς πολὺν ἱερὸν, πολὺ ὀλίγον σφραγίζεται κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνας.

Ὅμοσθῆποτε κατὰ μὲν τὸν ἐγκριθέντα προϋπολογισμόν τοῦ «Ἐθνικοῦ

Θεάτρου» αί 170 παραστάσεις ποῦ θά δοθοῦν εἰς τὸ θέατρον «Διονύσια» θ' ἀφήσουν ἔλλειμμα ἐκ δραχμῶν 4.134.000, καθ' ἡμᾶς δὲ ἐκ δραχμῶν 5.000.000 τοῦλάχιστον».

«Ελευθερον Βῆμα» 22 Ἰανουαρίου 1931 .

Η ΓΝΩΜΗ ΤΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΟΥ

Εἰς σχετικὴν ἐρώτησιν συντάκτου τῆς «Πρωίας» περὶ τῶν κατ' αὐτὰς γραφομένων διὰ τὰ οἰκονομικά τοῦ «Ἐθνικοῦ Θεάτρου», ὁ οἰκονομικὸς σύμβουλος αὐτοῦ κ. Γ. Ι. Πεσματζόγλου ἀνεκοίωσε τὰ ἑξῆς :

«Τὰ καθήκοντα τοῦ οἰκονομικοῦ συμβούλου μοὶ ἀνετέθησαν τὴν παραμονὴν τῆς ὑποβολῆς τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ τρέχοντος ἔτους πρὸς τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον, κατὰ συνέπειαν ἢ συντάξις τοῦ δὲν ὑπέβλεπον ἔργον μου. Δύναμαι ὁμῶς νὰ βεβαιώσω ὅτι, ὡς καὶ ὁ κ. ὑπουργὸς τῆς Παιδείας ἐδήλωσε χθὲς, ἡ παρούσα χρῆσις ἀφίνει πλεόνασμα περὶ τὰς ἑκατὸν χιλιάδας δραχμῶν. Θὰ ἄφινε δὲ ἀσυγκρίτως μεγαλύτερον περίσσευμα ἐὰν μὴ ἀπαυτομηνῆς τῆς ἀναγκαίας προετοιμασίας καθίστατο δυνατόν νὰ λειτουργήσῃ τὸ θέατρον καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ ἔτους, καὶ τοῦτο διότι ἡ παρούσα χρῆσις ἐπροκίσθη μὲ τὸ ἔξ ἑνὸς καὶ ἡμίσεως ἑκατομμυρίου ὑπόλοιπον τὸ ὅποιον κατέλιπεν ἡ χρῆσις τοῦ 1930.

Μόλις κατέστη δυνατόν νὰ λάβω ἀμεσώτερον ἀντίληψιν τῶν πόρων καὶ ἀναγκῶν τοῦ θεάτρου, κατέγινε εἰς τὴν κατάστροφον προοπτικὴν σημειώματος, τὸ ὅποιον ἐγένετο πρὸ ἡμερῶν ἤδη δεκτὸν ἀπὸ τοὺς ἐν τῇ ἐκτελεστικῇ ἐπιτροπῇ συναδέλφους μου καὶ θὰ χρησιμεύσῃ ὡς βᾶσις τῶν μελλόντων ὀριστικῶν προϋπολογισμῶν τοῦ θεάτρου. Συμφώνως μὲ τοῦτο οἱ πόροι τοῦ θεάτρου καὶ αἱ δαπάναι του ἰσοσκελίζονται. Μόλις δὲ ὑποβλήθῃ εἰς τὸ πρῶτον Διοικητικὸν Συμβούλιον τοῦ Θεάτρου θὰ δοθῇ ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ πρὸς δημοσίευσιν ἵνα καταστῇ εὐχεροστέρα καὶ ἀκριβεστέρα οἰαδήποτε τυχὸν ἐπι κρίσις, ἣν οἱ συνάδελφοί μου καὶ ἐγὼ θεωροῦμεν συντελεστικὴν τῆς εὐδοκίᾳς τοῦ ἀνατεθέντος ἡμῖν ἔργου.

«Πρωτα» 23 Ἰανουαρίου 1931

ΑΝΤΑΠΑΝΤΗΣΙΣ ΤΟΥ «ΕΛΕΥΘΕΡΟΥ ΒΗΜΑΤΟΣ»

Τὸ «Ἐλευθερον Βῆμα» εἰς τὸ φύλλον τῆς 23ης Ἰανουαρίου 1931 συνεχίζει :

«Εἰς τὰ ἀκλόνητα ἀριθμητικὰ στοιχεῖα, τὰ ὅποια ἀντιτάξαμεν εἰς τὰς τοιμηρὰς παρατηρήσεις τοῦ κ. ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας ἐπὶ τῶν γραφομένων μας διὰ τὸ «Ἐθνικὸν Θέατρον», μᾶς ἀπήντησαν χθὲς ἡ ἐπιτεταμένη τὴν πραγματοποίησιν τῆς μεγαλοπράγματος ἰδέας ἐκτελεστικῇ ἐπιτροπῇ καὶ τινες ἐφημερίδες. Καὶ περὶ μὲν τοῦ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ καὶ ἦντιον κακῶς σκηνοθετημένου ἀνακουωθέντος τῆς ἐπιτροπῆς, τὸ ὅποιον δημοσιεύομεν εἰς ἄλλην στήλην, περὶ αὐτῆς σχεδὸν ἂ' ἀσχοληθώμεν. Μᾶς ἀρκεῖ ὅτι ἐρχεται εἰς πλήρη

ἐπικύρωσιν τῶν ἀριθμῶν πὸν παρετάξαμεν καὶ ἐπαναπαύεται προσθέτον ὅτι ἐγένετο ἤδη ἐργασία πρὸς κάλυψιν τοῦ... ἐλλείματος. Τοῦ ἐλλείματος, δηλαδή, ἐκείνου πὸν διεπιστώσαμεν ἡμεῖς καὶ ἤρνεϊτο ὁ κ. ὑπουργός. Ὑπάρχουν ὅμως καὶ αἱ δημοσιογραφικαὶ ἀπαντήσεις, αἱ ὅποια μᾶς προσάπτουν ὅτι προσπαθοῦμεν νὰ πνίξωμεν τὸ «Ἐθνικὸν Θέατρον» ἐν τῇ γενέσει του. Ὁμολογοῦμεν ὅτι οὔτε κατὰ διάνοιαν τρέφομεν παρομοίως ἡρωδιακὰς προθέσεις, διὰ μυσίους μὲν ἄλλους λόγους, ἀλλὰ καὶ διότι ἡ προσπάθειά μας θὰ ἦτο αὐτόχρημα πλεοναστικὴ προκειμένου περὶ τοῦ πραγματοποιουμένου καθ' ὃν τρόπον πραγματοποιεῖται, ἰδρύματος. Ἄλλὰ — προσθέτον — καὶ ἡμεῖς ἐπὶ ἤρξαμεν ἀρχικῶς ἐπὲρ τῆς ἰδέας ἰδρύσεως ἔθνικοῦ θεάτρου. ὦ θεοί! Ἄλλ' ἀσφαλῶς ἐπὶ ἤρξαμεν καὶ ἐπὲρ αὐτῆς καὶ ἐπὲρ πάσης ἄλλης ὥραίας καὶ θεαρέστου ἰδέας. Ὅταν ὅμως βλέπομεν μίαν καλὴν ἰδέαν μεταβαλλομένην ἐν τῇ πραγματοποίησει τῆς εἰς κραιπάλῃν ἐξανεμίξουσιν ἑκατομύρια τοῦ δημοσίου θησαυροῦ, καθ' ἣν μάλιστα σιγμῇν ἄλλαι ἀμεσώτεραι ἀνάγκαι τῆς δόλιπτος παραμένουν ἀθεράπευτοι, ἐλλείπει χρημάτων, τότε — αἶ, τότε ἀφήνομεν τὸν κόσμον τῶν ὥραίων ἰδεῶν καὶ ἀντιχοῦζομεν τὰ ἄσχημα πράγματα, εἴτε διὰ τὰ ἀποτρέψωμεν ὀλοσχερῶς, εἴτε καὶ ἄπλως διὰ τὰ συμβάλωμεν εἰς τὴν βελτιώσιν των. Μᾶς λέγουσιν, τέλος, ὅτι ὁ ἀγὼν μας ἐμπνέεται ἀπὸ προκατάληψιν κατὰ τοῦ κ. ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας ἢ ἀπὸ ἀδυναμίαν νὰ ἐκτιμῶμεν τὸν προορισμὸν ἐνὸς καθαροῦ καὶ τιμίου θεάτρου. Ἡ «ρεταϊνά» δὲν κολλᾷ. Εὐρίσκειται ἄλλωστε εἰς κραυγάζουσας ἀντίθεσιν μετὰ τὴν κατηγορίαν ὅτι ἀσχημῶς ἐπὶ ἤρξαμεν ἐπὲρ τῆς ἰδέας τοῦ ἔθνικοῦ θεάτρου. Ἄλλὰ τὸ ζήτημα εὐρίσκειται ἄλλοῦ. Ἡ ἐφημερίς αὐτῆν, ἐκπρόσωπος πάντοτε, καὶ ἰδίᾳ οὕτως εὐρίσκειται εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἐκφράσῃ γνώμην διὰ τὴν δρᾶσιν τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν τῆς χώρας μας, μετὰ χαρᾶς εἶδε τὴν πρωτοβουλίαν τὴν ὅποιαν ἀνέλαβεν ὁ κ. ὑπουργός τῆς Παιδείας νὰ ἰδρῶσῃ τὸ ἀπὸ πολλοῦ μελετώμενον ἔθνικόν θεάτρον. Ἀκριβῶς δὲ διότι καὶ ἐκτιμῶμεν καὶ συναισθανόμεθα τὴν ἀνάγκην τῆς ἐδραϊώσεως τοῦ ἔθνικοῦ μας θεάτρου θὰ προσπαθῶμεν ν' ἀποτρέψωμεν τοὺς κινδύνους, τοὺς ὁποίους τοῦ δημουργοῦν οἱ ἀναλαβόντες τὴν διοίκησιν του ἐθὺς ἀπὸ τὰ πρῶτα του βήματα».

Ἡ ἐκτελεστικὴ ἐπιτροπὴ τοῦ «Ἐθνικοῦ Θεάτρου» διὰ τοῦ ἀνακοινωθέντος τῆς ἐπιχειρεῖ ν' ἀνασκευάσῃ ὅσα ἡμεῖς ἐγράψαμεν, ἐπιμένοντες ὅτι τὸ ἔθνικόν θεάτρον θὰ ὑποστῇ ζημίαν πέντε ἑκατομμυρίων δραχμῶν διὰ τὰς 170 παραστάσεις πὸν θὰ δώσῃ τὸ προσεχὲς θέρος εἰς τὸ θέατρον «Διονύσια».

Κακῶς οἱ κύριοι τῆς ἐκτελεστικῆς ἐπιτροπῆς ἰσχυρίζονται ὅτι οἱ ἀριθμοί, τοὺς ὁποίους ἐδημοσίευσεν ὁ κ. ὑπουργός, εἶναι ἀκριβεῖς, διότι ἐλήφθησαν ἀπὸ τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ θεάτρου, ἀφοῦ ἡμεῖς ἐδημοσίευσαμεν τὰ διάφορα κονδύλια τοῦ προϋπολογισμοῦ καὶ ἀνεφέραμεν ἐν ἑκάστον ἐξ αὐτῶν. Παρελείψαμεν ν' ἀναφέρωμεν ὅτι εἰς τὴν στήλην τῶν ἐσόδων ἀναγράφεται ποσὸν ἑκ δραχμῶν 3.000.000, προὶν ἡμεῖς εἰσπράξεως ἐκ τῶν ἱπποδρομιῶν κατὰ τὸ ἔτος 1931. Ἄλλὰ τὸ ποσὸν τοῦτο λαμβάνει τὸ «Ἐθνικόν Θεάτρον» ὄχι διὰ τὰ κρατῆ πολιτελὲς προσωπικόν, οὔτε νὰ ἰκανοποιῇ τὰ καπρίτσια οἰουδήποτε, ἀλλὰ διὰ τὰ ἐπισκευάσῃ πρωτίστως τὴν στέγην, τὴν ὅποιαν τὸ κράτος τοῦ παρεχώρησε, νὰ κατασκευάσῃ θερμὴν τοιαύτην — ἐάν

κριθῆ και τοῦτο ἀναγκαῖον—και νὰ προσπαθῆσῃ διὰ σώφρονος διοικήσεως νὰ ἐδραιωθῆ και νὰ προοδεύσῃ.

Ἰσχυρίζονται ἀκόμη οἱ κύριοι τῆς ἐκτελεστικῆς ἐπιτροπῆς ὅτι τὸ «Ἐθνικὸν Θέατρον» θὰ ἔχῃ και ἄλλας εἰσπράξεις ἀπὸ τὰς παραστάσεις ποῦ θὰ δώσῃ ἀπὸ τῆς 15ης Ὀκτωβρίου μέχρι τῆς 31ης Δεκεμβρίου. Ἄλλ' εἰς ποῖον χειμερινὸν θέατρον θὰ δοθοῦν αἱ παραστάσεις αὐταί; Εἰς τὰ ἴδια «Διονύσια», εἰς τὸ «Κεντρικόν» ἴσως; Ἐὰν ἡ ἐκτελεστικὴ ἐπιτροπὴ σκέπτεται σοβαρῶς νὰ συνδύσῃ τὰ πρῶτα βήματα τοῦ «Ἐθνικοῦ Θεάτρου» μετὴν κουρελαριαν τῶν γνωστῶν ὡς χειμερινῶν θεάτρων μας, θὰ εἰπῆ ὅτι δὲν κηδεταί τῆς ἀξιοπρεπείας, οὔτε τοῦ «Ἐθνικοῦ Θεάτρου», οὔτε τοῦ ὑπουργοῦ—ἐὰν πράγματι οὗτος δὲν ἔχῃ ἄλλην ἀνάμειξιν—ὅστις τῆς ἐνεπιστεῖθῃ τὴν διοίκησιν αὐτοῦ.

Ἰσχυρίζονται ἀκόμη ὅτι τὸ «Ἐθνικὸν Θέατρον» θὰ ἔχῃ εἰσπράξεις ἀπὸ τὰς τουρνέ ποῦ θὰ ἐπιχειρήσῃ εἰς τὰς ἐπαρχίας και τὸ ἐξωτερικόν. Εἶναι ὁμοῦ πιθανόν ὅτι αἱ τουρνέ αὐταί θ' αὐξήσουν ἀντὶ νὰ ἐλαττώσουν τὸ ἔλλειμμα, διότι τὸ θέατρον θὰ υποχρεωθῆ ἐκτὸς τῶν ὀδοιπορικῶν ἐξόδων τοῦ καλλιτεχνικοῦ, διοικητικοῦ και τεχνικοῦ προσωπικοῦ, νὰ ὑποστῇ και τὴν δαπάνην τῆς συντηρήσεως αὐτῶν ἐφ' ὅσον θ' ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ τὰς οἰκογενείας των.

Δικαιολογοῦσα κατόπιν ἡ ἐπιτροπὴ τὴν σπατάλην τῶν 5.000.000 δραχμῶν, ἡ ὁποία θὰ γίνῃ χάριν τῶν 170 παραστάσεων, ποῦ θὰ δοθοῦν εἰς τὰ «Διονύσια» γράφει τὰ ἑξῆς:

«... Ἡ ἐπιτροπὴ ἀπεφάσισε τὴν ἄμεσον ἐναρξιν κατὰ τὸν προσεχῆ Μάιον, πρῶτον διότι ἐπὶ ἓν και πλέον ἔτος αἱ Ἀθήναι εἶναι ἄνευ δραματικοῦ θιάσου και ἡ ἐναρξίς καλῶς ὀργανωμένων παραστάσεων και ἡ διδασκαλία ἔργων καλῶν ἀποτελεῖ πλέον καλλιτεχνικὴν ἀνάγκην και δεύτερον ἡ ἐπὶ διετίαν ἀναβολὴ τῆς συγκροτήσεως τοῦ θιάσου, θὰ ἐπιληττε τὰ ἐλλεικτότερα στοιχεῖα τοῦ δραματικοῦ μας θεάτρου, τὰ ὁποῖα ἢ ἐπὶ πολὺν χρόνον θὰ ἔμεναν ἄνευ ἐργασίας, ἢ θὰ ἐταλαιπωροῦντο εἰς ἀνοργανώτους ἐπιχειρήσεις...»

Ἄλλ' αἱ Ἀθήναι δὲν ἠσθάνθησαν ἕως τώρα τὴν ἔλλειψιν σχετικῶς καλῶν δραματικῶν θιάσων, διότι πάντοτε, και ἴδια κατὰ τὸ θέρος, συγκροτοῦνται εἰς ἡ δύο ἢ και πλείοτεροι τοιοῦτοι. ἠσθάνθησαν ὁμοῦ τὴν ἔλλειψιν ἀξιοπρεποῦς στέγης θεάτρου και ἐντρέπονται οἱ Ἀθηναῖοι ὅταν καλοῦνται εἰς τὰς διαφόρους μάνδρας νὰ παρακολουθήσουν παιζόμενα και καλὰ ἀκόμη ἔργα, ὅπως ἐντρέπονται και οἱ δυστυχεῖς ἠθοποιοί, οἱ ὁποῖοι ὑποχρεοῦνται νὰ ἐμφανίζονται μέσῳ τῆς κουρελαρίας τῶν σκηνῶν τῶν σημερινῶν ἀθηναϊκῶν θεάτρων.

Δὲν πιστεύομεν δὲ οἱ καλοὶ ἠθοποιοὶ μας νὰ ἐξήτησαν ἐλεημοσύνην ἀπὸ κανένα ἐκ τῶν κυρίων τῆς ἐκτελεστικῆς ἐπιτροπῆς, διότι χάρις εἰς τὴν φιλεργίαν των ἐκέρδισαν πάντοτε τὸν ἄριστον των ἀξιοπρεπῶς. Οὕτω, θιάσος ὑπὸ τὸν κ. Βεάκη, καθ' ὅλον τὸ περυσινὸν θέρος ἐδίδασκεν εἰς διάφορα συνοικιακὰ θεάτρα, παρέχων ἀνεκτιμήτους ὑπηρεσίας εἰς τὰ λαϊκὰ ἀκροατήριά του. Ἐτερος θιάσος μετὴν κυρίαν Κυβέλην εἰργάσθη θαυμάσια εἰς

διαφόρους πόλεις τῆς Αἰγύπτου. Ὁ θίασος τῆς κυρίας Κοποπούλῃ ἐδίδαξεν ἐπιτυχῶς εἰς διαφόρους ἐπαρχιακὰς πόλεις καὶ τώρα ἡ διαπρεπὴς καλλιτέχνης μὰς δρέπει δάφνας ἀνά τὰς ἑλληνικὰς παροικίας τῆς Ἀμερικῆς. Πρὸ μηνὸς ἀκόμη δύο θίασοι τῆς Κυβέλης καὶ τῆς Ἀλίκης εἰργάσθησαν λίαν ἱκανοποιητικὰ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Ἐὰν δὲ τὸ δραματικὸν μὰς θέατρον ὑποφέρῃ, τοῦτο ἀποδοτέον εἰς τὸν ἀνταγωνισμὸν ποῦ ὑφίσταται εἰς ὅλας τὰς χώρας ἀπὸ τὸν κινηματογράφον, ἰδιαίτερός δὲ εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἀπὸ τὴν βαρυστάτην φορολογίαν ποῦ ἔχει ἐπιβληθῆ ἐπὶ τῶν δημοσίων θεαμάτων.

Δὲν ἠμπορεῖ ἄλλωστε νὰ ἐξηγηθῆ πῶς τὰ στοιχεῖα τοῦ δραματικοῦ μὰς θεάτρου θὰ ἔμειναν ἀνευ ἐργασίας καὶ θὰ ἐταλαιπωροῦντο, ἀφοῦ ὁ καταρτιζόμενος θίασος τοῦ «Ἐθνικοῦ Θεάτρου» θὰ περιλάβῃ μόνον εἴκοσι καὶ ἑπτὰ ἐν ὅλῳ ἡθοποιοὺς. Ἀλλὰ καὶ ἐὰν ἡ διοικητικὴ ἐπιτροπὴ τοῦ «Ἐθνικοῦ Θεάτρου» δὲν ἠθέλῃ ν' ἀφήσῃ τὰς Ἀθήνας ἐπὶ ἐν καὶ πλέον ἔτος ἀνευ δραματικοῦ θεάτρου καὶ ἐὰν ψυχοπονοῦσα τοὺς ἡθοποιοὺς ἀπεφάσιζε νὰ τοὺς σόσῃ ἀπὸ τὰς ταλαιπωρίας, δὲν θὰ ἦτο προτιμότερον, ἐφ' ὅσον χρόνον θὰ παρεσχεύαζε τὴν στέγην τοῦ ἰδικοῦ τῆς θεάτρου, νὰ δώσῃ ἀνά ἑξακοσίας μιλιάδας δραχμὰς (600.000) ὡς ἐπιχορήγησιν εἰς δύο τῶν γνωστοτέρων θεατρικῶν ἐπιχειρηματιῶν θέουσα εἰς αὐτοὺς ὄρους διὰ τὴν συγκροτήσιν τῶν θιάσῶν τῶν καὶ διὰ τὰ δραματολογίᾳ τῶν.

Διὰ τοῦ τρόπου δὲ τούτου καὶ οἱ δύο θίασοι θὰ ἐφιλοτιμοῦντο νὰ καταρτισθοῦν καλὰ καὶ νὰ παῖξον ὅσον τὸ δυνατόν καλλίτερα τὰ ἔργα τῶν δραματολογῶν τῶν. Ἐπειδὴ δὲ οἱ δύο αὐτοὶ θίασοι δὲν θ' ἀπελίμβανον ἀτελείας θ' ἄφηνον στάδιον ἐργασίας καὶ εἰς ἄλλους θιάσους, οἱ ὅποιοι θὰ ἦτο δυνατόν νὰ καταρτισθοῦν εἰς τὰς Ἀθήνας, ἐνῶ τὸ προσεχὲς θέρος, χάρις εἰς τὴν ἀτέλειαν τῆς ὁποίας θ' ἀπολαμβάνῃ ὁ θίασος τοῦ «Ἐθνικοῦ Θεάτρου» παῖξον εἰς τὰ «Διονύσια», δὲ θὰ ἐπιτρέψῃ εἰς οὐδένα ἄλλον θίασον νὰ ἐργασθῆ εἰς Ἀθήνας ἐφ' ὅσον οὗτος θὰ ὑφίσταται τὴν βαρυστάτην φορολογίαν τῶν δημοσίων θεαμάτων.

Ὅσοι εἶχον παρακολουθήσῃ τὰς ἐργασίας τοῦ ἄλλοτε «Βασιλικῦ Θεάτρου» εἰς τὴν καλλιτέραν τὸν ἐποχὴν, ἐνθυμοῦνται ὅτι ἡ μὲν διοίκσις τούτου ἀπετελεῖτο ἀπὸ τὸν ἀειμνηστον Βλάχον ὡς διευθυντὴν, ἀπὸ τὸν κ. Ι. Δαμβέργην ὡς γραμματέα καὶ ἓνα ἀκόμη υπάλληλον. Ὑπῆρχεν ἐπίσης μία ὀλιγομελὴς καλλιτεχνικὴ ἐπιτροπὴ ἀπὸ διακεκριμένους καθηγητὰς τοῦ πανεπιστημίου καὶ ἀνθρώπους τῶν γραμμάτων ἐκ τῶν ὁποίων οὐδεὶς ἐπληρώνετο. Τὸ προσωπικὸν τῆς σκηνῆς καὶ τὸ καλλιτεχνικὸν εἶχον καταρτισθῆ ἀπὸ πολλὰ ὀλιγώτερα πρόσωπα παρ' ὅσα προσέλαβεν ἡ θὰ προσλάβῃ τὸ «Ἐθνικὸν Θεάτρον». Καὶ ὅμως αἱ παραστάσεις τοῦ «Βασιλικῦ Θεάτρου» μὲ τὸν Βλάχον διευθυντὴν καὶ λαμβάνοντα μισθὸν δραχμῶν 500 μηνιαίως καὶ τὸν κ. Γω. Δαμβέργην γραμματέα μὲ μισθὸν δραχμῶν 300 ἐσημείωσαν ἐποχὴν, ὁμοίαν τῆς ὁποίας εἰλικρινῶς εἰχόμεθα νὰ σημειώσῃ καὶ τὸ «Ἐθνικὸν Θεάτρον». Ἐς ἴδιωμεν τώρα πόσα πρόσωπα θ' ἀπασχολοῦνται εἰς τὸ «Ἐθνικὸν Θεάτρον» καὶ ποῖον μισθὸν θὰ λαμβάνῃ ἕκαστον, καθ' ὅλον τὸ διετὲς διάστημα ποῦ θὰ ἐπισκευάζεται τὸ κτίριόν του καὶ ποῦ θὰ

δίδη μερικάς παραστάσεις εἰς τὰ «Διονύσια» ἢ εἰς ἄλλην μάνδραν τῶν Ἀθηνῶν :

Ἰω. Γρουπάρης διευθυντῆς μὲ μισθὸν δραχμῶν 15.000 μηνιαίως.

Π. Νιρβάνας, Θ. Συναδινός, Φ. Πολίτης καὶ Γ. Πεσματζόγλου μέλη τῆς ἐκτελεστικῆς ἐπιτροπῆς μὲ μισθὸν δραχμῶν 4.000 ἕκαστος, πλὴν τοῦ κ. Θ. Συναδινοῦ, ὅστις λαμβάνει ἑτέρας δραχμᾶς 5.000 ὡς διευθυντῆς τῆς δραματικῆς σχολῆς, ἦτοι τὸ ὅλον δραχμᾶς 9.000.

Ν. Λάσκωρης δραχμᾶς 6.000, ἕξ ὧν δραχμᾶς 3.000 ὡς πρόεδρος τοῦ συμβουλίου τοῦ «Ἐθνικοῦ Θεάτρου» καὶ δραχμᾶς 3.000 ὡς καθηγητῆς τῆς σχολῆς, παραδίδων μίαν ὥραν καθ' ἑβδομάδα.

Κ. Μπασιτιάς γραμματεὺς δραχμᾶς 5.000. Α. Σάββας λογιστῆς δραχμᾶς 4.000. Α. Βουστινᾶς ταμίας δραχμᾶς 4.000. Α. Φαλλιέρος γραφεὺς δραχμᾶς 1.500. Π. Μαρτίνας θυρωρὸς δραχμᾶς 1.500. Μ. Τζαμαρέλα δακτυλογράφος δραχμᾶς 1.500. Γ. Κομνηνός, Δ. Λορέντζος καὶ Α. Ἀθανασίου κλητῆρες μὲ μισθὸν ἀπὸ 1.000—1.500 ἕκαστος. Μ. Λιδωρικῆς σκηνοθέτης δραχμᾶς 12.000. Μέχρι τέλους Δεκεμβρίου ἐλάμβανεν ἐπὶ πλεόν δραχμᾶς 3.000 ὡς καθηγητῆς τῆς σχολῆς, διδάσκων ἐπὶ μίαν ὥραν καθ' ἑβδομάδα. Τ. Μυράτ βοηθὸς τοῦ σκηνοθέτου δραχμᾶς 6.000. Π. Καλογερίκος διευθυντῆς τῆς σκηνῆς δραχμᾶς 5.000 καὶ ἑτέρας δραχμᾶς 3.000 ὡς καθηγητῆς τῆς σχολῆς. Εἰς κλητῆρ τοῦ σκηνοθέτου δραχμᾶς 1.500. Π. Βυζάντιος σκηνογράφος δραχμᾶς 6.000. Ταβουλάρης ἱματιοφύλαξ δραχμᾶς 5.000.

Εἰσρέσκονται δὲ ὑπὸ συζήτησιν ὁ διορισμὸς ἐνὸς βιβλιοθηκαρίου μὲ δραχμᾶς 6.000 μηνιαίως καὶ ἐνὸς ἀρχιεοφύλακος μὲ δραχμᾶς 5.000, καὶ ἅς μὴ ὑπάγχουν ἀκόμη οὔτε... βιβλία, οὔτε... ἀρχεῖα!

Ἐκτὸς τοῦ ἀνωτέρου ἐκτεθέντος προσωπικοῦ τῆς σκηνῆς θὰ διορισθοῦν διὰ τὰς παραστάσεις τῶν «Διονυσίων» διάφοροι ἄλλοι τεχνικοὶ εἰς τρόπον ὥστε ἡ ὅλη δαπάνη τῆς σκηνῆς, κατὰ τὸν προϋπολογισμόν, θ' ἀνέλθῃ εἰς δραχμᾶς 200.000 περίπου μηνιαίως.

Καὶ θὰ διερωτᾶται ὁ κ. Κ. Θεοδωρίδης, ἰδιοκτῆτης τῶν «Διονυσίων», ποῦ θὰ εἰρεθῇ ὁ γῶρος διὰ ν' ἀναπτύξουν τὴν ἱκανότητά των ἔλοι αὐτοὶ οἱ σκηνοθέται καὶ τεχνικοὶ εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ ἀνευ ἀξιώσεων θεάτρου του καὶ θ' ἀπορῇ διατὶ οἱ Κομφοῦκιοι τῆς ἐκτελεστικῆς ἐπιτροπῆς δὲν δίδουν εἰς αὐτὸν μόνον ὅσα προϋπολογίζουσι ὡς δαπάνην τῆς σκηνῆς, δηλαδὴ δραχμᾶς 1.171.400 ἵνα τοὺς ἐτοιμάσῃ ὄχι ἓνα, ἀλλὰ δύο θιάσους, ἀσφαλῶς καλλιτέρους τοῦ ἐπιφανομένου ἰδιοῦ των.

«Ἐλευθερον Βῆμα» 23 Ἰανουαρίου 1931.

ΤΙ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΓΙΝΗ ΔΙΑ ΝΑ ΜΗ ΝΑΥΑΓΗΣΗ ΤΟ «ΕΘΝΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ»

Υπό τὸν ἀνωτέρω τίτλον τὸ «Ἐλεύθερον Βῆμα» ἔγραψεν εἰς τὸ φύλλον τῆς 24^{ης} Ἰανουαρίου :

«Τὴν ἴδρουν τοῦ «Ἐθνικοῦ Θεάτρου» ἔχαιρέτισαμεν μὲ εὐλικρινῆ ἐνθουσιασμόν καὶ ὑπεδέχθημεν μὲ ἀνυστερόβουλον χαρὰν τὴν θαρραλέαν πρωτοβουλίαν τοῦ κ. ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας. Εὐρέθημεν βέβαια ἐπανελημμένως εἰς ἀντίθεσιν ἀντιλήψεον πρὸς αὐτόν, ἀλλὰ τοῦτο δὲν μᾶς ἠμύησε ν' ἀναγνωρίσωμεν τὴν ἐπιτυχῆ δράσιν του, ὅπου ἐσημειώθη τοιαύτη. Ἀναμφιβόλως δὲ ἡ ἴδρσις τοῦ «Ἐθνικοῦ Θεάτρου» θ' ἀποτελέσῃ ὥραιαν σελίδα τῆς ὑπουργίας του, ἐὰν θελήσῃ ν' ἀναγνωρίσῃ τὰ ἐλαττώματα τοῦ ὀργανικοῦ νόμου καὶ προσπαθῆσῃ, διορθῶνων ὅσα ἡ ἐξάμηνος πείρα ἀπέδειξεν ὡς κακῶς ἔχοντα, νὰ ἐδραιώσῃ τὸ θέατρον καὶ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ἀπρόσκοπτον αὐτοῦ πρόοδον.

Καὶ θὰ τὸ ἐπιτύχῃ, ἐὰν ζητήσῃ ἀπὸ τὴν Βουλὴν τὴν μεταρρυθμίον τὸν τρόπον, καθ' ὃν διοικεῖται σήμερον τὸ θέατρον, ἐὰν δηλαδὴ δι' ἐνὸς νομοσχεδίου καταργήσῃ τὸ πολυμελὲς συμβούλιον καὶ τὴν ἐκτελεστικὴν ἐπιτροπὴν. Τὴν διοίκησιν τοῦ θεάτρου ν' ἀνάθῃ κατόπιν εἰς ἐπιτροπὴν ἀποτελουμένην ἀπὸ τρία ἕως πέντε τὰ πολὺ μέλη, τὰ ὅποια θὰ ἐκλέγονται παρὰ τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου μεταξὺ τῶν πολιτῶν ἐκείνων, οἵτινες πραγματικῶς ἐνδιαφέρονται διὰ τὴν πρόοδον τοῦ τόπου καὶ τοῦ θεάτρου ἰδιαιτέρως, καὶ οἱ ὅποιοι δὲν θὰ ἐλάμβανον οὐδεμίαν ἀμοιβήν. Τὸ ὄδειον Ἀθηνῶν, τὸν «Παρασσόν», τὸν «Ἐδαγγελισμὸν» καὶ ἄλλα κοινωφελῆ ἰδρύματα τιμῶντα τὴν χώραν μας, διώκησαν κατὰ τὸ παρελθόν καὶ διοικοῦν καὶ τώρα τοιοῦτοι ἐλεγκτοὶ πολῖται, σήμερον δὲ ἀκόμη ὁ «Ἐρυθρὸς Σταυρὸς» καὶ τὸ «Πατριωτικὸν Ἴδρυμα» θαυματουργοῦν χάρις εἰς τοὺς ἐμπνευσμένους διοικητάς των, οἱ ὅποιοι δὲν ἀμείβονται. Διὰ τοῦ αὐτοῦ μεταρρυθμιστικοῦ νόμου θὰ καθιερωθῆσιν πενταμελὲς καλλιτεχνικῆ ἐπιτροπὴ εἰς τὴν ὁποίαν θ' ἀντιπροσωπεύοντο αἱ τάξεις τῶν γραμμάτων καὶ τῆς τέχνης καὶ ἣτις θὰ ἠμείβετο ὅταν καὶ ἐφ' ὅσον ἐκαλεῖτο παρὰ τῆς διοικήσεως τοῦ θεάτρου νὰ τῆς δώσῃ τὰς γνώμας της, ἐπὶ τῆς συγκροτήσεως τοῦ θιάσου, τοῦ καταρισμοῦ τοῦ δραματολογίου ἢ καὶ ἄλλων καθαρῶς καλλιτεχνικῶν ζητημάτων.

Ἡ οὕτω συγκεκριμένη νέα διοίκησις τοῦ θεάτρου θὰ ἐπελαμβάνετο εὐθὺς ἀμέσως τῆς ἐπισκευῆς τοῦ κτιρίου τῆς ὁδοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου, σύμφωνα μὲ τὰ σχέδια τοῦ ἀοιδίμου Π. Ἀραβαντινοῦ καὶ τοῦ ἀρχιτέκτονος κ. Α. Μεταξῆ. Αἱ ἐπισκεφαὶ καὶ ἡ συμπλήρωσις τῶν ἀναγκῶν τῆς ση- νῆς τοῦ θεάτρου ὑπελογίσθησαν περὶ τὰ δέκα ἑκατομμύρια δραχμῶν, τὰ ὅποια θὰ ἐξοικονομηθοῦν κατὰ τὸ μέγιστον μέρος ἐκ τῶν εἰσοδημάτων τοῦ θεάτρου κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα τῶν ἐπισκευῶν καὶ διὰ δανείου τριῶν ἢ τεσσαρῶν τῶν πολὺ ἑκατομμυρίων δραχμῶν. Ἐὰν ἡ διοίκησις τοῦ θεάτρου

Θεατρικὰ Χρονικά—Μιχ. Ροδᾶ

2

επιείθετο περί τῆς ἀμέσου ἀνάγκης ν' ἀνεγείρη καὶ ἀξιοπρεπῆ θερινὴν σκη-
νὴν θὰ εἶχεν ὅλην τὴν ἄνεσιν νὰ συνομολογήσῃ συμπληρωματικῶν δάνειον
ἕξ ἕως ὀκτῶ ἑκατομμυρίων καὶ οὕτω ἐντὸς μιᾶς διατίας τὸ θέατρον θ' ἀπέ-
κτα συγχρονισμένην καὶ ἀξιοπρεπῆ χειμερινὴν στέγην, ἀρκετὴν δι' ὑπερχι-
λίους θεατὰς καὶ ἀνάλογον θερινὴν σκηνήν, ἐπιβαρυνόμενον μὲ δάνειον δέκα
ἢ τὸ πολὺ δώδεκα ἑκατομμυρίων δραχμῶν δι' ἀμφοτέρω τὰ ἰδρύματα.

Ἐφ' ὅσον δὲ τὰ ἐτήσια εἰσοδήματα τοῦ «Ἐθνικοῦ Θεάτρου» μὲ τὰ
ὁποῖα τὸ ἐπαικτικὸν ἢ στοργὴ τοῦ κ. ὑπουργοῦ δὲν θὰ εἶναι ἐπὶ τῆ
ὀκτῶ ἑκατομμύρια, ὅπως ἀρχικῶς ὑπελογίσθη, ἀλλὰ περὶ τὰ τέσσαρα μόνον,
ἢ διοικήσῃ ἀποφεύγουσα κάθε πολυτέλειαν ἢ σπατάλην, θὰ ἐφρόντιζε νὰ κα-
ταβάλλῃ πᾶσαν προσπάθειαν, ἵνα ὀργανώσῃ κατὰ τὸν μᾶλλον ἱκανοποιητι-
κὸν τρόπον τὴν λειτουργίαν τοῦ θεάτρου.

* * *

Ἐὰν πάλιν ἐκρίνετο ἀναγκαῖον νὰ μὴ μείνουν ἄνευ σοβαροῦ δραμα-
τικοῦ θιάσου ἐπὶ μίαν περιόδον διατίαν καὶ νὰ μὴ ταλαιπωρηθοῦν μερικὸι
καλοὶ ἠθοποιοὶ θὰ ἠδύνατο τὸ «Ἐθνικὸν Θεάτρον» νὰ ἐπιχορηγήσῃ μὲ
οὐχὶ μεγάλα ποσὰ δύο θιάσους, οἱ ὅποιοι θὰ συνεκροτοῦτο κατὰ τὰς ὑπο-
δείξεις του καὶ θὰ ἀνεβίβαζαν ἔργα τῆς ἐκλογῆς του μέχρι τῆς ἀποπερατώ-
σεως τοῦ ἰδιοῦ του θεάτρου.

Ταυτοχρόνως πρέπει διὰ πολλοὺς λόγους ν' ἀπαλλαγῇ τὸ «Ἐθνικὸν
Θεάτρον» ἀπὸ τὴν δραματικὴν σχολὴν καὶ ἐφ' ὅσον αὕτη ἀπέδωκε λίαν
ἀγλαοὺς καρποὺς ὑπὸ τὴν σκέπην τοῦ ὠδείου Ἀθηνῶν, συμφέρον διὰ τὴν
σχολὴν θὰ εἶναι διατεθειμένον νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν λειτουργίαν τῆς μὲ τὸ ἐν
τρίτον τῆς παλάνης, ἣν ὑφίσταται δι' αὐτὴν τὸ θέατρον.

Ὁ νέος νόμος νομίζομεν ὅτι πρέπει νὰ περιλάβῃ καὶ μερικὰς περιορι-
στικὰς διατάξεις ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀπαλλαγὴν τοῦ «Ἐθνικοῦ Θεάτρου» ἀπὸ
τὴν βαρυντὰν φορολογίαν τῶν δημοσίων θεαμάτων, διὰ νὰ δυνηθῇ νὰ
ζήσῃ καὶ προαχθῇ καὶ τὸ ἐλεύθερον θέατρον, τὸ ὁποῖον ἐν ἐναντίᾳ περι-
πτώσει θὰ καταδικασθῇ εἰς διαρκῆ ἐπιθανάτιον ἀγωνίαν.

Θέλομεν νὰ ἐλπίζωμεν ὅτι ὁ κ. ὑπουργὸς ἀντελήφθη ἀπὸ τὴν συζήτη-
σιν ἢ ὁποῖα ἐγένετο κατ' αὐτὰς εἰς τὰς ἐφημερίδας ὅτι φίλοι τοῦ θεάτρου
δὲν εἶναι ἐκείνοι οἱ ὅποιοι σπεύδουν νὰ ἐτοιμάσουν τὰς παραστάσεις τῶν
«Διονυσίων» διὰ νὰ δικαιολογήσουν τὰς παχείας ἢ ἱσχνὰς μισθοδοσίας των.
Ἐὰν δὲν ἐπιέσθη περὶ τούτου καὶ ἐὰν ἐξακολουθήσῃ ἐμπιστευόμενον τὸ
θέατρον εἰς τὴν σημερινὴν διοίκησιν ἡμπορεῖ νὰ εἶναι βέβαιος — καὶ δὲν
θέλομεν νὰ εἰμεθα μάντις κακῶν — ὅτι τὰ χειροκροτήματα τῶν ἕξ ἐπαγ-
γέλματος κλακέρ τοῦ θεάτρου «Διονύσια» θὰ ἐπακολουθήσουν οἱ ἐπικρίσει
ἔμνοι τοῦ «Ἐθνικοῦ Θεάτρου», τὸ ὁποῖον θὰ συντριβῇ ἀπὸ τὴν ἀγανάκτη-
σιν καὶ τὴν ὀργὴν τῆς κοινῆς γνώμης καὶ θὰ ταφῇ ὑπὸ τὰ ἴδια αὐτοῦ
ἐρείπια.

Αὐτὸ ἡμεῖς τὸ ἀπενοχόμεθα. Ἀσφαλῶς ὅμως θὰ συμβῇ ἐὰν συνεχισθῇ
ὁ κατήφορος τῆς σημερινῆς διοικήσεως τοῦ «Ἐθνικοῦ Θεάτρου». Ἐὰν,
λοιπὸν, διὰ νὰ φθάσωμεν εἰς πολιτικὰ καὶ καλλιτεχνικὰ νανάγια πρέπει νὰ

Ξεδοξώμεν καὶ ἑκατομύρια, δὲν θὰ ἦτο προτιμότερον ἢ μᾶλλον ἀπαραίτητον νὰ διαθεταίμεν τὰ τελευταῖα δι' ἓνα ἔργον ἑξυπηρετικὸν πράγματι τῆς δόλοτης, ὅπως εἶναι ἐπὶ παραδείγματι τοῦ «Πατριωτικοῦ Ἰδρύματος»;

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΩΝ κ. κ. ΠΕΣΜΑΤΖΟΓΛΟΥ — ΛΑΣΚΑΡΗ — ΛΙΔΩΡΙΚΗ

Λαμβάνομεν καὶ δημοσιεύομεν τὰς κάτωθι ἐπιστολάς τοῦ κ. Γ. Πεσμαζόγλου, οἰκονομικοῦ συμβούλου τοῦ «Ἐθνικοῦ Θεάτρου», τοῦ προέδρου τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου κ. Ν. Λάσκαρη καὶ τοῦ σκηνοθέτου αὐτοῦ κ. Λιδωρίκη.

Κύριε Διευθυντά,

Ἐπειδὴ ἐλπίζω ὅτι τὸ «Ἐλεύθερον Βῆμα» διὰ τῶν δημοσιευμένων ἐπικρίσεων ἐπιδώκει τὴν ὅσον ἔνεστι ἀποτελεσματικώτεραν διάθεσιν τῶν πόρων διὰ τῶν ὁποίων ἡ πολιτεία ἐνόμισε ὅτι ἔπρεπε νὰ προκίσει τὸ «Ἐθνικὸν Θέατρον», ἐπιτρέψατέ μου νὰ καθορίσω σημεῖα τινὰ ἀφορῶντα τὸ οἰκονομικὸν μέρος τοῦ ὄργανοῦ τοῦ.

Ὅτε ὁ κ. ὑπουργὸς τῆς Παιδείας ἐξέφρασε τὴν εὐχὴν ν' ἀναλάβω τὰ καθήκοντα τοῦ οἰκονομικοῦ συμβούλου μοῦ εἶπε ὅτι τὸ ἐκ δραχμῶν 3.200.000 ἔσοδον ἐκ τοῦ ἱπποδρόμου ἀποτελεῖ καθορισθέντα πόρον τῆς λειτουργίας τοῦ θεάτρου, αἱ δὲ ἀθαιτούμενα οἰκοδομικὰ ἔργασια διὰ τὴν ἐπισκευὴν τῆς ὑπιοταμένης στέγης του καὶ τῆς ἀνεγέρσεως θεατροῦ τοιούτου, πρόκειται νὰ καλυφθοῦν ἐκ δανείου ἑξυπηρετούμενον ἐκ τοῦ ἐπιβληθσομένου φόρου 2 οἴο ἐπὶ τῶν δημοσίων θεαμάτων. Ὅσον ἀφορᾷ τὰς καθ' ἕκαστα δατάνας ἐπὶ τῶν ὁποίων στηρίζετε τὴν κριτικὴν σας ἐπιτρέψατέ μου νὰ παρατηρήσω ὅτι ἐστηρίζητε ἐπὶ τῶν προϋπολογισθεῖσων καὶ ὄχι ἐπὶ τῶν πραγματοποιουμένων δαπανῶν τοῦ ἔτους 1931.

Στεῦδω ἐν πρώτοις νὰ ἐξηγήσω διατ' μεταξύ τῶν προϋπολογισθεῖσων δαπανῶν καὶ τῶν τελικῶς ἐγκριθεῖσων ὑπάρχει τὴσι μεγάλη διαφορά.

Ὁ προϋπολογισμὸς τῆς παρουσίας χρήσεως συνεταιρῆ μετὰ τὴν παραίτησιν τοῦ προκατόχου μου καὶ πρὶν ἢ ἀναλάβω τὰ καθήκοντά μου. Ἀπόντος κατὰ συνέπειαν τοῦ οἰκονομικοῦ συμβούλου τὰ λοιτὰ μέλη τῆς ἐκτελεστικῆς ἐπιτροπῆς ἐφρόντισαν νὰ διαγράψουν ὅσον τὸ δυνατόν εὐρύτερα τὰ καθ' ἕκαστον κεφάλαια τοῦ προϋπολογισμοῦ, ὥστε ἅμα τῇ ἐνάρξει τῆς λειτουργίας τοῦ θεάτρου νὰ μὴ τεθῆ ἐν κινδύνῳ ἡ ἐπιτυχία τοῦ κυρίου ἔργου, λόγῳ ἑλλειπῶν προβλέψεων. Τοῦτο ὁμως δὲν σημαίνει ὅτι ἡ ἐπιτροπὴ εἶχε τὴν πρόθεσιν νὰ ἐξαντλήσῃ τὰς παρασχεθείσας πιστώσεις, αἵτινες καλύπτονται ἀπὸ τὸ περίσσευμα τὸ ὅποιον ἀφήκε ἡ λήξασα χρῆσις. Συστημένον τοῦ προϋπολογισμοῦ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἐπιφέρω οἰανδήποτε κρίσιν, διότι τὴν προηγουμένην ἡμέραν ἀνέλαβον μόνον τὰ καθήκοντά μου. Ὅφειλω δὲ νὰ παρατηρήσω ὅτι ἡ ἐκτελεστικὴ ἐπιτροπὴ μολονότι οὐδεμίαν τοιαύτην ὑποχρέωσιν εἶχε ἐκ τοῦ νόμου δὲν περιώρισθη εἰς τὴν ἀνακοίνωσιν τῶν κατὰ κεφάλαια κονδυλίων, ἀλλ' ἀνέγνωσε ἐν πρὸς ἐν τὰ προβλεπόμενα ἔσοδα. Τὸ Συμβούλιον κατόπιν τούτου, ὄχι μόνον ἐψήφισε τὸν ὑποβληθέντα προϋπολογισμὸν, ἀλλὰ μειωησφύοντων τοῦ κ. Δαμβέργη, ἑμοῦ καὶ τινος συνσδέλφου, τοῦ ὁποίου μοῦ διαφεύγει τὸ ὄνομα, ἐξήτησε τὴν προσάυξησιν τοῦ κονδυλίου τῆς δραματικῆς σχολῆς κατὰ δραχμὰς 50.000.

Κατέγινε ἀμέσως, μετὰ ταῦτα, εἰς τὴν μελέτην τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως τοῦ θεάτρου ἔχων ἀφ' ἑνὸς ὑπ' ὄψιν μου τὴν ἐργασίαν τὴν ὅποιαν κατέλιπε ὁ ἀτυχῶς διὰ τὸ θέατρον, παρατηθεὶς προκατόχός μου κ. Πετρακόπουλος, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὰς ἀπόψεις τῶν λοιπῶν συναδέλφων μου διὰ τὰ καθαρῶς τεχνικὰ ζητήματα, ἐντὸς δὲ τῶν ὁρίων τούτων κινήθεισ κατέληξα εἰς ὀρισμένα συμπεράσματα, αἵτινα ἀπὸ μᾶς

έβδομάδος έγινοντο, ξηραίσει ενός, δεκτά από την έκτελεστικήν επιτροπήν του θεάτρου. Εύρισκομαι συνεπώς εις την ευχάριστον θέσιν να σάς βεβαιώσω ότι όχι μόνο αι δαπάναι της παρούσης χρήσεως ούσιαστικώς ήλαττώθησαν, αλλά και ο όριστικός προϋπολογισμός των εσόδων και εξόδων του «Εθνικού Θεάτρου» με την διδομένην λύσιν εις τό ζήτημα της δραματικής σχολής, καθιστά τοιτο από οικονομικής άποψεως άριστον να άνταποκριθῆ εις τας δικαίας αξιώσεις της κοινής γνώμης.

Όσον άφορά τά έξοδα τά όποία αναφέρει παραδειγματικώς τό «Ελεύθερον Βήμα» επαναλαμβάνω και πάλιν ότι προφανώς ελήφθησαν έκ τών προϋπολογισθεισών δαπανών και όχι έκ τών ήδη πραγματοποιουμένων. Ο διευθυντής του θεάτρου παραδειγματός χάριν, άπολαμβάνει δραματίας 12.000 έν συνόλφ. Ο κ. Λάσκαρης οδδερμιάν άμοιβήν λαμβάνει ως πρόεδρος του συμβουλίου, ό σκηνοθέτης κ. Λιδωρίκης δραματίας 10.000, ό βοηθός σκηνοθέτου 5.000, ό διευθυντής σκηνης 4.000. Όσον δ' άφορά την πρόσληψιν βιβλιοθηκαρίου και άρχαιοφύλακος μετ' άπορίας μου βλέπω να γίνει ται λόγος, ένφ ουδέ καν ό ψηφισθείς προϋπολογισμός προβλέπει τιαυτάς θέσεις.

Όσον άφορά τά τεχνικό ζητήματα, δηλαδή την καλλιτεχνικήν άξίαν ή την ειδικότητα των προσλαμβανομένων προσώπων ουδ' επιθυμώ, ουδέ δύναμαι να έχω γνώμη, ως άλλωστε έδηλώσα πρός τόν κ. ύπουργόν της Παιδείας, όταν μοι έκοιμε την τιμην να επιμείνῃ όπως αναλάβω τά καθήκοντα του οικονομικού συμβουλίου.

Έν τέλει ήρξίλω να δηλώσω ότι επί ενός βασικού ζητήματος έχω διαφωνήση μετá τών συνοδέφων μου έν τη έκτελεστική επιτροπή, τό άφορών την εφετεινήν έναρξιν της λειτουργίας του «Εθνικού Θεάτρου». Είμιοι πεπεισμένοι ότι από πάσης άπόψεως είναι ένδεδειγμένον όπως τό «Εθνικόν Θεάτρον» έπισηύση την πλήρη ανακρίνοιον του ίδιου κτιρίου και έμφανισθῆ μετá της προεούσης έπιβολής από της ίδιας σκηνης. Είναι δε τóσον φανερό ή έν προκειμένο πεποιθίσις μου, συμπίπτουσα έν τούτφ πρός την γνώμην και του προκατόχου μου κ. Πετρακοπούλου, ώστε από έβδομάδος διά του ύπομηματός μας παρεκάλεσα την έκτελεστικήν επιτροπήν όπως επαναφέρω υπό την κρίσιν του διοικητικού συμβουλίου πρός νέαν έπ' αύτου συζήτησιν και άπόφασιν.

Μετá τιμής

Γ. Ι. ΠΕΣΜΑΤΖΟΓΛΟΥ

Κύριε διευθυντά,

Είμαι ύποχρεωμένος ν' άνασκεύσω τας πληροφορίας τας όποίας σάς έδωσαν μερικοί καλοί φίλοι περί τών μαθών (!), τούς όποιους παίρνω εις τό «Εθνικόν Θεάτρον», ως πρόεδρος του διοικητικού συμβουλίου και καθηγητής της δραματικής σχολής. Και πρώτον ως πρόεδρος, δέν παίρνω, ως μη ήφειλεν, άπολύτως τίποτε, καίτοι εργαζόμεαι από τό πρωτό ως τό βράδυ και περνά διά τούτο ως άνιστόρητος, καθ' όσον ως πολύ καλά γνωρίζετε, ένφ εις την Προοσίαν από πολλού ήταν εργαθιδουμένη ή δημοκρατία, έγω έξακολουθώ να εργαζόμεαι... pour le roi de Prusse! Ως καθηγητής δε της ιστορίας του θεάτρου, έχων έπταετη συνεχή ύπηρεσίαν και γράνας πέντε ολοκλήρους τόμους ιστορίας διά τούς μαθητάς, χωρίς να λάβω ουδέ λεπτήν τσακιστόν—μοι έδώρησαν μόνον διακασίους τόμους τους πλείστους των όποιον έδώρησα κ' έγώ εις φίλους—λαμβάνω έξη χιλιάδας δραματίας τών μήνα, μη εργαζόμενος μίαν ώραν την έβδομάδα, ως καλοκάγαθος σάς έπληροφόρησαν, αλλά πολλάς, καθ' όσον πλην τών τακτικών ώρών της διδασκαλίας έχω και φροντιστήριον. Περαιών την παράδοσιν, σημειώ διά τούς καλούς μου φίλους, οι όποιοι δέν ήμπορούν βεβαίως να ειπούν τό ίδιο πράγμα μ' έμένα, ότι ουδέποτε—ελαβα πεντάραν έστω και τσακιστήν από τό δημόσιον, μη ζητήσας ποτέ ουδεμίαν θέσιν, ουδέ άλλου είδους έπιχορηγήσεις και τά παρόμοια.

Μετá τιμής

Ν. Ι. ΛΑΣΚΑΡΗΣ

Κύριε διευθυντά,

Ἐπειδὴ ἀνεξέταστος φέρομαι καὶ ἐγὼ εἰς τὰς παρὰ τοῦ «Ἐλευθέρου Βήματος» δημοσιευθείσας παρατηρήσεις περὶ τοῦ «Ἐθνικοῦ Θεάτρου» ὡς ὑπερόγκως μισθοδοτούμενος κατὰ συνέθειαν ὄχι ἀναλόγως ἐργαζόμενος, ἔχω τὴν τιμὴν νὰ γνωρίσω εἶναι, καὶ διὰ τὸν λόγον ὅτι οὐδέποτε ἐξεμεταλλεύθη τὸ «Ἐθνικὸν Θέατρον», ἀλλὰ δι' αὐτὸ μόνον ἐθυσίασα, ὅτι τοῦ μισθοῦ μου ἔλαβε γνῶσιν ολόκληρον τὸ διοικητικὸν συμβούλιον καὶ ἀναγνωρίσαν τί προσφέρω εἰς αὐτὸ, τὸν ἐνέκρινε.

Ἀφοσιωθείς ἀπολύτως εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ «Ἐθνικοῦ Θεάτρου», ἔχω τὸ θάρρος νὰ δηλώσω, προκαλῶν πᾶσαν περὶ τοῦ ἐναντίου διάφρευσιν, ὅτι ἐργάζομαι ὑπερανθρώπως διὰ τὸν σκοπὸν αὐτοῦ. Ἀργόμισθος οὐδέποτε ὑπῆρξα οὔτε καὶ θὰ ὑπάρξω.

Μετὰ τιμῆς

23—1—931

Μ. ΛΙΔΩΡΙΚΗΣ

Σημ. «Ἐλ. Β.»—Δημοσιεύοντες κατὰ καθήκον τὰς ἀνωτέρω ἐπιστολάς δὲν βλέπομεν ποῦ ὑπάρχει τὸ «ἀνακριβές» ἢ τὸ «ἀνεξέταστον» τῶν χθεσινῶν πληροφοριῶν μας. Ἐξ χιλιάδας ἀνεφέρωμεν ὡς ἀντιμισθίαν τοῦ κ. Λάσκαρη, ἔξ χιλιάδας ὁμολογεῖ καὶ ὁ ἴδιος, ἔστω καὶ ἂν δὲν τὰς λαμβάνῃ διὰ δύο χωριστῶν, ἀλλὰ μίᾳ καὶ ἐνιαίᾳ ἀποδείξεως. Καὶ ὁ κ. Λιδωρικῆς ἐπίσης δὲν ἀμφισβητεῖ τὴν ἀκριβείαν τῶν ἀριθμῶν τοῦ μισθοῦ του, ποῦ ἀνεφέρωμεν, ἀλλὰ διενκρινίζει μόνον ὅτι τοῦ μισθοῦ του ἔλαβε γνῶσιν τὸ διοικητικὸν συμβούλιον τοῦ «Ἐθνικοῦ Θεάτρου». Ἀλλὰ μήπως ἡμεῖς ἠμφισβητήσαμεν ποτὲ τὸ τοιοῦτον; Ἀπεναντίας μάλιστα ἀκριβῶς δι' αὐτὸ δὲν ζητοῦμε ἐθθύνας ἀπὸ τοῦ μισθοδοτουμένου, ἀλλ' ἀπὸ τὸ ἐξανεμίξον τὰ ἑκατομμύρια συμβούλιον. Ὅσον ἀφορᾷ τέλος τὴν ἐπιστολὴν τοῦ οικονομικοῦ συμβούλου κ. Γ. Γ. Πεσματζόγλου, αὕτη ἀσφαλῶς ἔρχεται εἰς ἐπιρροασιν τῶν ὅσων ἐγράψαμεν, ἔστω καὶ ἂν ποιῆται τὴν οὐσιαστικῶς ἀνεπαίσθητον διάκρισιν μεταξὺ «προϋπολογισθεισῶν» καὶ «πραγματοποιηθεισῶν» δαπανῶν. Ὅτι δὲ περαιτέρω διακρίνομεν ἐν αὐτῇ εἶνε ὅτι ὁ ἄλλως μόλις ἀναλαβὼν τὴν οικονομικὴν ἐποπτείαν τοῦ συμβούλιου ἐπιστολογράφος μας ἀγωνίζεται κρατερῶς νὰ συγκρατήσῃ τὸ συμβούλιον ἀπὸ τὸν ὀλισθηρὸν κατήφορον τῆς σπατάλης. Ἐφ' ᾧ καὶ τὸν συγχαίρομεν, εὐχόμενοι κάθε ἐπιτυχίαν, ἐφ' ὅσον αὕτη εἶνε ἀκόμη δυνατή.

«Ἐλευθέρων Βήμα» 24 Ἰανουαρίου 1931.

Η ΑΠΟΦΑΣΙΣ ΤΗΣ ΑΝΑΣΤΟΛΗΣ. — ΔΗΛΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΟΥ

Χθὲς τὴν προῖαν συνήλθεν εἰς τὸ «Ἐθνικὸν Θέατρον» ἡ ἐκτελεστικὴ ἐπιτροπὴ τούτου. Εἰς τὴν συνεδρίαν, διαρκέσασαν πέραν τοῦ τριώρου, παρῆσθη καὶ ὁ κυβερνητικὸς ἐπίτροπος κ. Μπέτρος. Κατ' αὐτὴν συνεζητήθη τὸ ζήτημα τῆς ἐνάρξεως τῆς λειτουργίας τῆς ἐθνικῆς δραματικῆς σκηνῆς. Ὁ παρισταμένος ἐπίσης εἰς τὴν σύσκεψιν οικονομικὸς σύμβουλος τοῦ «Ἐθνικοῦ Θεάτρου» κ. Γ. Πεσματζόγλου ἀνέπτυξε καὶ προφορικῶς ὅσα εἶχεν ἐκθέσῃ

πρὸς τὸν κ. ὑπουργὸν τῆς Παιδείας καὶ τὴν ἐκτελεστικὴν ἐπιτροπὴν διὰ τὸ πρὸ δεκαμημέρου ὑποβληθέντος ὑπομνήματός του. Ὁ κ. Πεσματζόγλου ἐπέμεινε κυρίως ἐπὶ τοῦ σημείου τῆς ἀναβολῆς τῆς ἐνάρξεως τοῦ «Ἐθνικοῦ Θεάτρου» μέχρι τῆς ἐπισκευῆς τοῦ ἰδιοκτητοῦ χειμερινοῦ θεάτρου καὶ τῆς ἀνεγέρσεως θεριοῦ. Ἡ ἐπιτροπὴ μετὰ μακρὰν συζήτησιν ἐδέχθη τὴν πρότασιν τοῦ κ. Πεσματζόγλου, ἀπεφάσισε δὲ ὅπως τάχιιστα προκηρυθῆ ἡ δημοπρασία διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν οἰκοδομικῶν ἐπισκευῶν καὶ τῶν μηχανικῶν ἐγκαταστάσεων εἰς τρόπον ὥστε ἐντὸς ἔτους νὰ εἶνε ἕτοιμον τὸ χειμερινὸν θέατρον. Συνεπῶς αἱ παραστάσεις διὰ τὴν προσεχῆ θερινὴν περίοδον ἀναστέλλονται, καθὼς καὶ ἡ ἐνοικίασις τοῦ θεάτρου «Διονύσια» καὶ ἡ πρόσληψις τῶν ἠθοποιῶν.

Ἐπίσης ἀπὸ 1ης προσεχοῦς Φεβρουαρίου διακόπεται πᾶσα μισθοδοσία τῆς διοικήσεως μέχρι τῆς ἐνάρξεως τῆς λειτουργίας τοῦ θεάτρου, ἀπολύεται τὸ ὅποσδήποτε προσληφθὲν προσωπικὸν ἐκτὸς ἐλαχίστου προσωπικοῦ τὸ ὅποιον θὰ ἐκρίνετο ἀπαραίτητον διὰ τὴν παρακολούθησιν τῶν πάσης φύσεως ἔργασιῶν τοῦ θεάτρου.

Ὁ ὑπουργὸς τῆς Παιδείας κ. Παπανδρέου ἐρωτηθεὶς σχετικῶς ἐδήλωσεν ὅτι συμφωνεῖ ἀπολύτως πρὸς τὴν ληφθεῖσαν ἀπόφασιν.

«Ἐλεύθερον Βῆμα» 28 Ἰανουαρίου 1931

* *

Ὁ ὑπουργὸς τῆς Παιδείας κ. Παπανδρέου προσέβη γῆθς εἰς τὰς ἀκολουθοῦσας πρὸς τοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ Τύπου ἀνακοινώσεις, σχετικῶς μὲ τὸ Ἐθνικὸν Θέατρον :

»Εἰς πρωινὰς ἐφημερίδας ἀνεγράφη ὅτι ὁ ὑπουργὸς τῆς Παιδείας διασπάθισεν ἑκατομμύρια τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου ὑπὲρ τῶν εἰννοουμένων του.

»Ἐπειδὴ ἀκολουθῶ τὴν ἀρχὴν νὰ ἀπαντῶ συγκεκριμένως εἰς συγκεκριμένας κατηγορίας, θεωρῶ ἐπιβεβλημένον, πρὸς ἀποκρίσασιν τῆς ἀληθείας, νὰ δηλώσω τὰ ἀκόλουθα :

»Πρῶτον. Τόσον εἰς τὴν Διοίκησιν, καθὼς καὶ εἰς τὰ οἰκονομικὰ τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου δὲν ἔχει καμμίαν ἀπολύτως ἀνάμειξιν τὸ ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας. Κατὰ τὸν ἰδρυτικὸν νόμον, τὸ Ἐθνικὸν Θέατρον εἶνε ἴδρυμα ἐντελῶς αὐτόνομον, ἡ διοίκησις τοῦ ὁποίου λαμβάνει ὀριστικὰς ἀποφάσεις, χωρὶς τὸ ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας οὔτε νὰ προτείνῃ, οὔτε νὰ ἀποφασίζῃ οὔτε κἂν νὰ ἐγκρίνῃ τὰς δαπάνας του.

Δεύτερον. Τὸ σύνολον τῶν μέχρι 1ης Ἰανουαρίου 1931 δαπανῶν τῆς διοικήσεως τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου ἦτοι ἐπὶ ἑξάμηνον ἀνέρχεται ἀκριβῶς εἰς 318.883 δραχ.

»Συγκεκριμένως ἔλαβον : ὁ διευθυντὴς κ. Ι. Γουπάρης 99.500 δρ. τὰ μέλη τῆς ἐκτελεστικῆς ἐπιτροπῆς κ. κ. Φ. Πολίτης 33.116 δρχ. Π. Νιρβάνας 33.116 δραχ., Στ. Στεφάνου 21.499 δραχ. καὶ Μ. Λιδωρίτσας 18.666 δραχ., ὁ γραμματεὺς κ. Κ. Μπλασιῆς 30.000 δραχ., ὁ σκηνογράφος κ. Π. Βυζάντιος 6 χιλ. δραχ. ὁ λογιστὴς κ. Α. Σάββας 23.466 δραχ., ὁ ταμίας κ. Α. Βουτσινᾶς 21.000 δραχ., οἱ γραφεῖς κ. Α. Φαλιέρος 8.800 δρ. καὶ Μ. Τζαμαρέλου 8.200 δραχ. Καὶ τὸ βοηθητικὸν προσωπικὸν κ. Π. Μαρτίνας ἐπι-

στάτης 9.000 δραχ. Α. Λορέντζος κλητήρ 3.920 δραχ. κλητήρ 3.920 και Α. Ἀθανασίου ηλεκτρολόγος 2.500 δραχ.

» Οφείλω νά ὁμολογήσω ὅτι εἰς τὰ μισθοτοῦμενα πρόσωπα τῆς Διοικήσεως τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου ἐγὼ τοῦλάχιστον οὐδένα ἀναγνωρίζω «εἰνοσούμενον» μου, ἀλλὰ μόνον πνευματικούς ἀνθρώπους τιμώντας τὸν τόπον.

» Θεωρῶ ἐπίσης δίκαιον νά τονισθῇ ὅτι κατὰ τὴν ἑξάμηνον μέχρι τοῦδε διοίκησιν τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου συνετελέσθη σύντονος προπαρασκευαστικὴ ἐργασία, ἀφορῶσα εἰς τὸν ὄργανισμόν, τὴν ἀνακαίνισιν τοῦ θεάτρου καὶ τὸ δραματολόγιον, εἰς τρόπον ὥστε νά ἔχη διευκολυνθῇ ἡ ἐναρξὺς τῆς λειτουργίας του.

» Παρέχω ἐπίσης τὴν πληροφορίαν ὅτι ἡ ἀναβολὴ τῆς ἐναρξέως τῆς λειτουργίας του δὲν ἔγινεν «ἐπ' ἀόριστον», ἀλλὰ μόνον μέχρι τῆς πλήρους ἀνακαίνσεως τοῦ χειμεριοῦ θεάτρου, ἡ ὁποία θὰ ἐπισπευθῇ.

» Δικαιοῦμαι τέλος νά ἐκφράσω παράπονον, διότι μία ἄδολος πράξις, ὅπως ἡ ἴδρυσις τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου, κατεβλήθη προσπάθεια νά διαβληθῇ καὶ μάλιστα ἀπὸ ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ἐπεκαλοῦντο τὴν δημιουργίαν του καὶ ἐπαγγέλλονται στοργὴν πρὸς τὸ Θεάτρον.

» Ἀλλὰ εἶναι καιρὸς, ὑποθέτω, νά ἐννοήσῃ ὁ πνευματικὸς μας κόσμος ὅτι ἂν θέλωμεν νά προκόψουν καὶ εἰς τὸν τόπον μας εἰργνεῖς προοτιοβουλίαι, ἂντι νά τὰς δηλητηριάζωμεν μὲ τὴν μικροψυχίαν, τὴν ἐμπάθειαν καὶ τὴν διαβολὴν, εἶναι καλύτερον νά τὰς ἐνισχύωμεν μὲ τὴν ἐπαγρύπτησιν, τὴν στοργὴν καὶ τὴν ἀλληλεγγύην μας.»

* *

Τὸν κ. ὑπουργὸν τῆς Παιδείας ἐπισκέφθη χθὲς τὴν πρωίαν ἐπιτροπὴ ἡθοποιῶν καὶ ζήτησε νά μάθῃ τὰς γνώμας αὐτοῦ ἐπὶ τῆς ληφθείσης ὑπὸ τῆς Ἐκτελεστικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου ἀποφάσεως περὶ ἀναβολῆς ἐπὶ ὄρισμένον διάστημα τῆς ἐναρξέως τῶν παραστάσεων τοῦ θεάτρου.

Ὁ κ. ὑπουργὸς ἀνεκοίνωσεν ὅτι συμφωνεῖ ἀπολύτως πρὸς τὴν ληφθεῖσαν ἀπόφασιν, ἀνέπτυξε δὲ καὶ τὰς ἀνωτέρω δημοσιευόμενας ἀποφύεις του.

Καθ' ἃ ἀνεκοινώθη, λόγῳ τοῦ ὅτι τὸ ζήτημα τῆς ἀναβολῆς τῶν παραστάσεων τοῦ θεάτρου, ὡς καὶ τὸ τοῦ περιορισμοῦ τοῦ διατηρηθησομένου καὶ μισθοδοτουμένου προσωπικοῦ εἰς τὸ ἐλάχιστον δυνατὸν, ἀποτελοῦν γενικωτέρας μορφῆς ζητήματα, ἀπεφασίσθη νά συγκληθῇ συνεδρίασις τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τοῦ Θεάτρου πρὸς λήσιν ὀριστικῶν ἀποφάσεων.

Τὰ μέλη του ἐκλήθησαν διὰ τὴν 5.30 μ. μ. τῆς αὔριον Πέμπτης.

«Πρωτὰ» 28 Ἰανουαρίου 1931

* *

Μὲ πολλὴν ἐκπληξιν ἐδιαβάσαμεν τὸ ἐπίσημον ἀνεκοινωθὲν τοῦ κ. ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας, ἐπὶ τῆς ἀναβολῆς τῆς λειτουργίας τοῦ «Ἐθνικοῦ Θεάτρου». Καὶ δὲν εἶνε διόλου ἀδικαιολόγητος: Ἡ ἀνεκοίνωσις αὐτὴ τελεῖται νά καθιερώσῃ νέους ἀνευθύνους παράγοντας, ἐν μέσῳ δημοκρατίας: Τοὺς ὑπουργοὺς! Διότι ὁ κ. ὑπουργὸς τῆς Παιδείας, ὁ τόσον λαμπρὰ σὺλλαβῶν κ' ἐτελέσας τὸ μεγαλοπρεπὲς σχέδιον τῆς ἰδρύσεως «Ἐθνικοῦ Θεάτρου»,

επιρρίπτεται τώρα την εθθύνην τῆς ἀποτυχίας τοῦ ἔργου—ἀποτυχίας ὁμολογουμένης δημοσίᾳ διὰ τῆς λειτουργίας του, μετὰ σπατάλην ὑπερπετακοσίων χιλιάδων δραχμῶν—εἰς τὴν κρίσιν μερικῶν διανοουμένων, τοὺς ὁποίους μάλιστα δὲν ἔχει τὴν τόλμην οὔτε νὰ ὀνομάσῃ. Ποῖοι νὰ εἶνε ἄραγε οἱ ἄγνωστοι καὶ ἀτιχεῖς ὑπεύθυνοι τῆς ἀποτυχίας τοῦ κ. ὑπουργοῦ. Καὶ διὰ ποίου διαβολικοῦ τρόπου τὸν ἐξηνάγκασαν ν' ἀποτύχῃ; Μήπως αὐτοὶ συνέταξαν καὶ ὑπέβαλαν εἰς τὴν Βουλὴν, βιαστικὰ γρήγορα καὶ ἀμελέτητα τὸν σχετικὸν νόμον; Μήπως αὐτοὶ ἔβαλαν εἰς αὐτὸν τὸν νόμον διατάξεις προσωπικῆς φύσεως; Μήπως αὐτοὶ ἴδρυσαν θέατρον χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ ἐξησφαλισμένη στέγη διὰ τὰς παραστάσεις του; Αὐτοὶ οἱ μυστηριώδεις διανοοῦμενοι, τοὺς ὁποίους δὲν ὀνομάζει ὁ κ. ὑπουργὸς τῆς Παιδείας, προέβησαν εἰς ἀθρόους διορισμοὺς προσωπικοῦ εἰς ἀνύπαρκτον θέατρον; Ὑποθέτω, λοιπόν, τόσον ἀφελῆ τὴν δημοσίαν γνώμην, ὥστε νὰ πιστεύσῃ ὅτι ἡ ἀποτυχία του εἶνε ἀποτελεσμα μικροφυχίας, ἐμπαιθείας καὶ διαβολῆς τῶν ... ἄλλων. Πῶς θὰ ἤρουν οἱ ἀερώδεις αὐτοὶ λόγοι νὰ ἐξηγήσουν τὴν ἀποτυχίαν, ἂν τὸ ἔργον ἦτο στερεόν; Θέλομεν νὰ μᾶς ἐννοήσῃ ὁ κ. ὑπουργὸς τῆς Παιδείας, πρὸ πάντων διὰ νὰ ἀποκομισθῇ κάποιον διδάγμα ἀπὸ τὴν ἀποτυχίαν. Διότι πολὺ φοβοῦμεθα ὅτι δὲν ἀποκομισθῇ, ἂν κρινόμεν ἀπὸ τὴν δῆλωσιν ὅτι πρόκειται νὰ λειτουργήσῃ τὸ θέατρον, ἐπισκευαζόμενον τὸ ταχύτερον τοῦ κτιρίου. Δὲν φρονοῦμεν ὅτι καὶ πάλιν εὐρίσκειται ὁ κ. ὑπουργὸς εἰς τὴν ὀρθὴν ὁδόν. Τὸ ζήτημα δὲν εἶνε θέμα ἐπισκευῆς τοῦ κτιρίου ἀπλῶς. Χρειάζεται νὰ λείψουν αἱ πολυπρόσωποι καὶ πολυδάπανοι δικαιοῦσις καὶ τὸ πολυτελὲς προσωπικόν, ὅχι μόνον διὰ λόγους οἰκονομικοῦς, σοβαροῦς καὶ αὐτοῦς, ἀλλὰ καὶ διὰ καλλιτεχνικοῦς. Πρέπει νὰ ἐννοήσῃ ὁ κ. ὑπουργὸς ὅτι ἀναβίωσις τοῦ ἀνασταλέντος θεάτρου, μὲ τὴν μορφήν πού κατεδικάσθη, δὲν θὰ εἶνε ἀνεκτὴ ἀπὸ τὴν δημοσίαν γνώμην. Ἐπὶ πλέον τὸ θέατρον πρέπει νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὴν δαπάνην τοῦ ἡμίσεως ἑκατομμυρίου τῆς δραματικῆς σχολῆς. Πρέπει νὰ ὑλαχθῇ τὸ φῶδρον, τὸ ὁποῖον ἀναλαμβάνει νὰ τὴν συντηρήσῃ εὐφραπέστατα μὲ μόνον ἑκατὸν πενήντα χιλιάδας δραχμῶν.

«Ἐλεύθερον Βῆμα» 28 Ἰανουαρίου 1931

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥ κ. Θ. ΠΕΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ

Φίλε κ. Διευθυντά,

Εἰς τὰ σημερινὰ ἑσπερινὰ φύλλα ἀνέγνωσα ἀνακοίνωσιν τοῦ ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας κ. Γ. Παπανδρέου διὰ τῆς ὁποίας ἀνασκευάζονται τὰ γραφέντα περὶ δῆθεν διασπαθίσεως ἑκατομμυρίων τοῦ «Ἐθνικοῦ Θεάτρου» ὑπὲρ εἰνοουμένων τοῦ κ. ὑπουργοῦ.

Ἐπειδὴ ὑπῆρξα ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τοῦ «Ἐθνικοῦ Θεάτρου» καὶ μέχρι πρὸ μηνὸς ὁ οἰκονομικὸς σύμβουλός του αἰσθάνομαι τὴν ὑποχρέωσιν νὰ δηλώσω ὅτι οὐδεὶς τῶν γενομένων μέχρι τῆς ἡμέρας τῆς παρατησῆσός μου διορισμῶν ὀφείλεται εἰς τὸν κ. ὑπουργόν τῆς Παιδείας. Καθ' ὅλον τὸ ἐξάμηνον διάστημα, καθ' ὃ διεχειρίσθη μετὰ τῶν λοιπῶν μελῶν τῆς ἐκτελεστικῆς

ἐπιτροπῆς τὰ οικονομικά τοῦ «Ἐθνικοῦ Θεάτρου», ὁ κ. Γ. Παπανδρέου δὲν μᾶς ὑπέδειξεν οὐδένα διορισμὸν οὐδὲ μᾶς ἐξέφρασεν ἐπιθυμίαν, ἥτις θὰ ἐπεβάρινε καὶ δι' ἐλαχίστης δαπάνης τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ θεάτρου.

Ἄφου δὲ μοῦ δίδεται ἡ εὐκαιρία ὀφείλω νὰ διακηρῶσθαι ὅτι καθ' ὄλον τὸ διάστημα τῆς ἐξαμήνου ὑπηρεσίας μου εἰς τὸ «Ἐθνικὸν Θέατρον» εἶχα καθημερινῶς σχεδὸν ἀφορμὰς νὰ ἐκτιμῶ τὸν μέγιστον ἐνθουσιασμὸν τοῦ κ. ὑπουργοῦ ὑπὲρ τῆς ὥραίας αὐτῆς ὑποθέσεως καὶ τὸ ζῴηρότατον ἐνδιαφέρον του ὑπὲρ τῆς ἐδραϊώσεως καὶ τῆς προκοπῆς τοῦ «Ἐθνικοῦ Θεάτρου». Δὲν νομίζω ὅτι θὰ θίξω τοὺς τέως συναδέλφους μου ἐν τῇ διοικήσει τοῦ θεάτρου, ἐὰν βεβαιώσω ὅτι ὁ κ. ὑπουργὸς οὐδενὸς ἡμῶν εἰργάσθη καὶ ἐκοπίωσε ὀλιγώτερον διὰ τὴν ἐξομάλυνσιν τῶν δυσχερειῶν, αἵτινες φυσικὸν ἦτο νὰ παρουσιασθοῦν εἰς τὰ πρῶτα βήματα τοῦ ἰδρύματος, διὰ τὴν ὀργάνωσιν αὐτοῦ, διὰ τὴν ἐλλύσιν δυσχερεστάτων προβλημάτων, τὰ ὁποῖα εἶχαν ἀναφανῆ διὰ τὰς προπαρασκευαστικὰς ἐργασίας τῆς ἀνακαινίσεως τοῦ χειμερινοῦ θεάτρου καὶ τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ θερινοῦ τοιοῦτου.

Ἄλλὰ ἡ μεγαλειτέρα ἔνδειξις τοῦ εὐκριντοῦς ἐνδιαφέροντος τοῦ κ. ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας ὑπὲρ τοῦ «Ἐθνικοῦ Θεάτρου» εἶνε ἡ πρωτοβουλία, ἣν ἔλαβε νὰ συστήσῃ εἰς τὴν διοίκησιν αὐτοῦ τὴν ματαίωσιν τῆς ἐνάρξεως τῶν παραστάσεων του κατὰ τὴν προσεχῆ ἄνοιξιν, ἐκ τῆς ὁποίας τὸ θέατρον ἐκινδύνευε νὰ ὑποστῇ μεγάλης ὑλικῆς ζημίας καὶ μεγαλειτέρας γενικῆς τοιαύτας.

Μὲ αἰσθήματα φιλίας

Θ. ΠΕΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

«Ἐλεύθερον Βῆμα» 28 Ἰανουαρίου 1931

* *

Εἰς τὸ ἔθνικόν θέατρον συνήλθε χθὲς τὸ ἀπόγευμα τὸ διοικητικὸν συμβούλιον τούτου. Τὸ συμβούλιον μετὰ μακρῶν συσκέψιν, καθ' ἣν συνεζήτησε τὸ ζήτημα τῶν ἐπισκεψιῶν τοῦ θεάτρου καὶ τοῦ χρόνου τῆς ἐνάρξεως τῆς λειτουργίας του ἐξέδωκε τὸ κάτωθι ἀνακοινωθέν:

«Τὸ διοικητικὸν συμβούλιον τοῦ ἔθνικοῦ θεάτρου, συνελθὸν σήμερον τὸ ἀπόγευμα, ἤκουσε τὴν εἰσήγησιν τῆς ἐκτελεστικῆς ἐπιτροπῆς, ἡ ὁποία ἐξέθεσε διὰ τοῦ οικονομικοῦ τῆς συμβούλου τὴν οικονομικὴν κατάστασιν τοῦ ὀργανισμοῦ, ὡς ἐμφανίζεται σήμερον λόγῳ τῆς καθυστερήσεως τῆς παρασχῆς τῶν ὑπὸ τοῦ νόμου 4615 προβλεπομένων ὑπολοίπων πόρων.

Ὁμοφώνως ἔλαβε τὴν ἀπόφασιν ὅπως ἀναβάλῃ τὴν ἔναρξιν τῶν παραστάσεων διὰ τὸν προσεχῆ χειμῶνα, ἵνα ἐν τῷ μεταξὺ καταστῇ δυνατὴ ἡ σύναψις καὶ ἐξυπηρέτησις δανείου, τὸ ὁποῖον θὰ χρησιμεύσῃ διὰ τὴν ἐπισκεψὴν τοῦ ἔθνικοῦ θεάτρου.

Αἱ ἐπισκευαὶ θ' ἀρχίσουν ἀμέσως, ἐλπίζεται δὲ ὅτι συμφώνως πρὸς τὴν βεβαίωσιν τὴν ὁποίαν παρέσχον οἱ ἐξετάσαντες τὸ κτίριον τοῦ θεάτρου μηχανικοὶ τοῦ ὑπουργείου τῆς Παιδείας, ἡ μέλλουσα νὰ ἀρχίσῃ ἐπισκευὴ θὰ ἔξῃ τερματισθῆ μέχρι τοῦ προσεχοῦς Νοεμβρίου.

Ἡ ἐπισκευὴ θὰ ἀποβλέπῃ εἰς τὴν στερέωσιν, τὴν θέρμανσιν, τὸν φωτισμὸν καὶ τὸν ἀερισμὸν τοῦ θεάτρου, θὰ γίνῃ δὲ κατὰ τοιοῦτον τρόπον ὥστε

εὐθὺς ὡς τὸ ἐπιτρέφουν οἱ πόροι τοῦ θεάτρου νὰ γίνῃ καὶ ἡ πλήρης ἐπισκευὴ, συμφώνως πρὸς τὸ ὑφιστάμενον γενικὸν σχέδιον.

Ἐν τῷ μεταξύ θὰ πραγματοποιηθῇ κάθε δυνατὴ οἰκονομία τῆς ἐκτελεστικῆς ἐπιτροπῆς προσφερθείσης νὰ ἐργάζεται ἄνευ ἀποζημιώσεως, μέχρι τῆς ἡμέρας τῆς ἐνάρξεως τῆς λειτουργίας τοῦ θεάτρου καὶ τοῦ προσωπικοῦ τοῦ θεάτρου περιοριζόμενον εἰς τὸ ἐλάχιστον δυνατόν ὄριον.

Τὸ διοικητικὸν συμβούλιον τοῦ ἐθνικοῦ θεάτρου θεωρεῖ καθήκον του νὰ ἐκφράσῃ τὴν λύπην του διὰ τὴν ἐπίθεσιν ἢ ὅποια ἐπεχειρήθῃ ἐναντίον τοῦ θεσμοῦ τοῦ θεάτρου καὶ νὰ διαβεβαιώσῃ τὴν κυβέρνησιν καὶ τὴν κοινὴν γνώμην ὅτι παρὰ τὰ περιορισμένα οἰκονομικὰ μέσα, τὰ ὁποῖα ἐτέθησαν εἰς τὴν διάθεσίν του, τὸ ἐθνικὸν θέατρον συντόμως θὰ λειτουργήσῃ. Προσέτι τὸ διοικητικὸν συμβούλιον πιστεύει ὅτι ἡ κοινὴ γνώμη ἐξακολουθεῖ πάντοτε νὰ ἀποβλέπῃ μετὰ συμπαθείας καὶ ἐμπιστοσύνης πρὸς τὸν θεσμόν τοῦ ἐθνικοῦ θεάτρου καὶ εἶνε πεπεισμένον ὅτι τὸ θέατρον θὰ ἐπιτύχῃ τὸν ἐπιδιωκόμενον ὑψηλὸν του σκοπὸν, δικαιῶνον τὰς κοινὰς προσδοκίας.

Νικ. Δάσκαρης, Γρ. Σενόπουλος, Ι. Δαμβέργης, Ἐλένη Οὐράνη, Ἀχ. Κύρου, Χ. Δαγαλέξης, Γ. Πεσμαζόγλου, Ἡλ. Βουτιερίδης, Π. Καλογερίκος, Ι. Γρυπάρης, Π. Νεβάνας, Θ. Συναδινός, Φ. Πολίτης.

Ἐφημερίδας 30 Ἰανουαρίου 1931.

Ο ΣΚΗΝΟΘΕΤΗΣ

Κύριε Διευθυντά,

Νομίζω ὅτι ἔχω καὶ ἐγὼ τὸ δικαίωμα διὰ πρώτην καὶ τελευταίαν φορὰν νὰ πῶ δύο λέξεις ἐπὶ προσωπικοῦ μου ζητήματος ἐν σχέσει μετὰ τοῦ «Ἐθνικοῦ Θεάτρου». Ἐγὼ τὸ δικαίωμα, διότι κληθεὶς νὰ προσφέρω τὰς δυνάμεις μου εἰς τὸ «Ἐθνικὸν Θέατρον» ἐξετέλεσα μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης εὐσυνειδήτως τὸ καθήκόν μου.

Ἐδέχθην διὰ πρώτην φορὰν νὰ μισθοδοτηθῶ ἐργαζόμενος εἰς τὸ ἑλληνικὸν θέατρον, διότι ἦμην βέβαιος ὅτι καρποφόρος θὰ ἦτο ἡ ἐργασία μου. Εἶμαι ὑπερήφανος ὅτι τὸ κατόρθωσα καὶ προκαλῶ πάντα δυνάμενον νὰ με διαφεύσῃ. Ἀνέλαβα τὴν θέσιν τοῦ σκηνοθέτου παρακληθεὶς, καὶ τὴν ἀνέλαβα ἐν πεποιθήσει ὅτι ἡ ἐργασία μου ἂν δὲν ἦτο τὸ ἀπολύτως ἐξαιρετικόν—πράγμα ἄγνωστον ἀκόμη διὰ τὸ ἑλληνικὸν θέατρον—θὰ ἦτο ἰσάξια πάντως πάσης ἄλλης ἑλληνικῆς ὁμοίας φύσεως καλλιτεχνικῆς δημιουργίας.

Ἀφροῦ ἐπὶ μίαν σχεδὸν ὀλόκληρον ζωὴν ἐργασίας διὰ τὸ ἑλληνικὸν θέατρον εἶδα ἐκπληρούμενον τὸ ὄνειρόν μου νὰ προσφέρω καὶ ἐγὼ κάτι εἰς τὸ «Ἐθνικὸν Θέατρον» τῆς πατρίδος μου, δὲν ἀνέμενα νὰ ἀκούσω ὅτι εἰς αὐτὸ εἰσῆλθα διὰ ν' ἀπολαύσω μισθοῦς ὡς ἀργόμισθος, καὶ δὲν τὸ ἀνέμενα, διότι ἐπαναλαμβάνω νὰ εἶπω, εἶχα, ἔχω καὶ θὰ ἔχω ἀπαράβια δικαιώματα διὰ μόνον τὸν λόγον ὅτι ἐργάζομαι εὐσυνειδήτως. Ἐδέχθην τὴν προσφερθείσαν μοι ἐργασίαν καὶ μέχρι σήμερον ἔχω τὸ θάρρος νὰ πῶ ὅτι ἐφάνην ἀξίος τῆς προτιμήσεως ἐκείνων οἱ ὅποιοι με ἐξέλεξαν καὶ ἐπὶ τῆ βάσει ἠθικῆς μετ' αὐτὸν συμφωνίας ἀνέλαβα ὑποχρεώσεις καὶ εἰς τὴν κοινωνικὴν μου ζωὴν. Τὰς ὑποχρεώσεις αὐτὰς τὰς ἠθικὰς καὶ τιμὰς, οὐδεὶς ἔχει δικαίωμα νὰ μοῦ τὰς ἀρνηθῇ καὶ τὰς ἀμφισβήτησῃ ὅσον ὑψηλὰ καὶ ἂν ἴστανται.

Εἰς τὸ «Ἐθνικὸν Θέατρον» ἐκλήθην νὰ ἐργασθῶ ἐπὶ ὀρισμένην θητεία. Οὐδεὶς λόγος λοιπὸν συντρέχει ν' ἀπομακρυνθῶ τῆς ἐργασίας μου ἄνευ ἐιδικῆς ἀφορμῆς, τῆς ὁποίας αἰτίως νὰ εἶμαι μόνον ἐγὼ. Ἄν πρόκειται νὰ μὴ λειτουργήσῃ τὸ «Ἐθνικὸν

Θεάτρον» δι' οιονδήποτε λόγον, βεβαίως δὲν εἶμαι ἐγὼ ὁ αἴτιος, ἐγὼ, ὁ ἐργασθεὶς ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς εἰσόδου μου εἰς αὐτὸ διὰ τὴν λειτουργίην καὶ φανῆ ἀξίον τῆς ἀποστολῆς του. Οὐτε ἐγὼ, οὔτε οἱ ἄλλοι οἱ προσληφθέντες εἰς τὸ «Ἐθνικὸν Θεάτρον» καὶ ὧν ὁ ἀριθμὸς εἶνε ὀλίγιστος, εὐσυνειδήτως ἐργαζόμενοι, δὲν εἰμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ φανώμεθα εἰς τὴν κοινωνίαν ὡς ἀνάξιοι τῆς ἐντολῆς τὴν ὅποιαν μᾶς ἀνέθεσαν. Δὲν γνωρίζω τί σκέπτονται οἱ ἄλλοι, ἀλλ' ἐγὼ ἔχων τὸ δίκαιον ὑπὲρ ἐμοῦ θὰ ἀναμείνω τὴν λύσιν τὴν ὅποιαν θὰ δώσῃ τὸ διοικητικὸν συμβούλιον τοῦ «Ἐθνικοῦ Θεάτρον», λύσιν σύμφωνον πρὸς τὸ ἀναμφισβήτητον δίκαιόν μου. Οἰωνδήποτε ὁμως ἀδικίαν ἐναντίον μου, θὰ ζητήσω νὰ ἐπανορθώσῃ τὸ σεβαστὸν συμβούλιον τῆς ἐπιχρητείας, τὸ ὅποιον ἐνέκρινε τὸν νόμον καὶ τὸν ὀργανισμὸν τοῦ «Ἐθνικοῦ Θεάτρον» ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων διωρίσθη εἰς αὐτὸ ὄχι ὡς ἀργόμισθος, ἀλλ' ὡς τίμιος καὶ ἀφωσιωμένος ἐργάτης.

Περὶ τὸν νὰ τονίσω ὅτι δὲν ζητῶ ἀπὸ τὸ διοικητικὸν συμβούλιον τοῦ «Ἐθνικοῦ Θεάτρον» νὰ με ὀνομάσῃ ἀργόμισθον αὐτοῦ ἐπὶ ὀρισμένη θητεία, ἀλλὰ νὰ μοῦ ἰκανοποιήσῃ τὴν τρωθείσαν φιλοτιμίαν μου καὶ νὰ μοῦ ἀποδώσῃ τὸ δίκαιον ἵνα οὕτω φανῶ συνεπὴς πρὸς τὰς κοινωνικὰς ὑποχρεώσεις ἃς ἐνέλαβον κληθεὶς εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς ἔθνικῆς σκηνῆς.

Μετὰ τῆμῆς

«Ἐλεύθερον» Βῆμα 30 Ἰανουαρίου 1931

ΜΙΛΤ. Γ. ΛΙΔΩΡΙΚΗΣ

ΟΙ ΗΘΟΠΟΙΟΙ

Μετὰ τὴν ἀπόφασιν τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου οἱ προσκληθέντες ἠθοποιοὶ διὰ νὰ λάβουν μέρος εἰς τὸν θίασον τοῦ ἔθνικοῦ θεάτρον, εὐρεθέντες χωρὶς ἐργασίαν, γιὰ τὴν ἐν τῷ μεταξὺ διελύθησαν οἱ περισσότεροὶ θίασοι, δι' ὑπομνήματός των ἐζήτησαν τὴν πληρωμὴν τοῦλάχιστον ἐνὸς μισθοῦ ὅπως ἀνασυγκροτηθοῦν. Μετὰ ἀνταλλαγὴν πολλῶν γνωμῶν καὶ συζητήσεων ἀνεκοινώθη ὅτι δὲν ἦτο δυνατὴ ὑπὸ τοῦ νόμου, ἐφ' ὅσον δὲν ὑπεγράψαν σὺν συμβόλαια, ἢ καταβολὴ τοῦ μισθοῦ.

Ἐδόθη ὁμως ἡ ὑπόσχεσις, ἡ ὅποια καὶ ἐξεπληρώθη ἀργότερα, ὅτι ἐκ τοῦ ταμείου ἀνεργίας τῶν ἠθοποιῶν θὰ δοθοῦν διάφορα χρηματικὰ δάνεια πρὸς ἀνασυγκρότησιν τῶν θιάσων.

ΝΕΑ ΠΡΟΣΚΛΗΣΙΣ ΗΘΟΠΙΩΝ

Ἡ διεύθυνσις τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρον τὸν Ὀκτώβριον (1931) ἀπέστειλε νέας προσκλήσεις πρὸς τοὺς ἠθοποιούς μετὰ τὴν δῆλωσιν ὅπως μέχρι τῆς 1ης Νοεμβρίου δηλώσουν ἐὰν ἀποδέχονται νὰ συμμετάσχουν εἰς τὸν θίασον. Ὅσοι ἀπεδέχθησαν τὴν πρόσκλησιν ἀτήνησαν ἐντὸς τῆς ταχθείσης προθεσμίας καὶ τὴν 15ην Νοεμβρίου ὑπέγραψαν τὸ συμβόλαιόν των.

Ἐκ μέρους τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρον ὑπέγραψε τὰ συμβόλαια ὡς ἀντιπρόσωπον αὐτοῦ ὁ πρόεδρος τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου κ. Νικόλαος Λάσκαρης. Οἱ ἠθοποιοὶ οἱ ὅποιοι ὑπέγραψαν συμ-

βόλαια και προσελήφθησαν δια την πρώτην περίοδον τῆς λειτουργίας του μέχρι Μαΐου 1933 εἶνε οἱ κατωτέρω κατά τὸν ἐπίσημον κατάλογον.

Αἰμίλιος Βεάκης, Νικόλαος Ροζάν, Τηλ. Δεπενιώτης, Κωνστ. Μουσούρης, Νικόλαος Δενδραμῆς, Σαπφῶ Ἀλκαίου, Καίτη Ἀνδρεάδου, Καίνα Κωνσταντινοπούλου (Παξινού), Ἀλίκη Μουσούρη, Μαίρη Σαγιάνου, Χριστόφ. Νέζερ, Λ. Λούης, Μιχ. Ἰακωβίδης, Ἀλέξ. Μινοῦτης, Γεώργ. Γληνός, Νικ. Παρασκευάς, Ἀθανασία Μουστάκα, Μαρ. Ραφτοπούλου, Νικ. Παπαγεωργίου, Ἡ. Δεστούνης, Εὐάγ. Μαμίας, Χρ. Εὐθυμίου, Νέλλη Μισσέλλου, Ἐμ. Κατράκης, Κ. Τζαβαλάς, Ἰω. Αὔλωντης, Χ. Φαρμάκης, Θεόδ. Ἀρώνης, Σμαρ. Βεάκη, Μερῶπη Νέζερ, Ἄννα Σταυρίδου, Μύρων Ρούσσος (ὕποβολεύς).

Μεταξὺ τῶν ἠθοποιῶν προσεκληθῆ και ἡ δις Ἑλένη Παπαδάκη και ἀπάντησε τηλεγραφικῶς ἐκ Κων/πόλεως ὅπου εὐρίσκειτο μετὰ θιάσου ὅτι ἀποδέχεται. Ἄλλ' ἐπειδὴ δὲν παρευρεθῆ ἐντὸς τῆς ταχθείσης προθεσμίας εἰς τὰς Ἀθήνας διὰ νὰ υπογράψῃ τὸ συμβόλαιον, οὔτε και ἐδικαιολόγησε τὴν ἀπουσίαν της, ἡ διοίκεισις τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου τὴν διέγραψε τοῦ καταλόγου.

ΤΥΠΟΣ ΣΥΜΒΟΛΑΙΟΥ ΤΩΝ ΗΘΟΠΟΙΩΝ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΘΕΑΤΡΟΥ

Ἐν Ἀθήναις σήμερον τὴν δεκάτην τετάρτην τοῦ μηνὸς Νοεμβρίου τοῦ χιλιοστοῦ ἑνεαεκοσιοστοῦ τριακοστοῦ πρώτου ἔτους, μεταξύ ἀφ' ἑνὸς μὲν τοῦ

κατωτέρω ἐνεργούντος ὑπὸ τὴν ιδιότητα αὐτοῦ ὡς τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου, κατωτέρω «Τὸ Θεάτρον» ἐπονομαζομένου, ἀφ' ἑτέρου τ κατωτέρω «Ἡθοποιὸς» ἀναγραφόμενου, συμφωνοῦνται και συνομολογοῦνται τὰ ἑξῆς:

Τὸ Θεάτρον προσλαμβάνει ὡς μέλος τοῦ θιάσου αὐτοῦ τ ὑπὸ τοὺς ἑξῆς ὄρους και συμφωνίας:

1ον) Ἡ πρόσληψις αὕτη γίνεται διὰ περίοδον ἀρχομένην ἀπὸ 16 Νοεμβρίου 1931 και λήγουσαν τὴν 31 Μαΐου 1933.

2ον) ἐν λόγῳ ἠθοποιὸς ὑποχρεοῦται ἀσυζητητῆ και δεχθῆ τὴν ἐκτέλεσιν παντὸς οἰουδήποτε ρόλου και ἄνευ τινὸς ἑξαίρεσεως ἢ ἐπιφυλάξεως, ὧν τὸ Θεάτρον κατά τὴν ἀπόλυτον αὐτοῦ κρίσιν ἠθέλει ἀναθέσῃ αὐτῷ.

3ον) Ὁ ὀργανικὸς μηνιαίος μισθὸς τ ἄνω ἠθοποιῷ ὀρίζεται εἰς Δραχμὰς (). Τὸ σύνολον τοῦ ὡς ἄνω μισθοῦ μειοῦται ὅμως κατά 10 ο)ο λόγῳ προσωρινῶν ἀναγκῶν τοῦ

προϋπολογισμού τοῦ Θεάτρου. Τὸ Θεάτρον ἐπιφυλάσσει ἑαυτῷ τὸ ἀπόλυτον δικαίωμα νὰ κρίνῃ πότε οἱ λόγοι οἱ δικαιολογοῦντες τὴν τοιαύτην μείωσιν θὰ ἐκλείψουν, ὥστε α) νὰ ἐπιστραφῇ τὸ κρατηθὲν ποσὸν ἢ ποσοστὸν οὐτοῦ, β) νὰ περιορισθῇ τὸ μηνιαίως κρατούμενον ποσοστὸν καὶ γ) νὰ καταργηθῇ ἕξ ὀλοκλήρου ἢ κρᾶτης. Πᾶν ζήτημα σχέσιν ἔχον πρὸς τὸν μισθὸν ἢ ἐκ τοῦ μερέθους αὐτοῦ ἐξαρτώμενον, λ. χ. φόρος, χαρτόσημον, ἀποζημιώσεις περιοδιῶν κλπ. θὰ καθορίζεται ἐπὶ τοῦ οὗτω μειουμένου μισθοῦ, ὅστις εἶναι πάγιοις μὴ ὑποκείμενος εἰς οὐδεμίαν ἀξομείωσιν, ὅσαυδήποτε παραστάσεις καὶ ἂν δοθῶσι κατὰ μῆνα καὶ ἀσχέτως τοῦ εἰς πόσας θὰ συμμετέχη ἡθοποιός. Εἰς τὸ ἄνω ποσὸν περιλαμβάνονται καὶ ἅσασαι αἱ ἀπογενματιναὶ καὶ ἔκτακτοι παραστάσεις, ὁ ἀριθμὸς τῶν ὁποίων ὀρίζεται ἑβδομαδιαίας ἐξ δύο. Ὁ ἄνω μισθὸς θὰ καταβάλεται κατὰ δεκαήμερον καὶ εἰς τὸ τέλος ἐκάστου δεκαήμερου. Προκαταβολὴ δὲν δύναται νὰ δοθῇ παρὰ μόνον ἐν περιπτώσει ἀσθενείας καὶ κατ' ἐξαιρέσειν καὶ μόνον ἐὰν καὶ ἐφ' ὅσον ἐγκριθῇ αὕτη παρὰ τοῦ Γενικοῦ Διευθυντοῦ καὶ τοῦ Οἰκονομικοῦ Συμβούλου.

4ον) Ὁ ἄνω μειωμένος κατὰ τὰ 10 ο)ο μισθὸς μειοῦται εἰς τὰ δύο τρίτα αὐτοῦ καθ' οὓς μῆνας τὸ Θεάτρον ἀργεῖ, ἤτοι κατὰ τὰς θερινὰς διακοπὰς καὶ τὴν πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς λειτουργίας αὐτοῦ περίοδον τῶν δοκιμῶν.

5ον) Τὰ τέλη χαρτοσήμου ἐπὶ τῆς μισθοδοσίας, οἱ φόροι, καὶ πᾶσα ἄλλη πιρομοία ἐπιβάρυνσις πληρώνονται ὑπὸ τοῦ ἡθοποιοῦ.

6ον) Ἡ διανομὴ τῶν ρόλων ἀποτελεῖ ἀναφαίρετον καὶ ἀπόλυτον δικαίωμα τοῦ Θεάτρου, πᾶσα δὲ ἄρνησις ἐπιφέρει τῇ μονομερεῖ βουλήσει τοῦ Θεάτρου τὴν διάλυσιν τοῦ παρόντος.

7ον) ἡθοποιὸς ἀπροφασίστως ὑποχρεοῦται νὰ μεταβαίη καὶ ἐκτὸς τῶν Ἀθηνῶν εἰς καλλιτεχνικὰς περιοδείας, ἐφ' ὅσον ἤθελεν ἀποφασισθῇ τοῦτο ὑπὸ τοῦ Θεάτρου. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει πλὴν τοῦ μισθοῦ θὰ καταβάλλεται αὐτῷ ὡς ἐπιμίσιον, ἤτοι ὡς πρόσθετος ἀμοιβὴ ποσὸν ἴσον πρὸς τὸ ἡμισυ τοῦ μισθοῦ καὶ τὰ ὀδοιπορικὰ ἐφ' ὅσον ἡ περιοδεία γίνεται ἐντὸς τῆς Ἑλλάδος, ἐὰν δὲ αὕτη γίνεται εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν τὸ ποσὸν τοῦ ἐπιμισθίου θὰ κανονίζεται ὑπὸ τοῦ Θεάτρου καὶ κατὰ τὴν ἀπόλυτον αὐτοῦ κρίσιν.

8ον) ἡθοποιὸς ὑποχρεοῦται νὰ τηρῇ ἐπακριβῶς καὶ ἄνευ τῆς ἐλαχίστης δυστροπίας καὶ ἀντιλογίας, τὰς διατάξεις τῶν νόμων καὶ διαταγμάτων τῶν σχετικῶν πρὸς τὸ θέατρον, τοὺς ἐσωτερικοὺς κανονισμοὺς, τοὺς εἰδικούς τοιοῦτους, πᾶσαν ὀδηγίαν καὶ πᾶσαν ἐντολὴν διδομένην ὑπὸ τοῦ Θεάτρου, ἀκόμη καὶ ἐὰν ἡ τήρησις αὐτῶν ὑποβάλλῃ αὐτὸν εἰς πρόσθετον ἢ βαρύτεραν ἐργασίαν, ἀρκεῖ νὰ μὴ ἐπιβαρύνῃ αὐτὸν χρηματικῶς. Τοι-

αὐτὴ ὅμως ἐπιβάρυνσις δὲν θεωρεῖται ἢ ἐπιβολὴ κρατήσεων ἢ προστίμων. Τὸ Θεάτρον δικαιοῦται εἰς μονομερῆ μεταβολὴν τοῦ ἐσωτερικοῦ κανονισμοῦ καὶ ἠθοποιὸς ὑποχρεοῦται νὰ τηρῇ καὶ τοὺς νέους ὅρους.

9ον) ἠθοποιὸς ὑποχρεοῦται νὰ ἐμφανίζεται εἰς τὸ Θεάτρον καθ' ἐκάστην εἰς τὰς ὥρας τῶν δοκιμῶν καὶ παραστάσεων ἄνευ εἰδικῆς προσκλήσεως. Νὰ ἀντικαθιστᾷ ἠθοποιὸς ἢ νὰ συμμετέχῃ εἰς ἔργον ὑποκαθιστοῦν τὸ ἀναγγελλθὲν ἐφ' ὅσον ἤθελε πρὸς τοῦτο παραστῆ ἀνάγκη.

10ον) Ἀπαγορεύεται εἰς τὸ ἠθοποιὸν ἢ καθ' οἷονδῆποτε τρόπον συμμετοχὴ εἰς ἕτερον θίασον ἢ ἢ συμμετοχὴ καὶ εἰς παραστάσιν μὴ διδομένην ὑπὸ τοῦ Θεάτρον.

11ον) ἠθοποιὸς δικαιοῦται ἐτησίως εἰς μηνιαίαν ἄδειαν μὲ πλήρεις ἀποδοχάς. Ἡ ἐποχὴ ὅμως τῆς χορηγίσεως αὐτῆς ἐξαπτάται ἐκ τῆς ἀπολύτου κρίσεως τοῦ Θεάτρον.

12ον) Ἀσθένεια πιστοποιουμένη ὑπὸ τοῦ ἱατροῦ τοῦ Θεάτρον θεωρεῖται ὡς ἀπουσία δεδικαιολογημένη. Παράτασις ὅμως τῆς ἀσθενείας πέραν τῶν τριῶν μηνῶν δύναται νὰ συνεπαγάγῃ τὴν διάλυσιν τοῦ παρόντος τῆ βουλῆσαι τοῦ Θεάτρον.

13ον) Ἀπαγορεύεται εἰς τὸ ἠθοποιὸν νὰ προβαίῃ εἰς οἰανδήποτε ἀνακοίνωσιν σχετικὴν πρὸς τὸ θέατρον. Δέον νὰ συμπεριφέρεται κοσμίως, νὰ σέβεται τοὺς προϊσταμένους καὶ νὰ συνεργάζεται φιλικῶς μετὰ τῶν συναδέλφων τ

14ον) Δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἐπικαλεσθῇ ἄγνοιαν διαταγῆς ἐκδοθείσης ἢ τοιχοκολληθείσης.

15ον) Εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν τὸ Θεάτρον ἀποφασίσῃ τὴν ὀλικὴν ἢ μερικὴν ἐπιστροφὴν τῆς ἐν τῷ ἄρθρῳ 3 ὀρισθείσης κρατήσεως, κρατεῖται ἐκ τοῦ ἐπιστρεφόμενου ποσοῦ ἢ ἐκ τοῦ ἄρθρου 83 τοῦ Ὁργανισμοῦ προβλεπομένη ἐγγύησις, συμπληρουμένη ἐν ἀνάγκῃ εἰς τὸ ἀκέραιον, συμφώνως πρὸς τὰ ἐν τῷ αὐτῷ ἄρθρῳ ὀριζόμενα. Τὸ ποσὸν τοῦτο ὅπερ θὰ χρησιμεύῃ ὡς ἐγγύησις μερικὴ τῆς ὑπὸ τὸ ἠθοποιὸν τηρήσεως τῶν ἔναντι τοῦ Θεάτρον ὑποχρεώσεών τ θὰ ἐπιστρέφεται ἀτόκως μετὰ τὴν λήξιν τῆς περιόδου δι' ἣν τὸ παρὸν συνομολογεῖται.

16ον) Ἡ παράτασις ἐκ μέρους τ ἠθοποιοῦ ἐνὸς τῶν ὁρῶν τοῦ παρόντος συνεπάγεται τὴν καταβολὴν ποινικῆς ρήτρας δραχ. τὴν κατάπτωσιν τῆς ἐγγυήσεως καὶ τὴν τῆ μονομερεῖ βουλήσαι τοῦ Θεάτρον διάλυσιν τοῦ παρόντος. Ἡ ἐκ μέρους τοῦ Θεάτρον διάλυσιν τοῦ παρόντος θὰ συνεπάγεται ὡς μόνην ὑποχρέωσιν τὴν καταβολὴν τῶν μισθῶν μέχρι τῆς λήξεως τῆς περιόδου. Ἡ δὲ ἀποζημίωσις αὕτη θὰ καταβάλλεται κατὰ δεκαήμερον ὡς καὶ ὁ μισθός.

ΤΑ ΕΓΚΑΙΝΙΑ ΤΗΣ ΕΝΑΡΞΕΩΣ. Η ΠΡΟΣΦΩΝΗΣΙΣ ΤΟΥ ΔΙΕΥΘΥΝΤΟΥ

Τὴν ἐπομένην τῆς ὑπογραφῆς τῶν συμβολαίων (16 Νοεμβρίου) ἐγένοντο τὰ ἐγκαίνια τῆς ἐνάρξεως τῶν ἐργασιῶν τοῦ ἐθνικοῦ θεάτρου καὶ ἐτελέσθη ἄγασμος ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ διοικητικοῦ Συμβουλίου, τῆς ἐκτελεστικῆς ἐπιτροπῆς καὶ ὀλοκλήρου τοῦ προσωπικοῦ. Ὁ διευθυντῆς τοῦ ἐθνικοῦ θεάτρου κ. Ἰωάν. Γρυπάρης μετὰ τὸν ἄγασμόν προσεφώνησε τοὺς ἡθοποιοὺς ὡς ἑξῆς:

«Δὲν πιστεύω νὰ εὑρίσκει κανεὶς ἀδικαιολόγητὴν τὴν ἰδιαίτην συγκίνησιν ποὺ αισθάνομαι αὐτῇ τῇ στιγμῇ, καὶ ποὺ δὲν ἤμπορεῖ παρά τὸν ἴδιον τὸ βαθμὸν νὰ τὴν αισθάνεσθε καὶ σεῖς ὅλοι, ἀγαπητοὶ μου καλλιτέχναι, ποὺ οἶσθε ἔλαχε ὁ ἐπίφοτος κληρὸς νὰ ἀποτελέσετε τὸν πρῶτον θίασον τοῦ Ἐθνικοῦ μας Θεάτρου.

Καὶ πραγματικῶς. Ὑστερ' ἀπὸ πολὺμηνι δολιχοδρομία, γεμάτῃ ἀπὸ τόσους κλυδωνισμοὺς καὶ περιπέτειας, ἀξιωνόμεθα σήμερον νὰ προσγειωθῶμεν στὸν ἀκραῖον τοῦ δρόμου μας σταθμὸν καὶ νὰ πατήσουμε τὰ προπύλαια τοῦ Ναοῦ, ὅπου καλοῦμεθα ἀπὸ κοινοῦ μαζί σας νὰ ἱερωγήσωμε.

Ὡς τώρα, σ' ὅλο αὐτὸ τὸ μακρὸν διάστημα, ἡ Διοίκησις τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου, τὸ Διοικητικὸν τοῦ Συμβουλίου καὶ ἡ Ἐκτελεστικὴ τοῦ Ἐπιτροπῆ—αὐτῇ προπάντων—ἀγόγγυστα καὶ σχεδὸν ἀδιαμαρτύρητα ἐσῆκωνε στοὺς ὤμους τῆς τὴν εὐθύνῃ μιᾶς βραδύτητος, ποὺ καμμὶ δικαιοσύνη δὲν θὰ τὸ ἐπέτρεπε νὰ τῆς καταλογισθῇ ἕξ ὀλοκλήρου, καὶ ὑπέφερε ἐπιθέσεις, ποὺ μόνον μὰ ἐκ προμελέτης κακόπιστη διάθεσι θὰ μπορούσε νὰ δικαιολογήσῃ.

Ὅπως δὴποτε, ἡ περίοδος αὐτῆς τῆς τόσον ἀχάριστης γιὰ μᾶς δοκιμασίας, μπορούμε νὰ ποῦμε πὼς πέρασε, κι' ἡ σημερινὴ μέρα σημειώνει, πιστεύω, τὸ ὀριστικὸν τῆς τέλους, γιατί, μετὰ τὴν τελειωτικὴν συγκρότησιν τοῦ καλλιτεχνικοῦ τοῦ θίασου καὶ τὴν ἐναρξιν τῶν δοκιμῶν ἀρχίζει πραγματικὰ ἡ λειτουργία τοῦ Ἐθνικοῦ μας Θεάτρου.

Καὶ μετὰ αὐτῇ τὴν εὐκαιρία, οἶσθε ἀπευθύνω ἐν πρώτοις, ἐκ μέρους καὶ τῶν λοιπῶν συναδέλφων μου τῆς Διοικήσεως, ἕνα θερμὸν καὶ ἐγκάρδιον χαριετισμὸν, ἀγαπητοὶ μας καλλιτέχνες, ποὺ στὰ χέρια σας σήμερον ἐμπιστευόμεσθε αὐτῇ τὴν τύχῃ καὶ τὸ μέλλον τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου.

Τὸ ἀντιλαμβάνεσθε βέβαια πὼς δὲν εἶναι καμμὶ ὑπερβολή, οὔτε ἄλλο φιλοφρόνημα, οὐδὲ κενὸ ἀερολόγημα αὐτὸ ποὺ λέγω καὶ πολὺν περισσότῃ, δὲν ὑποθέτω πὼς ὑπάρχει φόβος νὰ νομισθῇ ὅτι ζητῶ νὰ κατοχυρώσω προκαταβολικῶς τὴν δική μας εὐθύνῃ μετὰ τὸ νὰ δίδω τόσο πρωτεύουσα καὶ ἐξαιρετικὴ σημασίαν ἐπὶ τῆς δικῆς σας συμβολῆς, ὥστε νὰ ἐξαρτῶ ἀπ' αὐτῇ τὸ μέλλον καὶ τὴν τύχην τοῦ κοινοῦ μας ἀγῶνος.

Ἡ δική μας εὐθύνῃ—τὸ ξέρομε πολὺ καλὰ—δὲν μπορεῖ νὰ ἐπιτελειώσῃ μετὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ καλλιτεχνικοῦ μας προσωπικοῦ, ἀλλ' ἀπεναντίας ἀπ' αὐτὴν ἴσα-ἴσα ἀρχίζει. Τὴν ἀναλαμβάνομε ὁμοῦς ἀνεργαίαν ἀπέναντι ὄλων ἐκείνων πρὸς τοὺς ὁποίους χρεωστοῦμε νὰ λογοδοτήσωμε. Καὶ ἔχομε κάθε

δικαίωμα να τὸ βροντοφωνήσωμε αὐτὸ πρὸς ὅλες τὶς κατευθύνσεις, ἐπειδὴ τὴν ἐκλογὴν μας τὴν ἐστηρίξαμε ἀποκλειστικὰ καὶ μόνον ἐπὶ τὴν πραγματικὰς ἀνάγκης τοῦ καλλιτεχνικοῦ μας προγράμματος καὶ στὶς ἀπατήσεις τοῦ καθωρισμένου σχετικῶς δραματολογίου μας. Δὲν λογυρίζομαι βέβαια ὅτι θὰ ἦτο ποτὲ δυνατόν νὰ εὐρεθοῦν ὅλοι, οἱ καλῆς τοῦλάχιστον πίστεως τιμηταὶ τοῦ ἔργου μας, σύμφωνοι πέρα καὶ πέρα γιὰ τὴν ἐκλογὴν μας ἔμεις πρῶτοι ἀναγνωρίζομε ὅτι, ἂν μᾶς ἐπέτρεπαν τὰ οικονομικὰ μας μέσα, καὶ τριπλάσιος ἴσως κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν μελῶν τοῦ ὄπως καὶ εἰς ἄλλα βαλκανικὰ κράτη, θὰ ἠμποροῦσε νὰ καταρτισθῇ ὁ θίασός μας, χωρὶς γι' αὐτὸ νὰ χάσῃ πολὺ τὴν καλλιτεχνικὴν τὴν ἀριότητα. Ἀλλὰ δι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν λόγον ἔχει καὶ πῶς ξεχωριστὴ σημασία ἡ δική σας ἡ προτίμησις, ὡς τριδιπλο ἀποστάλλαγμα τῆς περὶ εὐσυνείδητης καὶ μελετημένης ἐπιλογῆς.

Μὰ γιὰ τὸν ἴδιον πάλι λόγον, τριδιπλῆς καὶ παραπάνω ἀκόμη, εἶναι οἱ ὑποχρεώσεις, ποὺ ἀναλαμβάνετε ἀπέναντι τοῦ Ἑθνικοῦ Θεάτρου καὶ τοῦ μέλλοντός του. Δὲ θὰ ἤθελα οὐτὲ νὰ τὸ θίξω κἂν σήμερον αὐτὸ τὸ ζήτημα τῶν ὑποχρεώσεων. Σὲ λίγο θὰ σᾶς ἀναγνωσθῇ καὶ θὰ σᾶς μοιρασθῇ κατόπιν ὁ ἐσωτερικὸς μας κανονισμὸς, ποὺ μαζὶ με τὸν ἐπίσημον Ὄργανισμὸν τῆς διοικήσεως καὶ τὸ ἰδρυτικὸν τοῦ Ἑθνικοῦ μας Θεάτρου Νόμον ἀποτελεῖ τὴν γραπτὴν νομοθεσίαν, ποὺ τὴν ἐπιβάλλει παγκοίνως ἀναγνωρισμένη ἀνάγκη. Ὑπεράνω ὅμως αὐτῆς τῆς γραπτῆς νομοθεσίας ὑπάρχει ὁ ἄγραφος Νόμος, ποὺ ὁ ἰδικός μας ὁ θεὸς, ὁ θεὸς τῆς τέχνης, τὸν ἔχει χαραῖξει με πύρινα γράμματα μέσα στὴν ψυχὴν τῶν πιστῶν του. Αὐτὸν τὸν ἄγραφον Νόμον, τὴν πίστην τὴν ἀφοσίωσιν καὶ τὸν φανατισμὸν γιὰ τὰ ἀνώτερα ἰδανικὰ τῆς σκηникῆς τέχνης, ἔχομε τὴν βεβαιότητα ὅτι ἐξεχωρίσαμε, μαζὶ με τὶς ἄλλας ἐπαγγελματικὰς ἀδεξιότητες, μέσα στὴν ψυχὴν ὅλων σας. Μὲ αὐτὴ τὴν βεβαιότητα πιστεύομε πῶς ποτὲ δὲ θὰ βρεθῇ στὴν ἀνάγκη ἡ Διεύθυνσις τοῦ Ἑθνικοῦ Θεάτρου νὰ καταρῦγῃ στὴν ἐξάσκησιν τῆς πειθαρχικῆς ἐξουσίας, ποὺ τῆς χορηγεῖ ὁ Νόμος, καὶ ποὺ θὰ ἦτο μόλα ταῦτα ὑποχρεωμένη, σὲ μιὰ τέτοια ἀπίθανη περίπτωσιν, νὰ τὸν ἐφαρμόσῃ με ὅλην τὴν ἀποφασιστικὴν καὶ με ὅλην τὴν σκληρότητα ποὺ θάπατατοῦσε τὸ συμφέρον τοῦ συνόλου. Διότι εἶναι ἀπτονόητον, πῶς μόνον διὰν ἐπικρατήσῃ πέρα καὶ πέρα ἡ ἰδέα τοῦ συνόλου καὶ ἡ ἀγόγγυστη ὑποταγὴ σ' αὐτὴν κάθε ὑπερτροφικὸν ἄτομισμὸν, τότε μόνον μπορεῖ νὰ θεωρηθῇ ἐξηραλισμένη ἡ ἐπιτυχία μιᾶς κοινῆς προσπάθειάς ὅπως εἶναι ἡ δική μας.

Δὲν νομίζω ὅτι εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐπεκταθῶ, ὅσο γιὰ σήμερον σὲ ἄλλες λεπτομέρειας ποὺ θάχομε πάντα τὸν καιρὸν στὶς καθημερινὰς μας συνεργασίας νὰντικρύσομε, γιὰ νὰ συμπληρωθῇ στὴ συνείδησίν μας ἡ τέλεια ἀφομοίωσις καὶ τῶν τελευταίων στοιχείων ἐνὸς ἀκριβῶς καθωρισμένου καλλιτεχνικοῦ προγράμματος.

Μὲ τὴν ἀπόλυτη πεποίθησιν ὅτι κατερχόμεθα εἰς τὸν κοινὸν αὐτὸν ἀγῶνα, ἀκλόνητα ἀποφασισμένοι νὰ νικήσωμε, σὰς εὐχομαι ἀπ' ὅλην μου τὴν καρδίαν «τὴν ὥρα τὴν καλὴν καὶ τὴν εὐλογημένην!»

Μετὰ τὸν λόγον τοῦ κ. Γρυπάρη ὁ διευθυντὴς τῆς σκηникῆς κ. Π. Καλογερίκος ἀνέγνωσε πρὸς τοὺς ἠθοποιούς τὸν ἐσωτερικὸν κανονισμὸν.

ΜΕΡΙΚΑΙ ΑΠΟ ΤΑΣ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΤΟΥ ΕΚΔΟΤΙΚΟΥ ΟΙΚΟΥ

“ΧΑΡΑΥΓΗ.”

ΑΘΗΝΑΙ, ΦΙΛΕΛΛΗΝΩΝ 3 (ΣΤΟΑ ΔΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ)

- Ἰβάν Τουργκένιεφ :** Ἰγκώβος Πάσιγκωφ. Μετάφρασις Νικ. Βερ-
γωτῆ. Μόνον Χρυσοπανόδετον δρ. 20.
- Γκαμπριέλε Νεῖ Ἀνούντσιο :** Ἱστορίες τῆς Πισκάρας. Μετάφρασις
Γερασ. Σπαταλά. Χαρτόδετον δρ. 20. Χρυσοπανόδετον δρ. 25.
- Βοκκακίον :** Τὸ Δεκαήμερον. (Ἀκατάλληλον διὰ δεσποινίδας καὶ νέους
κάτω τῶν 18 ἐτῶν). Μετάφρασις Γερασ. Σπαταλά. Ὁ Α' καὶ ὁ Β'
τόμος ἁμῶς εἰς ἓνα τόμον χρυσοπανόδετον δρ. 35.
- Δεονίτ' Αντρέγιεφ :** Οἱ ἑπτὰ Κρημασμένοι. Μόνον Χρυσοπαν. δρ. 27.
- Σ. Δευκοπαρίδη :** Ὁρίζοντες... (Ἀθην. μυθιστόρημα) Χαρτόδετον δρ.
17. Χρυσοπανόδετον δρ. 25.
- Δ. Ταγκοπούλου :** Δύο Ἀγάπες. (Ἀθηναϊκὸ μυθιστόρημα). Μόνον
χρυσοπανόδετον δρ. 20.
- Κνουτὶ Χάμσον :** Ἐνας ἀλήτης παίζει μὲ σουρντίνα. Μόνον χρυσο-
πανόδετον δρ. 30.
- Φ. Ντοστογιέφσκι :** Μία ἀπίστευτη περιπέτεια. Μόνον χρυσοπαν. δρ. 30.
- Ν. Σ. Καλιτσά :** Ὑφηγητὸς τῆς Ἱστορίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς
Μόσχας : Εἰσαγωγή εἰς τὴν Ἱστορίαν τῶν Ἠνωμ. Πολιτειῶν.
Ἐκδοσις β' πλουσίως εἰκονογραφημένη. Χρυσοπανόδετον δρ. 50.
- Δόκτωρ Ρυχάρδον Δέβισον :** Ὁ Ζαχάρωφ. (Τὸ μυστικὸν τῆς ἐπιτυ-
χίας τοῦ θρυλικῆ δισεκατομμυριούχου Ἑλλήνου καὶ ἡ πιστὴ ἱστο-
ρία τῆς ζωῆς του). Μετὰ πολλῶν εἰκόνων. Χαρτόδετον δρ. 20. Χρυ-
σοπανόδετον δρ. 27.
- Φελίξ Κλεμάν :** Οἱ Μεγαλείτεροι Μουσικοί. (Μετὰ πολλῶν εἰκόνων).
Πλήρης μελέτη τῆς ζωῆς καὶ τοῦ ἔργου τῶν μεγαλειτέρων μουσουργ-
ῶν. Χαρτόδετον δρ. 30. Χρυσοπανόδετον δρ. 35.
- Ὁ Μπετόβεν :** (Αἱ ἐκλεκτότεραι σελίδες τῆς παγκοσμίου μουσικῆς φιλο-
λογίας διὰ τὸν Μπετόβεν). Μόνον χρυσοπανόδετον δρ. 22.
- Ὁ Βάγνερ :** (Αἱ ἐκλεκτότεραι σελίδες τῆς παγκοσμίου μουσικῆς φιλολο-
γίας διὰ τὸν Βάγνερ). Χαρτόδετον δρ. 17. Χρυσοπανόδετον δρ. 25.
- Μπλάσκο Ἰμπάνιθ :** Οἱ ἐχθροὶ τῆς γυναικός. Αἰσθηματικὸ μυθιστό-
ρημα. Χαρτόδετον δρ. 25. Χρυσοπανόδετον δρ. 30.
- Ντελλό :** Ἡ κοκκουβάριας τῶν Κόκκινων Βράχιων. Χρυσοπανόδ. δρ. 30.
- Ἐλινορ Γκλίν :** Τρεῖς εὐγενεῖς καρδιές. Αἰσθηματικὸν μυθιστόρημα.
(Θαυμασίως εἰκονογραφημένον ἀπὸ τὸν κ. Ἀγγελὸν Σπαχῆν).
Χαρτόδετον δρ. 25. Χρυσοπανόδετον δρ. 30.

Βιβλία θαυμασίας καὶ ὁμοιομόρφου ἐμφανίσεως, τοῦ αὐτοῦ σχῆμα ὅς
καὶ τοῦ αὐτοῦ τύπου, ἄκρας φιλοκαλίας καὶ ἐκλεκτικότητος.

ΠΑΠΑΣΤΡΑΤΟΣ Α.Β.Ε.Σ.

ΟΡΓΑΝΟΣΙΣ
ΚΑΠΝΟΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΟΥ
ΟΙΚΟΥ
ΠΑΠΑΣΤΡΑΤΟΥ

Ένα από τα κεντρικά της γενικής εταιρείας είναι η εταιρεία Παπαστρατός, η οποία είναι η μεγαλύτερη στην Ελλάδα και στην Ευρώπη. Η εταιρεία Παπαστρατός είναι η μεγαλύτερη στην Ελλάδα και στην Ευρώπη. Η εταιρεία Παπαστρατός είναι η μεγαλύτερη στην Ελλάδα και στην Ευρώπη.

ΠΑΠΑΣΤΡΑΤΟΣ